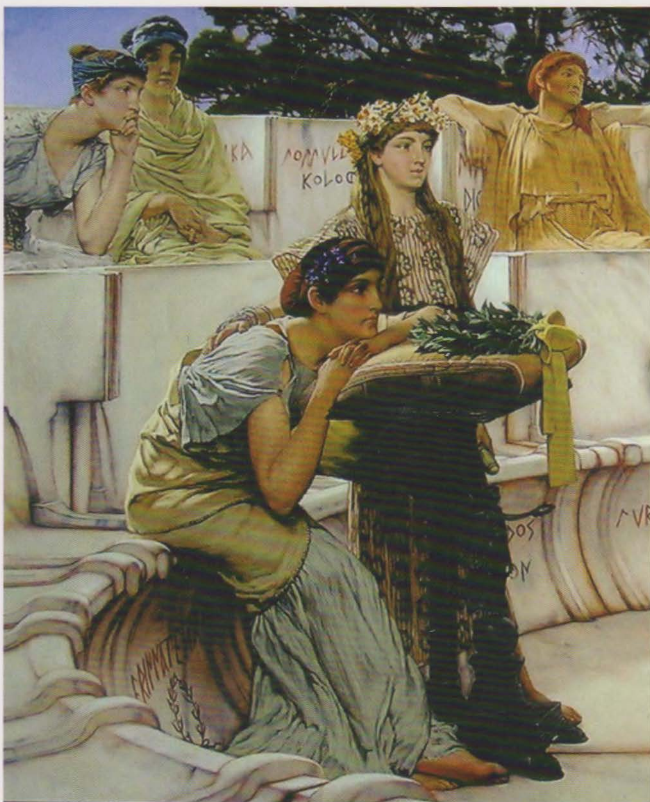
idea

HEGEL

YUNAN VE ROMA DÜNYASI

TARİH FELSEFESİ — 3

İDEA D1 2011/06

GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL
TARİH FELSEFESİ
III. YUNAN VE ROMA DÜNYASI

HEGEL

Tarih Felsefesi

III

YUNAN VE ROMA DÜNYASI

Çeviren

Aziz Yardımlı

idea • istanbul

İDEA CEP KİTAPLARI — 024

İdea Yayınevi
Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy — İstanbul
iletisim@ideayayinevi.com / www.ideayayinevi.com

GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL
Tarih Felsefesi
Vorlesungen Über Die Philosophie der Geschichte
Birinci baskı 2006
İDEA CEP KİTAPLARINDA Üçüncü baskı 2011

İDEA CEP KİTAPLARI DİZİSİ 024 / FELSEFE 14

SÜRELİ YAYIN
YAYININ ADI: Hegel; *Tarih Felsefesi 3 - Yunan ve Roma Dünyası*
YETKİ SAHİBİ / SORUMLU MÜDÜR: ALİYE ZEYNELOĞLU
YÖNETİM YERİ: İDEA YAYINEVİ
Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy — İstanbul
YAYININ SÜRESİ: 30 GÜNDE BİR
BASKI: BAYRAK MATBAASI
Davutpaşa Cad. 14/2 34015 Topkapı — İstanbul
DAĞITIM: YAYSAT
Doğan Medya Tesisleri, Hoşdere Yolu 34517 Esenyurt — İstanbul
Printed in Türkiye
ISSN 2146-3565

İDEA D1 2011/06

İçindekiler

İKİNCİ BÖLÜM

Yunan Dünyası

Yunanlılar arasında kendimizi hemen evimizde duyumsarız, çünkü Tinin toprağındayızdır; ve bu ulusun kökeni gibi dilsel özellikleri de ötelere, giderek Hindistan'a dek götürülebilse de, Tinin asıl yükselişi ve gerçek yeniden doğuşu ilkin Yunanistan'da aranmalıdır. Daha önce Yunan dünyasını gençlik çağı ile karşılaştırmıştım, ve bunu gençliğin kendi içinde ciddi ve geleceğe ait bir belirlenim taşıyor olması ve dolayısıyla zorunlu olarak daha ileri bir erek uğruna eğitime doğru itilmesi, buna göre kendi için bütünüyle tamamlanmış ve olgun olmayan bir şekil sunması ve tam bu nedenle kendini eksiksiz görmeyi istediği yerde en eksik olması anlamında yapmamıştım; denmek istenen şey gençliğin henüz emeğin etkinliği, henüz anlağın sınırlı bir ereği uğruna çaba olmadığı, ama dahaçok Tinin somut yaşam tazeliği olduğuydu: Bu dünya bedenselleşmiş Tin ve tinselleşmiş Duyusallık olarak duyusal şimdide ortaya çıkar — doğuşunu Tinden almış olan bir Birlik içinde. Yunanistan bize Tinin yaşamındaki gençlik tazeliğinin sevinçli görünüşünü sunar. Tin ilk kez burada kendini İstencinin ve Bilgisinin içeriği olarak kazanma noktasına dek olgunlaşır, ama öyle bir yolda ki, Devlet, Aile, Tüze, Din aynı zamanda bireyselliğin erekleridirler, ve bireysellik yalnızca o erekler yoluyla bireyselliktir. Buna karşı [yetişkin] insan, bireyselliği pahasına bile olsa, tutarlı olarak izlediği nesnel bir ereğin emeğinde yaşar.

Yunan tasarımının önünde yüzen en yüksek şekil Akhilles'tir — Şairin Oğlu, Truva Savaşının Homeros tarafından betimlenen genci. Homeros Yunan dünyasının onda yaşadığı öğedir, tıpkı insanın havada yaşaması gibi. — Yunan yaşamı gerçek bir gençlik eylemidir. Onu Akhilles, ***şiirsel***

genç başlatmış, ve Büyük İskender, *edimsel* genç sonlandırmıştır. İkisi de Asya'ya karşı kavgada görünürler. Akhilles, Yunanlıların Truva'ya karşı ulusal girişimlerindeki birincil kişilik olarak, onun başında durmaz, ama Kralların Kralına bağlıdır; düşlemsel olmadan önder olamaz. Buna karşı ikinci genç, İskender, edimsel dünyanın doğurduğu en özgür ve en güzel bireysellik, kendini olgunlaştıran o gençlik yaşamının başına geçer ve Asya'dan öç alır.

Buna göre, Yunan Tarihinde üç dönem ayırdetmemiz gerekir: Birincisi olgusal Bireyselliğin oluş süreci; ikincisi, önceki dünya-tarihsel ulus ile temas yoluyla, dışarıda kazanılan utkuda bağımsızlık ve gönenç dönemi; ve üçüncü ve son olarak Dünya Tarihinin sonraki organı ile karşılaşmada düşüş ve yıkılış dönemi. Başlangıçtan iç tamamlanışa dek süren ve bir ulusun önceki ile başa çıkabilmesini olanaklı kılan dönem onun ilk kültürünü kapsar. Eğer ulusun bir varsayımı varsa, örneğin Yunan dünyasının Doğu dünyasında olması gibi, başlangıcına yabancı bir kültür girer ve bir yandan kendi içinden, öte yandan yabancı uyarıdan çifte bir kültürü olur. Bu iki öğeyi birliğe getirmek onun eğitimidir; ilk dönem kendine özgü gerçek bir dinçliğe doğru toparlanma ile sonlanır ki, bu sonra kendini bu varsayımına karşı çevirir. İkinci dönem utku ve gönenç dönemidir. Ama ulus dışa doğru dönmüşken, belirlenimlerini içeride gevşek bırakır, ve dışarıya doğru gerilim sona erdiği zaman içte çekişme gelişmeye başlar. Sanat ve Bilimde de bu kendini İdealin Reelden ayrımında gösterir. Bu düşüş noktasıdır. Üçüncü dönem daha yüksek Tinin ondan doğduğu ulus ile ilişki yoluyla yıkılış dönemidir. Aynı süreç, hiç duraksama olmadan diyebiliriz ki, genel olarak her dünya-tarihsel ulusun yaşamında kendini gösterecektir.

BİRİNCİ KESİM

Yunan Tininin Öğeleri

Yunanistan Tözdür ki, aynı zamanda bireyseldir: Genel olarak Evrensel yenilmiş, Doğaya batmışlık ortadan kal-

dırılmış, ve böylece *coğrafi* ilişkilerin hantallığı da yitmiştir. Ülke çeşitli biçimlerde denize doğru yayılmış topraklardan, bir adalar çokluğundan ve kendisi yarımada doğasında olan bir anakaradan oluşur. Peloponez yalnızca dar bir kıstak ile anakaraya bağlıdır; bütün Yunanistan körfezler tarafından yarılmıştır. Herşey küçük parçalara ayrılmıştır ve bunlar aynı zamanda deniz yoluyla kolay bağlantı ve ilişki içindedirler. Bu ülkede dağlar, dar ovalar, küçük vadiler ve ırmaklarla karşılaşırız; orada hiçbir büyük ırmak ve hiçbir yalın vadi ovası yoktur; tersine bölge dağlarla ve ırmaklarla çeşitli şekiller almış olsa da, büyük yapılı tek bir kütle kendini öne çıkarmaz. Orada bu Doğuya özgü fiziksel gücü bulamayız; orada her zaman yalnızca aynı şekli gösteren bir çevren ile kuşatılı ovalarında hiçbir değişime uyarılmayan biçimdeş bir soyun yaşadığı Ganj, İndus vb. gibi nehirler görmeyiz; tersine, ülkeye baştan sona egemen olan şey bölünmüşlük ve çeşitliliktir ki, Yunan halklarının türlülük içindeki yaşamlarına ve Yunan Tininin devingenliğine bütünüyle karşılık düşer.

Bu Yunan Tininin *öğesel karakteridir* ki, buna göre kültür bağımsız bireyselliklerden doğar; öyle bir durumdan gelişir ki, onda bireyler kendi başlarına dururlar ve daha başından Doğa bağı tarafından ataerkil bir yolda birleştirilmiş değildirler; tersine, kendilerini ilkin bir başka ortamda, Yasada ve tinsel Törede bir araya getirmişlerdir. Çünkü başka her ulustan önce Yunan ulusu ne ise o olmaya bir *oluş* sürecinden geçerek ulaşmıştır. Ulusal birliğin özgünlüğünde genel olarak bölünme, kendi içinde *ayrışıklık*, irdelenecek başlıca kıpıdır. Bunun ilk yenilmesi Yunan kültürünün ilk dönemini oluşturur; ve ancak böyle bir ayrışıklık yoluyla ve onun böyle yenilmesi yoluyla güzel, özgür Yunan Tini oluşmuştur. Bu ilke üzerine bir bilincimizin olması gerekir. Böylesine güzel ve gerçekten özgür bir yaşamın kendi kan akrabalığının ve dostluğunun sınırları içinde kalan bir soyun pürüzsüz gelişiminden ortaya çıkabileceğini düşünmek sığlık olacaktır. Giderek böyle dingin, kendi içinde ayrışmamış bir açınımın en yakın imgesini sunan bitki bile ancak ışık, hava ve suyun karşıt-

lıklı etkinlikleri yoluyla yaşar ve büyür. Tinin taşıyabileceği gerçek karşıtlığın kendisi tinseldir; ona Tin olarak varolma kuvvetini kazandıran şey onun kendi içindeki ayrışıklığıdır. Yunanistan'ın tarihi başlangıcında bir ölçüde yerli, bir ölçüde yabancı soyların bu dolaşmalarını ve karışmalarını gösterir; ve halkı ile Yunan çiçeğinin en yüksek doruğuna erişmeye belirlenen Attika'nın kendisi çok değişik soyların ve ailelerin sığınma yeri idi. Dünya Tarihinin bağlamının dışında duran Asyatik imparatorlukların dışında, her dünya-tarihsel ulus bu yolda gelişmiştir. Böylece Yunanlılar, tıpkı Romalılar gibi, kendilerini bir *colluvium*dan, değişik ulusların bir bileşiminden geliştirdiler. Yunanistan'da karşılaştığımız soylar kalabalığından hangisinin aslında kökensel olarak Yunanlı olmuş olduğunu, hangilerinin yabancı ülkelerden ve dünya bölgelerinden göç etmiş olduklarını söyleyemeyiz, çünkü burada sözünü ettiğimiz zaman bütününde tarih-öncesi bir zamandır ve bulanıktır. Yunanistan'ın başlıca halklarından biri *Pelasgeler* idi; onlara ilişkin olarak elimizde olan değişik ve kendi içinde çelişik bulguları bilginler çok çeşitli yollarda bir uyum içine getirmeye çalışmışlardır, çünkü bulanık ve puslu bir dönem bilginlik için özel bir nesne ve uyarıdır. Doğmakta olan kültürün en erken özekleri olarak daha sonra az çok arkatasara çekilmiş ülkeler olan Trakya — Orfeus'un yurdu — ve Thessaly dikkati çeker. Ortak *Helenler* adı Akhilles'in yurdu Phthiotis'ten doğar — bir ad ki, Thukydides'in sözlerine göre bu geniş anlamda Homeros'ta bulunmaz, tıpkı Yunanlıların kendilerini onlardan henüz belirli olarak ayırmadıkları *Barbarlar* adı gibi. Tek tek kabileleri ve dönüşümlerini araştırmak özel tarihe bırakılmalıdır. Genel olarak kabul edebiliriz ki, kabileler ve bireyler ülkeleri aşırı kalabalık bir nüfus tarafından doldurulduğunda onu kolayca bırakabiliyorlardı; bunun sonucunda bu kabileler bir göç durumundaydılar ve karşılıklı olarak birbirlerini soyuyorlardı. Kavrayışlı Thukydides 'Bugün bile,' der, 'Ozolia Lokrialıları, Aetolialılar ve Akarnealılar eski yaşam yollarını sürdürürler; aralarında eski haydutluk günlerinin bir kalıtı olarak silah taşıma törelerini bırak-

mamışlardır.' Atinalılara ilişkin olarak, barış zamanında silahlarını bir yana bırakanların ilkin onlar olduğunu söyler. Böyle bir durumda tarım yapılamazdı; nüfus yalnızca kendini haydutlara karşı korumak zorunda kalmıyor, ama yabanıl hayvanlara karşı da savaşım vermesi gerekiyordu (Herodotus'un zamanında bile Nestus ve Akhelous kıyıları aslanlarla doluydu); daha sonraki bir zamanda özellikle evcil sığırlar yağmaların hedefi oldu, ve tarım daha da yaygınlaştıktan sonra bile insanlar yakalanıyor ve köle olarak satılıyordu. Yunanistan'ın bu ilk durumu Thukydides tarafından daha da ayrıntılı olarak anlatılır.

Öyleyse Yunanistan bu karışıklık, güvensizlik, soygunculuk durumundaydı ve kabileler sürekli olarak göç ediyorlardı.

Helenik halkların yaşamlarını ondan sağladıkları bir başka öğe *Denizdi*. Kendilerini karada özgürce yayarken, ülkelerinin doğası onları bu deniz yaşamına götürdü ve dalgaların üzerinden özgürce sekmelerine izin verdi; böylece ne göçebe halklar gibi dolanıp durdular, ne de nehir bölgelerindeki halklar gibi uyuştular. Denizciliğin asıl hedefi tecim değil ama Korsanlıktı; ve Homeros'tan öğrendiğimize göre, bu henüz utanç verici sayılmıyordu. Korsanlığın bastırılması Minos'a yüklenir ve Girit ilişkilerin güvenlikli olduğu ilk ülke olarak ünlüdür; çünkü daha sonra Sparta'da yeniden bulduğumuz durum, egemen bir partinin varlığı ve ona hizmet eden ve onun için çalışmaya zorlanan bir başkasının varlığı orada daha erken bir zamanda ortaya çıktı.

Yukarıda Yunan Tininin bir öğesi olarak ayrışıklıktan söz ettik, ve bilindiği gibi kültürün başlangıcı yabancıların Yunanistan'a gelişi ile çakışır. Törel yaşamın bu kökenini Yunanlılar minnettar bir anıt ile, mitolojik diyebileceğimiz bir bilinç biçiminde sakladılar. Mitolojide tarımın Serez'in eğittiği Triptolemus tarafından getirilişinin, evliliğin kurumsallaştırılmasının vb. belirli anıları kapsanır. Yurdunun uzaklarda, Kafkaslar'da olduğu kabul edilen Prometheus'a insanlara ilk kez ateşi üretmeyi ve ondan yararlanmayı öğretmiş olma onuru yüklenir. Demirin getirilişinin de

Yunanlılar için eşit ölçüde büyük bir önemi vardı, ve Homeros yalnızca bronzdan söz ederken, Aeskhylos demiri İskitya ile bağlar. Zeytin ağacının, örme ve dokuma sanatlarının getirilmesi, Poseidon tarafından atın yaratılması yine bu noktalara bağlıdır.

Bu başlangıçlardan daha tarihsel olan şey *yabancıların* varışıdır; değişik devletlerin yabancılar tarafından kurulduğu kabul edilir. Böylece Atina bir Mısırlı olan, ama tarihi karanlık kalan Kekrops tarafından kurulmuştur. Prometheus'un oğlu Deukalion'un soyu çeşitli Yunan kabileleri ile ilişkilendirilir. Dahası, Tantalus'un oğlu Frigyalı Pelops'tan söz edilir; sonra Mısır'dan Danaus; ondan doğan Akrisius, Danae ve Perseus. Pelops'un Peloponez'e büyük bir varsıllık ile gelmiş ve orada büyük saygınlık ve güç kazanmış olduğu söylenir. Danaus Argos'a yerleşmiştir. Fenike kökenli Kadmus'un varışı özellikle önemlidir ve Yunanistan'a harfli yazının onun tarafından getirildiği söylenir; Herodotus bunun Fenike yazısı olduğunu söyler ve bu önesürümü desteklemek için henüz orada bulunan eski yazıtları gösterir. Kadmus'un, bir efsaneye göre, Thebes'i kurmuş olması gerekir.

Böylece kültürde daha şimdiden Yunanlıların önünde olan eğitimli halklar tarafından bir kolonileştirme görürüz; gene de bu kolonileştirmeyi Kuzey Amerika'da İngilizlerinki ile karşılaştıramayız, çünkü bu sonuncular yerlilerle karışmamış, tersine onları sürmüşken, Yunanistan'da ise kolonistler ve yerli nüfus bir araya karışmıştır. Kolonistlerin varışlarının saptanan tarihi çok gerilere gider ve İÖ on dördüncü ve on beşinci yüzyıllara düşer. Kadmus'un Thebes'i İÖ 1490 yılına doğru kurmuş olması gerekir, ve bu tarih Musa'nın Mısır'dan çıkışı ile (İÖ 1500 yılları) hemen hemen çakışır. Amfiktyon da Yunanistan'ın kurucuları arasında sayılır ve Thermopylae'de asıl Yunanistan'ın birçok küçük kabilesi ile Thessaly arasında bir birlik kurmuş olduğu ve daha sonra büyük Amfiktyon Ligasının bundan doğduğu söylenir.

Bu yabancılar öyleyse Yunanistan'da kalelerin ve kraliyet evlerinin kurulması yoluyla sağlam *özek noktaları* oluş-

turmuşlardır. Argolis'te eski kaleyi oluşturan duvarlara Kyklops duvarları denir; bunların bir bölümü yakın zamanlarda bile bulunmuştur, çünkü yokedilemeyecek denli sağlamdırlar. Bu duvarların bir bölümü ara boşlukları küçük taşlarla doldurulmuş düzensiz bloklardan, bir bölümü ise özenle birbirlerine uydurulmuş taş kütlelerinden yapılmıştır. Tirnys ve Mykene'nin duvarları bu türdendir. Mykene'deki aslanlı kapı Pausanias'm betimlemesinden bugün bile tanınabilir. Argos'un egemeni olmuş olan Proetus tarafından bildirildiğine göre, bu duvarları yapan Kyklopsları Lykia'dan kendisi ile birlikte o getirmiştir. Ama onları eski Pelasgerler'in kurmuş oldukları kabul edilir. Kahramanlık çağının prensleri konutlarını çoğunlukla böyle duvarlar tarafından savunulan kalelerin içinde yaptırırlardı. Yaptırdıkları hazine evleri özellikle dikkate değerdir, örneğin Orkhomenos'ta Minyas'm, ve Mykene'de Atreus'un hazine evleri. Bu kaleler öyleyse küçük Devletler için özek noktalarıydılar: Tarımı için büyük bir güvenlik sağlıyor, tecimi soygunculuğa karşı koruyorlardı. Gene de, Thukydides'in bildirdiği gibi, yaygın korsanlık nedeniyle denizin hemen yakınlarına kurulmuyorlardı; buralarda kentler ancak daha sonraki bir tarihte göründüler. Böylece birlikte yaşamanın ilk sağlamlığı o kraliyet evlerinden doğdu. Prenslerin uyrukları ve birbirleri ile ilişkilerini en iyi Homeros'tan öğreniriz. Yasal bir düzen üzerine değil, ama varsıllıkların, iyeliklerin, silahların, kişisel yürekliliğin üstün gücü üzerine, bilginin ve bilgeliğin üstünlüğü ve son olarak soy ve atalar üzerine dayanıyordu; çünkü Prensler, kahramanlar olmakla, yüksek soydan geliyor olarak görülüyorlardı. Halklar onlara boyun eğiyorlardı, ama bir kast ilişkisi yoluyla onlardan ayrılmadıkları gibi onlar tarafından ezilmeleri de söz konusu değildi; ataerkil ilişki içinde de değillerdi (ki buna göre şef yalnızca ortak kabilenin ya da ailenin başıdır); ne de açıkça yasal bir hükümet gereksinimi içindeydiler; tersine, boyun eğmeleri yalnızca bir arada olma, ve onlara yönelik bir haset ya da kötü niyet olmaksızın buyurma alışkanlığında olan bir efendiye boyun eğme gibi yaygın bir gereksinime bağlıydı. Prensin ancak

kazanmayı ve ileri sürmeyi bildiği ölçüde kişisel yetkesi vardı; ama bu üstünlük yalnızca bireysel kahramanlık doğasında olduğu ve kişisel değer üzerine dayandığı için, uzun sürmezdi. Böylece Homeros'ta Penelope'nin taliplerinin orada bulunmayan Odysseus'un mülkiyetini oğluna en küçük bir saygı göstermeksizin iyeliklerine aldıklarını görürüz. Babasını araştırmakta olan Akhilles, Odysseus Hades'e inerken, onun yaşlı olduğu için bundan böyle saygı görmeyeceği görüşündedir. Töreler henüz çok yalındır; prensler kendi yemeklerini hazırlarlar, ve Odysseus kendi evini kendisi yapar. Homeros'un *İliada*'sında bir Krallar Kralını, büyük ulusal seferin bir şefini buluruz; ama öteki güçlüler onu özgür bir konsey gibi çevrelerler; prens onurlandırılır, ama herşeyi başkalarını memnun edecek bir yolda düzenlemek zorundadır; Akhilles'e karşı şiddete başvurur, ama Akhilles bu nedenle kendini kavgadan geri çeker. Tek tek prenslerin halk ile ilişkileri de eşit ölçüde gevşektir ve kalabalık arasında her zaman dinlenme ve saygı isteminde olan bireyler bulunur. Halklar prensin savaşlarında onun paralı askerleri olarak dövüşmezler, ne de yalnızca dürtülmeleri gereken aptal bir serf sürüsü gibidirler; kendi çıkarları uğruna da dövüşmezler; ama onurlu şeflerinin yoldaşları olarak, onun eylemlerinin ve ününün tanıkları olarak ve tehlikede onu savunanlar olarak savaşırlar. Tanrıların dünyası da bu ilişkiler ile tam bir benzerlik gösterir. Zeus Tanrıların Babasıdır, ama tanrıların her birinin kendi istenci vardır; Zeus onlara ve onlar da Zeus'a saygı gösterir; Zeus zaman zaman onları azarlayabilir ve onlara gözdağı verebilir, ve o zaman bunlar onun istencini kabul eder ya da darılarak geri çekilirler; ama sorunların aşırıya varmasına izin vermezler, ve Zeus herşeyi bütününde öyle ayarlar ki, birine şunu, bir başkasına bunu teklif ederek doyum bulabilmelerini sağlar. Öyleyse yeryüzü dünyasında olduğu gibi Olympos dünyasında da birliğin yalnızca gevşek bir bağı sürer; kraliyet henüz monarşi olmamıştır, çünkü ona gereksinim ancak daha geniş bir toplumda doğar.

Bu durumda, bu ilişkiler ortasında, o çarpıcı ve büyük

olay yer alır, bütün Yunanistan ulusal bir girişim için, *Truva Savaşı* için bir araya toplanır ve böylelikle Asya ile Yunanlılar için çok önemli sonuçları olan daha geniş bir ilişki başlar. (Jason'un Kholkis'e bu girişimi önceleyen seferi de şairler tarafından konu edilmiştir; ama Truva Savaşı karşısında çok sınırlı bir olaydı.) Bu ortak davanın vesilesi olarak Asya'dan bir prens oğlunun konukseverlik kurallarını çiğnemiş ve konuğunun karısını kaçırma suçunu işlemiş olması gösterilir. Agamemnon gücü ve saygınlığı yoluyla Yunanistan'ın prenslerini toplar. Thukydides onun yetkesini kalıtsal egemenliğine olduğu gibi başkalarınınkinden çok üstün olan deniz gücüne de bağlar (Hom. *Il.*, 2, 108); gene de birleşme dışsal zorlama olmaksızın ortaya çıkmış ve bütün güç salt kişisel onay üzerine toparlanmış görünür. Helenler daha sonra hiçbir zaman yinelemeyecek bir düzeyde birlik içine getirilmişlerdir. Çabalarının sonucu Truva'nın ele geçirilmesi ve yokedilmesiydi — onu sürekli bir iyelik yapma gibi bir amaçları olmaksızın. Bu nedenle bu bölgede yerleşme gibi dışsal bir sonuç doğmadı; yine, ulusun bu tekil eylem için birleşmesi kalıcı bir politik birleşmeye de dönüşmedi. Ama şair Yunan halkının imgelemine gençliklerinin ve tinlerinin silinmeyecek bir imgesini sunmuştur, ve insanlığın bu güzel kahramanlık tablosu bütün gelişim ve kültürlerinde gözlerinin önünden silinmemiştir. Yine böyle, Orta Çağlarda da bütün Hıristiyanlığın tek bir ereğe, Kutsal Mezarın ele geçirilmesine doğru birleştiğini, ama tüm utkulara karşın benzer olarak kalıcı bir sonucun elde edilemediğini görürüz. Haçlı Seferleri yeni uyanan Hıristiyanlığın Müslümanlığın yalın, kendi kendisine eşit duruluğuna karşı verdikleri Truva Savaşlarıdır.

Kraliyet evleri bir yandan bireysel zulümler nedeniyle yokoldular, öte yandan adım adım kendiliklerinden sönüp gittiler; halklarla arasında hiçbir gerçek törel bağ bulunmuyordu. Yunan Trajedisinde de halk ve kraliyet evi bu konumları sürdürürler; halk edilgin, eylemsiz Korodur; kahramanlar eylemleri yerine getirir ve sonuçlarına katlanırlar. Aralarında ortak hiçbirşey bulunmaz; halkın yö-

netici bir gücü yoktur, tersine, yalnızca tanrılara başvurur. Böyle prenslerinki gibi kahraman bireysellikler dramatik sanatın öznelerí olmaya benzersiz bir yolda uygundurlar, çünkü her yurttaş için geçerli olan evrensel yasalar yoluyla yönetilmezler, ama bağımsız olarak ve bireysel olarak karar verirler. Halk kraliyet evlerinden yalıtılmış görünür, ve bu sonuncular yabancı öğeler olarak, yazgıları için kendi içlerinde dövüşen ve sonuçlarına kendi başlarına katlanan daha yüksek birşey olarak görülürler. Kraliyet yerine getirmesi gerekenleri yerine getirdikten sonra kendini gereksizleştirir. Hanedanlar kendilerini kendi içlerinde yokederler, ya da halklarının nefreti, kavgası olmaksızın yıkılırlar; egemenlerin aileleri dahaçok güçlerinin dingin uygulanışı içinde bırakılırlar, ve bu onların arkasından gelen halk egemenliğinin, demokrasinin, saltık olarak ayrı birşey sayılmadığının bir göstergesidir. Başka zamanların tarihleri bununla nasıl bir zıtlık içinde durur!

Kraliyet evlerinin bu çöküşü Truva Savaşından sonra yer alır ve arkasından birçok değişim ortaya çıkar. Peloponez Heraklidae tarafından ele geçirildi; bunlar halkların sonu gelmez göçleri tarafından bir daha bozulmayan dingin bir durum yarattılar. Tarih şimdi daha da karanlık olur, ve Truva Savaşının çeşitli olaylarını oldukça sağın olarak biliyor olsak da, arkadan gelen yüzyıllar boyunca önemli olaylar konusunda tam bir belirsizlik vardır. Hiçbir ortak girişim onları başkalarından ayırdetmez — eğer Thukydides'in anlattığı gibi Khalkidialıların Euboea'da Eretrialılar ile birçok halkın katılmış olduğu savaşlarını bu türden bir savaş olarak görmezsek. Kentler kendi içlerinde bitkisel bir yaşama çekilmişlerdir ve kendilerini en çoğundan komşuları ile savaşlarında gösterirler. Gene de, bu yalıtılmışlık içinde özellikle tecim yoluyla serpilmektedirler; bu da bir tür ilerlemedir ki, birçok parti kavgası yoluyla parçalanmaları bile bunun karşısında duramaz. Aynı yolda, Orta Çağlarda içeride olduğu gibi dışarıda da sürekli savaşlara girişmiş olan İtalyan kentlerinin çok yüksek bir serpilme düzeyine ulaştıklarını görürüz. Thukydides'e göre, Yunan kentlerinin o günlerdeki büyük gönencini her yana gönderilen

koloniler de tanıtlar; böylece Atina İyonya'da ve birçok adada kendi kolonilerini kurdu; Peloponez'den koloniler İtalya'ya ve Sicilya'ya yerleştiler. Sonra, koloniler yine göreli ana-kentler oldular; örneğin Propontis ve Kara Deniz'de birçok kent kuran Miletus gibi. Kolonilerin özellikle Truva Savaşı ve Kyrus arasındaki zamanda bu yayılmaları burada dikkati çekici bir fenomendir. Bu şöyle açıklanabilir. Tekil devletlerde halk hükümet gücünü elinde tutuyordu, çünkü devlet sorunlarında karar için en yüksek yetke onlardaydı. Uzun süren dinginlik yoluyla nüfus ve gelişme hızla ilerledi, ve bunun doğrudan sonucu büyük bir varsıllığın birikmesi ve onunla aynı zamanda büyük yoksunluğun ve yoksulluğun da kendini göstermesi oldu. Bizim anlamımızda işleyim bulunmuyor ve topraklar hemen iyelik altına alınıyordu. Tüm bunlara karşın, yoksul sınıfların bir bölümü yoksul yaşam koşullarına düşürülmeye izin vermedi, çünkü herkes kendini özgür bir yurttaş olarak görüyordu. Buna göre geriye biricik çözüm yolu olarak kolonileştirme kaldı; kendi yurtlarında sıkıntı çekenler başka bir ülkede boş topraklar arayabilir ve özgür yurttaşlar olarak tarım yoluyla geçinebilirlerdi. Kolonileşme böylece bir ölçüde yurttaşlar arasındaki eşitliği sürdürmenin bir aracı oldu; ama bu araç yalnızca bir yatıştırıcıdır, çünkü mülkiyet ayrımları üzerine dayalı kökensel eşitsizlik hemen yeniden kendini gösterir. Böylece eski tutkular yeni bir dinçlikle yeniden dirildiler ve varsıllıklar hemen egemenlik uğruna kullanılır oldu; Tiranlar Yunanistan kentlerinde böyle ortaya çıktı. Thukydides şöyle yazar: 'Yunanistan varsıllaştıkça, kentlerde Tiranlar ortaya çıktı, ve Yunanlılar kendilerini daha büyük bir istekle denize verdiler.' Kyrus'un zamanında Yunanistan'ın Tarihi kendine özgü ilginçliğini kazanır; devletleri şimdi tikel belirlilikleri içinde görmeye başlarız. Kendine özgü Yunan Tininin gelişimi de bu zamana düşer; Din ve Anayasa onunla birlikte gelişirler, ve bu önemli kıpılar şimdi ilgilenmemiz gereken noktalardır.

Yunan Kültürünün başlangıçlarını ele alırken, ilkin bir kez daha belirtmeliyiz ki, topraklarının fiziksel yapısı karakteristik bir birlik göstermez, nüfus üzerinde ezici bir

güç uygulayacak biçimdeş bir kütle oluşturmaz; tersine, türlülük gösterir ve belirleyici bir etkide bulunmaz. Böylelikle burada bir aile topluluğunun ya da ulus bağının hantal birliği de yoktur; tersine, parçalanmış Doğa ve güçleri insanları daha çok kendi üzerlerine ve zayıf kuvvetlerinin genişlemesi üzerine yönledirir. Böylece Yunanlıları parçalanmış ve birbirlerinden ayrılmış, iç Tine ve kişisel yiğitliğe geri atılmış, gene de aynı zamanda çok çeşitli yollarda uyarılmış ve her bakımdan temkinli görürüz; Doğaya karşı bütünüyle kararsız ve dağınık, onun olumsallıklarına bağımlıdırlar, ve dışarıdan gelen her sese kulaklarını dikmişlerdir; ama öte yandan o denli de bu dış dünyayı düşünerek algılar ve kendilerinin edinirler, ona karşı yüreklidirler ve kendi güçlerine güvenirler. Bunlar Kültürlerinin ve Dinlerinin yalın öğeleridir. Mitolojik tasarımlarım ele alırsak, bunların temelinde Doğa nesnelerinin yattığını görürüz, ama tek bir kütle gibi değil, tekilleşmeleri içinde. Efesus'lu Diana (evrensel Anne olarak Doğa), Suriye'nin Kybele ve Astarte'si gibi evrensel tasarımlar Asyatik kalmışlar ve Yunanistan'a aktarılmamışlardır. Çünkü Yunanlılar Doğanın nesnelerini yalnızca *dinlerler* ve onları imlemlerine ilişkin iç sorularla *tahmin ederler.* Nasıl Aristoteles'in dediği gibi Felsefe meraktan doğuyorsa, Yunan Doğa Görüşü de bu tür meraktan doğar. Bununla denmek istenen Tinin olağan şeylerle karşılaştırabileceği olağanüstü birşey ile karşılaşması değildir; çünkü kurallı bir Doğa süreci üzerine anlak bilgisi ve karşılaştırmacı bir derin düşünce henüz bulunmaz; tersine, uyarılmış Yunan Tini dahaçok Doğadaki *Doğal* karşısında hayrete kapılmaktadır; onu verili birşey olarak alan bir aptal gibi davranmaz; tersine, onu ilkin Tin için yabancı birşey olarak alır; ama gene de ona, sanki kendi içinde ona dost olan ve kendini onunla olumlu olarak ilişkilendirebileceği birşey taşıyormuş gibi, önsezisel bir güven ve inanç duyar. Bu *Hayret* ve bu *Önsezi* burada temel kategorilerdir; gene de Helenler bu kiplerde durup kalmadılar, Önsezinin sorguladığı İçi bilincin nesnesi olarak daha belirli bir tasarıma yansıttılar. Doğal olan ancak onu dolaylı kılan Tin tarafından dönüştürülmüş

birşey olarak geçerlidir, dolaysız olarak değil; insan *Doğal* olanı yalnızca uyaran olarak alır, ve ancak ondan yapmış olduğu *Tinsel* onun için geçerli olabilir. Bu tinsel başlangıç yalnızca *bizim* yaptığımız bir açıklama olarak da anlaşılmamalıdır; tersine, Yunanlıların kendilerinin tasarımlarının birçoğunda bulunur. Önsezisel, dinleyici, imlem isteyen davranış bize kapsamlı bir *Pan* imgesinde temsil edilir. Pan Yunanistan'da nesnel bir bütün değil, ama aynı zamanda öznelin kıpısı ile bağlı olan belirsiz birşeydir; ormanın dinginliğindeki evrensel ürpertidir; buna göre ona özellikle ormanlık Arkadia'da tapınılırdı ('pan'ik korku temelsiz korku için olağan anlatımdır). Pan, bu ürpertici varlık, flüt çalarken de temsil edilir; Pan yalnızca iç önsezide kalmaz, ama yedi borulu düdükte algılanmaya da izin verir. Bu betimlemede bir yanda belirsiz ama algılanmaya izin veren birşey vardır; öte yanda böyle bir algılama yalnızca öznel imgelemedir ve algılayanın açıklamasıdır. Benzer olarak, Yunanlılar pınarların mırıltısını dinlediler ve bunun imlemini sorguladılar; ama imlem pınarların nesnel değil, tersine öznenin kendisinin öznel anlamıdır, ve daha da ileri giderek Naiad'ı bir Müz'e yükselten özneye aittir. Naiadlar ya da Pınarlar Müzlerin dışsal başlangıcıdır. Gene de pınarların mırıltısında işitilen şeyler Müzlerin ölümsüz şarkıları değildir; tersine, bunlar anlamlı olarak dinleyen, işitirken kendi içinde üreten Tinin yaratılarıdır. Doğanın ve doğal değişimlerin yorumu ve açıklaması, onlardaki anlam ve imlemin belirtilmesi öznel Tinin edimidir, ki Yunanlılar buna μαντεία adını verdiler. Bunu genel olarak insanın Doğa ile bağıntılanmışlık yolu olarak anlayabiliriz. Hem Gereç, hem de anlam dolu olanı ortaya çıkaran Açıklayıcı μαντεία'ya aittir. Platon ondan düşler ve insanların hastalıkta içine düştükleri çılgınlık durumu ile bağıntı içinde söz eder; bu düşleri ve bu çılgınlığı açıklayabilmek için bir yorumcu, μάντις, gerekir. Doğanın Yunanlıların ona yönelttikleri soruları yanıtlamış olması insanın Doğanın sorularını kendi Tininden yanıtlamış olması anlamında doğrudur. Görüş böylece arı şiirsel olur, çünkü *onda doğal imgenin anlattığı anlamı Tin üretir.* Yunanlılar

her yerde Doğalın bir sunuluşunu ve yorumunu isterler. Homeros'un *Odysseia*'nın son kitabında anlattığına göre, Yunanlılar Akhilles için duydukları acıya gömülmüşken denizden büyük bir gürültü gelir; Yunanlılar tam kaçışmak üzereyken deneyimli Nestor kalkar ve onlara bu görüngüyü açıklar. Thetis, der, oğlunun ölümüne feryat etmek için Nimfeleri ile gelmektedir. Yunanlıların kamplarında bir veba salgını çıkınca, rahip Kalkhas onlara Apollon'un rahibi Khryses'in kızının fidye karşılığında geri verilmemiş olmasına içerlemiş olduğu yorumunu sunar. Bilicilik başlangıçta bütünüyle bu yorumlama biçimini taşıyordu. En eski Bilici Dodona'da idi (bugünkü Janina bölgesi). Herodotus tapınağın ilk rahibelerinin Mısır'dan olduklarını söyler; gene de bu tapınağın eski bir Yunan tapınağı olduğu belirtilir. Kutsal meşelerin yapraklarının hışırtısı orada görücülük biçimiydi. Orada metal kaplar da asılıydı. Ama birbirlerine çarpan kapların sesleri bütünüyle belirsizdi ve hiçbir nesnel anlamları yoktu; anlam, imlem ilkin onları işiten insanlardan geliyordu. Böylece Delfi rahibeleri de bilinçsiz, duyarsız bir durumda, esrimenin sarhoşluğu (μανία) içinde anlaşılmaz sesler çıkarırlar ve ilkin μάντις bunlara belirli bir anlam verir. Trofonius'un mağarasında yeraltı sularının gürültüsü işitilir, hayaletler görünürdü; ama bu belirsiz şeyler ilkin yorumlayan, kavrayan bir Tin yoluyla bir anlam kazandılar. Yine belirtmek gerek ki, Tinin bu uyarılmaları ilk olarak dışsal doğal dürtülerdir; ama daha sonra insanların kendilerinde yer alan içsel değişimler gelir, örneğin düşler ya da Delfi rahibesinin sanrıları gibi, ve bunlar μάντις tarafından anlamlı olarak yorumlanır. *İliada*'nın başında Akhilles Agamemnon'a karşı öfkeye kapılır ve kılıcını çekmek üzeredir; ama birden kolunu durdurur ve öfke içinde kendini tutarak Agamemnon ile ilişkisini düşünür. Şair bunu onu durdurmuş olanın Pallas-Athene (Bilgelik, Düşüncelilik) olduğunu söyleyerek yorumlar. Odysseus Faeakianlar arasında diskini geri kalanlardan daha uzağa fırlatınca ve içlerinden biri ona karşı dostça bir tutum gösterince, şair onda Pallas-Athene'yi tanır. Bu imlem böylece iç olandır, anlamdır,

gerçek olandır, bilinendir; ve şairler, ama hepsinden önce Homeros bu yolda Yunanlıların öğretmenleri olmuşlardır. Genel olarak, μαντεία Şiirdir; keyfi bir düşlemcilik değil, ama Tinseli Doğal olana getiren ve anlam dolu bilme olan bir düşlemdir. Yunan Tini buna göre bütününde boşinançtan özgürdür, çünkü duyusal olanı anlamlı olana çevirir, öyle ki belirlenimler Tinden doğarlar; gene de, daha sonra belirtileceği gibi, görüş ve eylemler için belirlenimler Tinsel olandan başka bir kaynaktan geldikleri zaman, boşinanç başka bir yerden yine içeri girer.

Ama Yunan Tini üzerindeki uyarılar yalnızca dışsal ve içsel uyarılara kısıtlı değildir; tersine, yabancı kaynaklardan gelen geleneksel öğeler, onlara önceden verili olan kültür, tanrılar ve ayinler bunlarla birlikte sayılmalıdır. Yunanlıların Sanat ve Dinlerinin bağımsız olarak mı, yoksa dışarıdan uyarı yoluyla mı geliştiği çoktandır büyük bir çekişme sorusu olmuştur. Eğer tek-yanlı Anlak tarafından yürütülüyorsa, çekişme çözümsüzdür; çünkü Yunanlıların Hindistan, Suriye, Mısır'dan tasarımlar türetmiş olmaları olgusu Yunan tasarımlarının onlara özgü, ama o başkalarının yabancı olması olgusu denli tarihseldir. Herodotus benzer olarak şunları söyler: '*Homeros ve Hesiodos Yunanlılara bir Theogoni hazırlamış* ve tanrılara lakaplar bulmuşlardır' — önemli bir bildirim ki, özellikle Kreuzer tarafından derinlemesine araştırılmıştır; ve yine başka bir yerde, 'Yunanistan tanrılarının adlarını Mısır'dan aldı, ve Yunanlılar Dodona'da bu adları kabul edip etmemeleri gerektiğini sorguladılar.' Bu çelişkili görünse de, bütünüyle tutarlıdır, çünkü Yunanlılar Tinsel olanı kabul ettikleri gereçten geliştirmişlerdir. Doğal olanda insan tarafından *açıklanan* yan, onun İçi, onda Özsel olan — bu genel olarak Tanrısalın başlangıcıdır. Nasıl Sanatta Yunanlılar uygulayımsal beceriyi özellikle Mısır'dan kazanabildilerse, yine öyle Dinlerinin başlangıcının da dışarıdan gelmesi olanaklıydı; ama bağımsız Tinleri yoluyla birini olduğu gibi ötekini de dönüş*türm*üşlerdir.

Dinin böyle yabancı başlangıçlarının izleri her yerde saptanabilir (Kreuzer *Symbolik*'inde bu nokta üzerinde

özellikle durur). Zeus'un aşkları hiç kuşkusuz tekil, dışsal, olumsal şeyler olarak görünürler, ama yabancı theogonik tasarımların bunların temelinde yattıkları gösterilebilir. Herküles Helenler arasında kendi enerjisi yoluyla, on iki emek yoluyla Olympos'a erişen tinsel İnsanlıktır; ama temelde yatan yabancı düşünce dönüşünü on iki burç yoluyla tamamlayan Güneştir. Gizemler yalnızca böyle eski başlangıçlar idiler ve hiç kuşkusuz Yunanlıların bilincinde daha şimdiden bulunandan daha büyük bir bilgelik kapsamıyorlardı. Eski Atinalılar Gizemler ile tanışıktılar; yalnızca Sokrates tanıştırılmaya izin vermedi, çünkü hiç kuşkusuz Bilimlerin ve Sanatın gizemlerden gelmediklerini ve Bilgeliğin hiçbir zaman gizemde yatmadığını biliyordu. Gerçek bilimin yeri tersine bilincin açık alanındadır.

Şimdi Yunan Tininin ne olduğunu toparlamak istersek, burada temel belirlenimi oluşturan şey Tinin özgürlüğünün bir Doğa uyarısı ile koşullu ve onunla özsel olarak bağıntılı olmasıdır. Yunan özgürlüğü başkası tarafından uyarılır, ve uyarıyı kendi içinden değiştirmesi ve üretmesi yoluyla özgürdür. Bu belirlenim insanın 'kendi'sizliği (Tinselin ve Tanrısalın yalnızca doğal kipte varolduğu Asyatik ilkede gördüğümüz gibi) ile kendi kendisinin arı pekinliği olarak sonsuz Öznellik (Benin geçerli olması gereken herşey için zemin olduğu düşüncesi) arasındaki orta terimdir. Yunan Tini, orta terim olarak, Doğadan başlar ve onu kendisinin, Tinin, kendi içinden koyulmuşluğuna çevirir; Tinsellik buna göre henüz saltık olarak özgür değildir ve henüz eksiksiz olarak *kendi içinden* değildir, kendi kendisinin uyarısı değildir. Önseziden ve Hayretten yola çıkarak, Yunan Tini daha öteye, imlemin koyulmasına ilerler. Öznenin kendisinde de bu Birlik üretilir. İnsanda doğal yan yürek, eğilim, tutku, huylardır; bunlar şimdi özgür bireyselliğe şekillendirilirler, öyle ki karakter ödevler olarak evrensel törel güçler ile ilişki içinde durmaz, ama törel öğe duyunun ve tikel öznelliğin kendine özgü varlığı ve istenci olarak bulunur. Bu Yunan karakterini *Güzel Bireysellik* yapan şeydir — bir bireysellik ki, doğal olanı kendi anlatımına doğru dönüştüren Tin tarafından üretilir. Tinin etkinliği burada henüz

kendi kendisinde anlatımın gerecini ve organını taşımaz; tersine, doğal uyarıya ve doğal gerece gereksinir; özgür, kendi kendisini belirleyen Tinsellik değil, ama Tinselliğe şekillendirilmiş Doğallıktır — tinsel bireysellik. Yunan Tini taşı sanat yapıtına şekillendiren plastik sanatçıdır. Bu biçimlendirmede biçimin salt dışsal olarak ona eklenmesiyle taş salt taş kalmaz, ama kendi doğasına karşı tinsel olanın anlatımı yapılır ve böylece *dönüştürülür*. Evrik olarak, sanatçı kendi tinsel Kavrayışları için taşa, renklere, İdeasının anlatımı için duyusal biçimlere *gereksinir*. Böyle bir öğe olmaksızın, onu başkalarına nesnel kılamayacağı gibi, kendisi de İdeanın bilincinde olamaz, çünkü bu onun için düşüncede nesne olamaz. — Mısır Tini de benzer olarak özdek üzerindeki emekçiydi, ama Doğal olan henüz Tinsel olana altgüdümlü kılınmamıştı; onunla savaşım ve kavga içinde kaldı; Doğal olan henüz kendi için kalıcı birşeydi ve imgenin bir yanıydı — Sfenx'in bedeninde olduğu gibi. Yunan Güzelliğinde duyusal öğe yalnızca Tinin onda kendini sergilediği bir im, anlatım, kılıftır.

Eklemek gerek ki, Yunan Tini bu dönüştüren yontucu iken, ürünlerinde kendini özgür olarak bilir; çünkü onların yaratıcısıdır, ve onlar insan işi denilen şeylerdir. Ama yalnızca bu değildirler; tersine ilksiz sonsuz Gerçeklik ve kendinde ve kendi için Tinin gücüdürler; insan tarafından yaratılmış oldukları denli de yaratılmamışlardır. Onun bu görsellikler ve imgeler için, Olympia'daki bu Zeus ve Akropolisteki bu Pallas için saygısı ve hürmeti vardır; ve benzer olarak devletin bu yasaları ve töreler için de; ama o, İnsan, onlara gebe olan anne bedenidir, onları emziren göğüstür, onlara büyüklük ve arılık vermiş olan Tinselliktir. Böylece onlarda sevinçlidir ve yalnızca kendinde özgür olmakla kalmaz, ama özgürlüğünün bilincini de taşır; böylece İnsansal olanın onuru Tanrısal olanın onurunda yutulur. İnsanlar Tanrısal olanı kendinde ve kendi için onurlandırırlar; ama aynı zamanda *onların* işi olarak, *onların* ürünü ve *onların* varoluşu olarak; böylece Tanrısal olan onurunu İnsansalın onurlandırılması aracılığıyla ve İnsansal olan Tanrısalın onurlandırılması aracılığıyla kazanır.

Yunan Karakterinin özek noktasını oluşturan *Güzel Bireysellik* böyle belirlenir. Şimdi bu Kavramın kendini onlarda olgusallaştırdığı tikel ışınları daha yakından irdelemeliyiz. Tümü de Sanat Yapıtları oluştururlar; onları üç başlık altında toparlayabiliriz: *öznel* Sanat Yapıtı, eş deyişle İnsanın kendisinin kültürü; *nesnel* Sanat Yapıtı, eş deyişle Tanrılar dünyasının şekillendirilmesi; son olarak *politik* Sanat Yapıtı, Anayasanın biçimi ve onu oluşturan Bireylerin ilişkileri.

İKİNCİ KESİM

Güzel Bireyselliğin Şekillenmesi

ALTKESİM BİR

Öznel Sanat Yapıtı

İnsan gereksinimlerinden ötürü dış Doğa ile kılgısal kipte ilişkilidir ve kendini onun yoluyla doyurmada ve onu tüketmede dolaylı olarak işe girişir. Çünkü doğal nesneler güçlüdürler ve çok çeşitli dirençler gösterirler. Onlara boyun eğdirebilmek için insan başka doğal şeyleri araya sokar, böylelikle Doğayı Doğanın kendisine karşı çevirir ve bu amaç için *aletler* türetir. Bu insan buluşları Tine aittir, ve böyle aletler olarak Doğa nesnelerinden daha yüksek sayılmalıdırlar. Yunanlıların da onlara özellikle değer vermeyi bildiklerini görürüz; çünkü Homeros'ta insanın onlar için duyduğu sevinç oldukça çarpıcı bir yolda görünür. Agamemnon'un asası durumunda, kökeni ayrıntılı olarak anlatılır; menteşeler üzerinde dönen kapılardan, donanımlardan, çeşitli araç gereçlerden doyum anlatan bir yolda söz edilir. Doğaya boyun eğdirmede insan buluşlarının onuru tanrılara yüklenir.

Ama öte yandan insan Doğayı *Süs* olarak kullanır ki, yalnızca varsıllığın ve insanın kendisinden yapmış olduğunun göstergesi olma anlamını taşır. Süse gösterilen bu ilginin Homerik Yunanlılar arasında daha şimdiden çok gelişmiş olduğunu görürüz. Barbarlar ve uygar halklar kendilerini

süslerler; ama Barbarlar yalnızca kendilerini süslemede, e.d. bedenlerinin dışsal birşey yoluyla haz vermesinde durup kalırlar. Oysa Süs yalnızca başka birşeyin, bir insan bedeneninin Süsü olma belirlenimini taşır; insan kendini dolaysızca o bedende bulur ve onu, genel olarak doğal olan herşey gibi, dönüştürmesi gerekir. En yakın tinsel çıkar buna göre bedeni İstenç için eksiksiz bir organa geliştirmektir; bu beceri bir yandan yine başka amaçlar için araç olabilir, öte yandan kendisi amaç olarak görünebilir. Şimdi, Yunanlılar arasında bireyin bu *kendini gösterme* ve böylece haz duyma biçimindeki sonsuz dürtüsünü buluruz. Duyusal haz barışçıl durumlarının temeli olmaz, tıpkı kendini o haz ile bağlayan boşinanç bağımlılığının ve aptallığının da olmaması gibi. Kendini gücü ve iyiliği içinde gösteren Doğaya saltık olarak tapınamayacak denli güçlü uyarılırlar, bireysellikleri üzerine böyle birşeyi yapamayacak denli dönerler. Haydutluk yaşamı ortadan kalktığı ve eliaçık Doğa güvenlik ve boş zaman sunduğu zaman ortaya çıkan barışçıl durum onları kendi öz-duygularına, kendilerini onurlandırmaya yöneltti. Ama bir yandan boşinancın boyunduruğu altına girmeyecek kadar bağımsız bireysellikler iken, kibirli de değildirler. Bu onlar için bir kibir sorunu olmadan önce, ilkin özsel olan yerine getirilmelidir. Duyusal doğallığa karşı sevinçli öz-duygu, ve yalnızca keyif duyma değil ama kendini sergileme ve bu yolla özel sayılma ve bundan haz duyma gereksinimi şimdi Yunanlıların başlıca belirlenimini ve başlıca uğraşını oluşturur. Havada şakıyan kuş kadar özgür olarak, İnsan burada yalnızca bozulmamış insan doğasında yatana anlatım verir, öyle ki bu anlatım yoluyla kendini tanıtlayabilsin ve tanınma kazanabilsin.

Bu Yunan Sanatının *öznel* başlangıcıdır ve onda insan özgür güzel devim ve güçlü kıvraklık içindeki kendi bedenselliğini bir sanat yapıtına doğru işler. Yunanlılar *ilkin* kendilerini güzel şekillere doğru biçimlendirdiler ve ancak bundan sonra ona nesnel olarak mermerde ve tablolarda anlatım verdiler. Herkesin ne olduğunu göstermesine *olanak veren oyunlardaki* zararsız yarışmalar çok

eskidir. Homeros Patroklus'un onuruna Akhilles tarafından yönetilen oyunların soylu bir betimlemesini verir; ama tüm şiirlerinde tanrıların yontularına ilişkin hiçbir bilgi bulunmaz, gerçi Dodona'daki mabedden ve Apollon'un Delfi'deki hazine evinden söz etse de. Homeros'taki oyunlar güreş ve boks, koşu, at ve araba sürücülüğü, disk ya da mızrak atma ve okçuluktur. — Toplumsal neşeyi anlatmak ve onun hazzına katılmak için, bu alıştırmalarla benzer olarak güzelliğe çiçeklenmiş olan dans ve şarkı sanatları da bağlıdır. Akhilles'in kalkanı üzerinde Hefaestus başka şeyler arasında çömlekçi tekerleğini döndürürken güzel genç erkeklerin ve kızların 'iyi-öğretilmiş ayaklarla' nasıl hızlı koştuklarını temsil eder. Kalabalık çevrede durarak keyifle görünümü seyreder, tanrısal şarkıcı şarkıya harp ile eşlik eder, ve iki baş dansçı yuvarlağın ortasında döner.

Bu oyunlar ve sanatlar, hazları ve onurları ile, başlangıçta yalnızca özeldiler ve ancak belirli durumlarda düzenlenirlerdi; ama sonradan ulusal sorunlar oldular ve belirli yerlerde ve belirli zamanlarda düzenlendiler. Kutsal Elis bölgesindeki Olimpiyat Oyunlarının yanısıra, başka yerlerde İsthmian, Pythian ve Nemean Oyunları da düzenlendi.

Bu Oyunların iç doğalarını irdelersek, ilk olarak Oyunun nasıl ciddi olana, bağımlılığa ve gereksinime karşıt olduğunu görürüz. Böyle güreş, koşu, dövüş gibi şeyler ciddi değildiler; onlarda kendini savunmanın zorunluğu, kavga gereksinimi içerilmez. Gereksinim ile bağıntı içinde emek ciddi bir iştir; benim ya da Doğanın yenilmesi gerekir; eğer biri ayakta kalacaksa, öteki devrilmelidir. Ama bu tür ciddilik ile karşıtlık içinde, Oyun gene de daha yüksek bir ciddiliktir, çünkü Doğa onda Tine yoğrulur, ve bu yarışmalarda öznenin Düşüncenin en yüksek ciddiliğine ilerlemiş olmamasına karşın, gene de insan bedenselliğinin bu uygulamasında Özgürlüğünü, yani bedeni Tinin organına dönüştürmüş olduğunu gösterir.

İnsan bir organında, Sesinde, dolaysızca salt duyusal bulunuşa izin verenden ve onu gerektirenden daha geniş bir içerik taşır. *Şarkının* nasıl Dans ile bağlı olduğunu ve ona hizmet ettiğini gördük. Ama Şarkı sonra kendini bağımsız

kılar ve müzik aletlerinin eşliğini ister; o zaman içeriksiz Şarkı olarak kalmaz, bir kuşun şakımaları gibi olmaya son verir, ki bu sonuncular hiç kuşkusuz duygu anlatabilseler de nesnel bir içerikten yoksundurlar; tersine, Şarkı tasarım yetisinden ve Tinden üretilen bir içerik ister, ve bu ise o zaman kendini daha öteye, *nesnel Sanat Yapıtına* şekillendirir.

ALTKESİM İKİ
Nesnel Sanat Yapıtı

Eğer Şarkının içeriği sorgulanacak olursa, bunun özsel olarak ve saltık olarak *dinsel* olduğunu söylemek gerekir. Yunan Tininin Kavramını gördük; ve Din bu Kavramın Özsel Olan olarak nesne yapılmasından başka birşey değildir. Bu Kavrama göre Tanrısal da Doğa gücünü yalnızca tinsel güce dönüştürülen öğe olarak kendi içinde kapsayacaktır. Başlangıç olarak geçerli bu Doğa öğesinden tinsel gücün tasarımında yalnızca andırımlı bir yankı kapsanır, çünkü Yunanlıların tapındıkları Tanrı tinseldir. Buna göre Yunan tanrısını içeriği herhangi bir Doğa gücü olan ve insan şeklini yalnızca dış biçimi sergilemek için alan Hint tanrısı gibi göremeyiz; tersine, onda içerik Tinselin kendisidir, ve Doğal yalnızca başlangıç noktasıdır. Ama öte yandan belirtmeliyiz ki, Yunanlıların tanrıları henüz *saltık olarak* özgür Tin değil, *tikel* bir kipteki Tindir, insansal sınırlar içindedir, belirli bir bireysellik olarak henüz dış koşullara bağımlıdır. Yunanlıların tanrıları nesnel olarak güzel bireyselliklerdir. Tanrının Tini burada öyle belirlenmiştir ki, henüz kendisi Tin olarak *kendi için* değildir, ama *oradadır,* kendini henüz duyusal olarak sergiler, öyle bir yolda ki, duyusal öğe *Tözü* değil, yalnızca belirişinin *öğesidir.* Bu Kavram bizim için Yunan Mitolojisini irdelemede yol gösterici olmalıdır, ve bir yandan sonsuz bir gereci üstüste yığan bir bilgiçlik yoluyla, öte yandan çözündürücü soyut Anlak yoluyla bu mitoloji tıpkı daha eski Yunan tarihi gibi çok büyük bir karışıklığın alanı olmuş olduğu için o Kavrama daha da sıkı sarılmalıyız.

Yunan Tininin Kavramında iki öğeyi, Doğa ve Tini, birbirleri ile öyle bir ilişki içinde bulduk ki, Doğa yalnızca başlangıç noktasını oluşturuyordu. Doğanın indirgenmesinden Yunan Mitolojisinde Bütünün dönüm noktası olarak, Tanrıların Savaşı olarak, Titanların Zeus'un soyu tarafından devrilmesi olarak söz edilir. Doğu Tininden Batı Tinine geçiş bunda tasarımlanır, çünkü Titanlar Doğaya aittirler, Doğa varlıklarıdırlar ve egemenlik onların elinden alınmıştır. Hiç kuşkusuz daha sonra da onlara tapınılmıştır, ama yöneten güçler olarak değil, çünkü yeryüzünün kıyısına sürülmüşlerdir. Titanlar Doğa güçleridirler: Uranus, Gaia, Okyanus, Selene, Helios vb. Kronos kendi çocuklarını yiyen soyut Zamanın egemenliğini anlatır. Yabanıl üreme gücü engellenir, ve Zeus yeni tanrıların başı olarak ortaya çıkar ki, bunların tinsel imlemleri vardır ve kendileri Tinlerdir.[1] Bu geçişi bu mitte olduğundan daha belirli ve daha saf olarak anlatmak olanaklı değildir; tanrıların yeni krallığı kendine özgü doğasının tinsel türde olduğunu bildirir.

İkinci nokta yeni tanrıların Doğa kıpılarını ve böylelikle, yukarıda daha önce belirtildiği gibi, Doğa güçleri ile belirli ilişkileri kendi içlerinde saklı tutmalarıdır. Zeus'un şimşekleri ve bulutları vardır, ve Hera Doğal olanın üreticisi, oluş sürecindeki yaşamın doğurucusudur. Zeus ayrıca politik tanrıdır, törel olanın ve konukseverliğin koruyucusudur. Okyanus, böyle olarak, yalnızca Doğa gücüdür; Poseidon ise henüz o öğenin yabanıllığını kendisinde taşımasına karşın törel bir karakterdir; duvarlar yapmış ve atı yaratmıştır. Helios Doğa öğesi olarak Güneştir. Bu Işık, tinsel olanın andırımına göre, özbilince dönüşmüş, ve Apollon Helios'tan ortaya çıkmıştır. Λύχειος adı Işık ile bağıntıyı imler; Apollon Admetus'un çobanıydı, ama serbest sığırlar Helios için kutsaldılar; oklar olarak temsil edilen ışınları Python'u öldürür. Temelde yatan Doğa gücü olarak Işık ideası bu tanrıdan ayırılamaz — özellikle öteki yüklemleri kolayca onunla birleştirilebildiği için; ve bu temeli yad-

[1] [Bkz. Hegel, "Vorlesungen über die Philosophie der Religion," II, 2. yayım, s. 102s.]

sıyan Müller'in ve başkalarının açıklamaları çok keyfi ve çok bağlantısızdır. Çünkü Apollon geleceğin görücüsü ve bilicidir, herşeyi aydınlık kılan Işıktır; dahası, iyileştiren ve güçlendirendir; tıpkı yokeden de olması gibi, çünkü insanları öldürür; kefaret edici ve arındırıcıdır, örneğin sert, katı bir tüzeyi izleyen Eumenidelere, eski yeraltı tanrıçalarına karşı; kendisi arıdır, bir karısı yoktur, yalnızca bir kızkardeşi vardır, ve Zeus gibi çirkin öykülere karışmaz; dahası, bilen ve bildirendir, Müzlerin şarkıcısı ve önderidir, tıpkı güneşin yıldızların uyumlu dönme danslarının önderi olması gibi. — Benzer olarak, Naiadlar Müzler olmuşlardır. Tanrıların annesi Kybele'yi, Efesus'ta bugün de Artemis olarak tapınılan bu tanrıçayı Yunanlıların Artemisi olarak, iffetli avcı ve yabanıl hayvanların yokedicisi olarak tanımak kolay olmayacaktır. Eğer dense ki, Doğalın Tinsele bu dönüşümü bizlerin ya da sonraki Yunanlıların alegorikleştirmesine bağlıdır, buna karşı ileri sürülebilir ki, Doğalın Tinsele bu dönüşümü tam olarak Yunan Tinidir. Yunanlıların epigramları Duyusaldan Tinsele böyle ilerlemeleri temsil eder. Yalnızca soyut Anlak Doğalın ve Tinselin bu birliğini kavramayı bilmez.

Daha da ötesi, tanrılar bireysellikler olarak görülmelidirler, Bilgi, Bir, Zaman, Gök, Zorunluk gibi soyutlamalar olarak değil. Böyle soyutlamalar bu tanrıların içeriği değildirler; alegoriler değildirler, birçok yüklemin bağlandığı soyut varlıklar değildirler, örneğin Horatii'nin *"necessitas clavis trabalibus"*'u gibi. Tanrılar simgeler de değildirler, çünkü simge salt başka birşeyin bir imi, bir imlenişidir. Yunan tanrıları ne olduklarını kendilerinde anlatırlar. Apollon'un kafasındaki bengi dinginlik ve düşünsel duruluk bir simge değil, ama içinde Tinin göründüğü ve kendini bulunur gösterdiği anlatımdır. Tanrılar Özneler, somut bireyselliklerdir; alegorik bir varlığın hiçbir özelliği yoktur, ama kendisi salt bir özelliktir. Dahası, tanrılar tikel karakterlerdir, çünkü her birinde bir belirlenim karakteristik olarak başattır; ama bu karakterler alanını bir dizge içine getirmeyi istemek boşuna olacaktır. Zeus belki de öteki tanrılar üzerinde egemendir, ama gerçek

bir güçle değil, öyle ki ötekiler kendi tikellikleri içinde özgür kalırlar. Tüm tinsel ve törel içerik tanrılara ait olduğu için, üzerlerinde duran birlik zorunlu olarak soyut kaldı; öyleyse şekilsiz ve içeriksiz Yazgıydı — Zorunluktu ki, hüzün verici yanı zeminini tinselden yoksun olmasında bulur, oysa tanrılar insanlar ile dostça ilişkidedirler, çünkü tinsel doğalardırlar. Daha yüksek olan düşünce, Birliğin Tanrı olarak, *tek bir* Tin olarak bilinmesi Yunanlılar için henüz uzakta yatan bir düşünceydi.

Yunan tanrılarına bağlı olan *olumsallık* ve tikellik söz konusu olduğunda, bu olumsallığın dışsal kökeninin nerede aranacağı sorusu doğar. Bu bir yandan yerel özelliklerden, Yunan yaşamının başlangıcının dağınıklığından gelir, çünkü bu yaşam kendini belli noktalar üzerinde yoğunlaştırıyor ve böylece yerel tasarımlara yol açıyordu. Yerel tanrılar yalnız başlarına durur ve daha sonra tanrıların alanına girdikleri ve sınırlı bir alana indirgendikleri zaman olduğundan çok daha geniş bir alan kaplarlar; içinde göründükleri bölgelerin tikel bilincine ve tikel olaylarına göre belirlenirler. Kendi yerel tarihleri ile, bir Herkülesler ve Zeuslar çokluğu vardır, ve bu bakımdan değişik yerlerde kendilerine özgü tarihleri olan tapınaklarıyla Hint tanrılarına benzerler. Katolik azizler ve bunların efsaneleri açısından da durum böyledir, gerçi burada yerel bir noktadan değil, ama örneğin tek bir Ana Tanrıdan yola çıkılıyor ve sonra çeşitli yerelleşmelere ilerleniyor olsa da. Yunanlılar tanrıları hakkında çok canlı ve çok çekici öyküler anlatırlar; bunlara hiçbir sınır çekilemez, çünkü Yunanlıların diri tinlerinde düşlemsel buluşlar her zaman ortaya dökülürdü.

Tikelliklerin doğuşunun ikinci bir kaynağı Doğaya tapınmadır; bunların betimlemeleri Yunan Mitlerinde yalnızca kapsanmakla kalmaz, ama ayrıca orada yeniden doğar ve evrilirler. Başlangıçtaki mitlerin saklanışı daha önce değinmiş olduğumuz o ünlü *Gizemler* bölümüne götürür. Yunanlıların bu Gizemleri bilinmeyen şeyler olarak derin bir bilgelik önyargısı ile örtülmüş ve tüm zamanların merakım üzerlerine çekmiştir. İlk olarak belirtmek gerek

ki, bu eski ve başlangıç olma karakteri, salt başlangıç olması nedeniyle, üstünlük değil ama zayıflıktır; daha arı gerçeklikler bu gizlerde anlatılmazlar, ve birçoklarının sandığı gibi onlarda tanrıların çokluğuna karşı Tanrının Birliğinin öğretilmesi söz konusu değildir. Gizemler dahaçok eski ayinler idiler, ve onlarda derin felsefi gerçeklikler bulmayı istemek hem tarihsel olmaktan uzak, hem de aptalcadır, çünkü onlar, tam tersine, yalnızca doğa düşünceleri, doğadaki evrensel dönüşümlere ve doğanın içeriğinin evrensel dirimliliğine ilişkin daha kaba doğa tasarımları idiler. Eğer buraya düşen tüm tarihsel verileri bir araya toplarsak, sonuç zorunlu olarak Gizemlerin bir öğretiler dizgesi oluşturmadıkları, tersine duyusal görenekler ve gösteriler oldukları olacaktır ki, bunlar yalnızca Doğanın evrensel işlemlerinin simgelerinden oluşurlar — örneğin yeryüzünün gök fenomenleri ile ilişkisi gibi. Serez ve Proserpin'in, Bakhüs ve onu izleyenlerin tasarımlarının temelinde birincil ilgi odağı olarak Doğanın evrenseli yatar, ve daha öte ayrıntılar başlıca ilgileri yaşam kuvveti ve onun başkalaşımları olan karanlık öyküler ve temsiller idiler. Tinin de Doğanın sürecine andırımlı bir süreçten geçmesi gerekir, çünkü iki kez doğmalı, eş deyişle kendini kendi içinde olumsuzlamalıdır; ve böylece Gizemlerdeki temsiller, zayıf da olsa, Tinin doğasını anımsatırlar. Yunanlılar için ürkü verici birşey taşıyorlardı; çünkü eğer insan bir imlem ile karşılaşırsa ve bu imlem, duyusal olduğu için, ona karşılık düşmeyen ve buna göre hem itici hem de çekici olan bir biçimde kendini gösterirse, eğer içeride tınlayan bir anlam yoluyla tahminler uyandırır ama aynı zamanda ürkütücü biçim yoluyla ürperti yaratırsa, doğuştan gelen bir korku duyar. Aeskhylos trajedilerinde Gizemlere saygısızlık yapmış olmakla suçlandı. Gizemlerin imlemli içeriğin yalnızca önsezisine izin veren belirsiz tasarımları ve simgeleri duru ve arı şekiller ile türdeş olmayan ve onlara yokolma gözdağı veren şeylerdir; bu nedenle Sanatın tanrıları Gizemlerin tanrılarından ayrı kalırlar ve iki alan sıkı sıkıya birbirinden ayrı tutulmalıdır.

Herodotus'un Mısır açısından kesinlikle belirttiği gibi,

Yunanlılar tanrılarının çoğunu yabancılardan aldılar; ama bu yabancı mitler Yunanlılar tarafından dönüştürüldü ve tinselleştirildi, ve yabancı ülkelerin theogonileri ile birlikte gelmiş olan içerik Helenlerin ağzında sık sık tanrılar için saygısızlık içeren bir söylenceye işlendi. Böylece Mısırlılar arasında henüz tanrılar olarak geçerli olan hayvanlar da tinsel tanrının yanısıra görünen dışsal imlere indirgendiler. Karakterlerinin tikellikleri ile, Yunan tanrıları aynı zamanda insansal olarak tasarımlanırlar, ve bu insanbiçimcilik onların eksikliği olarak gösterilir. Buna karşı hemen belirtmek gerek ki, insan, tinsel varlık olarak, Yunan tanrılarında gerçek olanı oluşturur, ve onları tüm doğa tanrılarının üzerine, tüm Bir ve en yüksek Varlık soyutlamalarının üzerine yükselten şey bu öğedir. Öte yandan, insanlar olarak tasarımlanmaları Yunan tanrılarının bir üstünlüğü olarak da sunulur — Hıristiyan Tanrı için bunun böyle olmaması gerekirken. Schiller der ki:

Daha insansal iken Tanrılar,
Daha tanrısal idi İnsanlar.

Ama Yunan tanrıları Hıristiyan Tanrının olduğundan daha insansal görülmemelidir. İsa *İnsandan* daha çoğudur; yaşar, ölür, haç üzerinde acı çeker, ki Yunan Güzelliğinin insanından sonsuz ölçüde daha insandır. Ama Yunan ve Hıristiyan dinlerinde ortak olana gelince, ikisi için de demek gerek ki, eğer Tanrının görünmesi gerekiyorsa, doğallığı Tinin doğallığı olmalıdır, ki duyusal tasarım için özsel olarak insandır, çünkü başka hiçbir şekil tinsel olarak ortaya çıkmaya yetenekli değildir. Tanrı hiç kuşkusuz güneşte, dağlarda, ağaçlarda, tüm dirimli şeylerde görünür, ama bu doğal görüngü Tinin şekli değildir; Tanrı o zaman aslında yalnızca Öznenin İçinde algılanabilirdir. Eğer Tanrının kendisi karşılık düşen bir anlatımda ortaya çıkacaksa, bu ancak insansal şekil olabilir, çünkü Tinselin ışığı bundan yayılır. Ama eğer 'Tanrı görünmeli midir?' diye sormak istersek, o zaman bu zorunlu olarak doğrulanmalıdır, çünkü görünmeyen hiçbirşey özsel değildir. Yunan dininin Hıristiyan dinine karşı gerçek eksikliği onda *görün-*

günün en yüksek kipi, genel olarak Tanrısalın bütününü oluşturması, oysa Hıristiyan dininde görünenin yalnızca Tanrısalın bir *kıpısı* olarak alınmasıdır. Bu dinde, görünen Tanrı ölür, kendini ortadan kaldıran olarak koyulur; İsa ancak öldüğünde Tanrının sağında oturuyor olarak temsil edilir. Yunan tanrısı ise, tersine, Helenler için görüngü olarak bitişsizdir — mermerde, metalde ya da tahtada, ya da düşlemin imgesi olarak tasarımda. Ama Tanrı niçin Yunanlılara tende görünmedi? Çünkü insan ancak güzel görüngünün Özgürlüğüne işlenmiş ve dönüştürülmüş olarak geçerlik, onur ve değer kazandı; tanrısallığın biçimi ve şekillenmesi böylelikle tikel özneler tarafından üretilmeyi sürdürdü. Tindeki öğelerden biri onun kendi kendisini üretmesi, kendini ne ise o *yapmasıdır;* bir başkası ise kökensel olarak özgür olması ve Özgürlüğün onun *doğası* ve Kavramı olmasıdır. Ama Yunanlılar henüz kendilerini düşünerek kavramadıkları için henüz Tini evrenselliği içinde tanımıyorlardı; henüz insanın kavramını ve Hıristiyan ideaya göre tanrısal ve insansal doğaların kendinde varolan birliğini tanımıyorlardı. Ancak kendi içinde kendinden pekin iç Tin görüngü yanını özgürce bırakmaya dayanabilir, ve güvenle Tine tanrısal doğa yükleyebilir. Bundan böyle tanrısal olana sıkı sıkıya sarılabilmek ve birliğe dışsal görülebilirliği içinde ulaşabilmek için tinsel olanda doğallığı imgelemesi gerekmez; tersine, özgür düşünce dışsal olanı düşünürken, onu olduğu gibi bırakabilir: Çünkü sonlunun ve sonsuzun bu birleşmesini düşünür, ve onu olumsal bir birleşme olarak değil, ama Saltık olarak, bengi İdeanın kendisi olarak bilir. *Öznellik Yunan Tini tarafından henüz derinliği içinde kavranmadığı için, gerçek Uzlaşma onda henüz bulunmaz ve insansal Tin henüz saltık olarak aklanmış değildir.* Bu eksiklik tanrıların üzerinde arı öznellik olarak Yazgının durmasında kendini daha şimdiden göstermiştir; insanların kararlarını henüz kendi içlerinden değil, ama bilicilerinden almasında da gösterir. İnsansal olduğu gibi tanrısal Öznellik de, sonsuz olarak, henüz saltık kararı kendi içinden almaz.

ALTKESİM ÜÇ

Politik Sanat Yapıtı

Devlet şimdi irdelenen iki yanı, öznel ve nesnel Sanat Yapıtlarını birleştirir. Devlette Tin ne herhangi bir tanrı gibi salt bir nesnedir, ne de öznel olarak güzel bedenselliğe geliştirilmiştir; tersine, dirimli evrensel Tindir ki, aynı zamanda tekil bireylerin özbilinçli Tinidir.

Ancak *Demokratik* Anayasa bu Tin için ve bu Devlet için uygundu. Despotizmi Doğuda görkemli gelişimi içinde Gün Doğuşunun ülkesine karşılık düşen bir şekillenme olarak gördük; Yunanistan'daki demokratik biçim daha az dünya-tarihsel bir belirlenim değildir. Çünkü Yunanistan'da bireyin Özgürlüğü bulunur, ama henüz Öznenin saltık olarak tözsel olana, genel olarak Devlete bağımlı olması gibi bir soyutlama düzeyine ulaşmış değildir; tersine, onda bireysel İstenç bütün dirimliliği içinde özgürdür ve tikelliğine göre tözselin etkinleştiricisidir. Buna karşı Roma'da bireyler üzerindeki sert Egemeni göreceğiz, tıpkı Germanik İmparatorlukta tekerkliği görmemiz gibi; gene de bunda birey yalnızca tekerke değil, ama bütün tekerklik örgütlenişine ve etkinliğine katılır.

Demokratik Devlet ataerkil değildir, eğitimsiz güven üzerine dayanmayı sürdürmez; tersine yasalar içerir, onlar için tüzel ve törel temellerin bilincini ve bu yasaların pozitif olarak bilinmesini kapsar. Kralların zamanında Hellas'ta henüz herhangi bir politik yaşam yoktu ve bu nedenle yasamanın yalnızca zayıf izleri vardı. Ama Truva Savaşından yaklaşık olarak Kyrus'un zamanına dek geçen süre içinde yasama gereksinimi kendini gösterdi. İlk yasamacılar *Yedi Bilgeler* adı altında bilinirler ki, bunlarla bilinçli olarak doğru ve gerçek olanı sunan Sofistler ve bilgelik öğretmenleri anlaşılmaz; tersine, onlar yalnızca düşünen insanlardı ki, gene de düşünceleri asıl bilime dek ulaşmayı başaramamıştı. Onlar kılgısal politikacılar idiler ve daha önce belirtildiği gibi, aralarından ikisi, Miletuslu Thales ve Prieneli Bias, İyonya kentlerine iyi öğütler verdiler. Böylece Solon Atinalılar tarafından onlara yasalar

vermekle görevlendirildi, çünkü yürürlükteki yasalar artık yeterli değildi. Solon Atinalılara herkes için eşit haklar getiren bir anayasa verdi, ve gene de bu yolla Demokrasi bütünüyle soyutlaştırılmış olmadı. Demokraside ana kıpı törel duygusal yatkınlıktır. *Erdem* Demokrasinin temelidir, der Montesquieu; ve bu bildirim genellikle Demokrasi konusunda oluşturulan tasarım ile bağıntı içinde eşit ölçüde önemli ve doğrudur. Birey için burada özsel olan Tüzenin tözsel yanı, Devletin sorunu, evrensel çıkardır; ama bu ancak Töre olarak nesnel İstenç biçiminde böyledir, öyle ki asıl anlamda Ahlak, kanı ve niyetin İçselliği henüz bulunmaz. Yasa içeriğine göre Özgürlük Yasası olarak ve ussal olarak oradadır, ve geçerlidir, çünkü Yasadır, dolaysız olarak öyledir. Nasıl Güzellikte Doğa öğesi, ondaki duyusal yan bulunuyorsa, bu Törellikte de yasalar Doğa zorunluğu kipindedirler. Yunanlılar Güzellik orta teriminde kalırlar, ve henüz Gerçekliğin daha yüksek duruş noktasına erişmiş değildirler. Töre ve Alışkanlık onda Hakkın istendiği ve yapıldığı biçim iken, o biçim sağlam olandır ve dolaysızlığın düşmanını, İstencin derin-düşüncesini ve Öznelliğini henüz kendi içinde taşımaz. Buna göre topluluğun çıkarları yurttaşların istencinde ve kararında yatmayı sürdürebilir — ve bu Yunan Anayasasının temeli olmalıdır —, çünkü henüz istencin törelliğine karşı durabilecek ve onu edimselleşmesinde engelleyebilecek hiçbir ilke bulunmaz. Demokratik Anayasa burada olanaklı biricik anayasadır: Yurttaşlar henüz tikel olanın ve dolayısıyla kötü olanın da bilincinde değildirler; nesnel İstenç onlarda kırılmış değildir. Athene, Tanrıça, Atina'nın kendisidir, e.d. yurttaşların edimsel ve somut Tinidir. Tanrı ancak İstenç kendi içine, bilmenin ve Duyuncun Adytum'una geri döndüğü ve Öznelin ve Nesnelin sonsuz ayrılışını koyduğu zaman onlarda olmaya son verir. — Bunlar Demokratik Anayasanın gerçek konumunu betimlerler, ve bunun aklanışı ve saltık zorunluğu bu henüz içkin Nesnel Törellik üzerine dayanır. Demokrasiye ilişkin modern tasarımlarda bu aklama yatmaz: Bunlara göre topluluğun çıkarları, kamu sorunları halk tarafından tartışılmalı ve karara bağlanmalı-

dır; bireyler düşünüp taşınmalı, görüşlerini ortaya koymalı ve oylarını vermelidir; ve bu hiç kuşkusuz Devlet çıkarları ve kamu sorunları onların çıkarları ve sorunları olduğu için böyle olmalıdır. Tüm bunlar bütünüyle doğrudur, ama özsel koşul ve ayrım bu bireylerin *kimler* olduklarında yatar. Saltık aklanışlarını ancak İstençleri henüz *nesnel* İstenç olduğu sürece bulurlar, şunu ya da bunu istediği, salt *iyi* İstenç olduğu sürece değil. Çünkü iyi İstenç tikel birşeydir, bireylerin Ahlakları, Kanı ve İçselliklerı üzerine dayanır. Bizim dünyamızda İlkeyi ve Özgürlüğün kendine özgü şeklini, Devletlerimizin ve dinsel yaşamlarımızın saltık temelini oluşturan öznel Özgürlük Yunanistan'da ancak *yıkım* olarak ortaya çıkabilirdi. İçsellik Yunan Tininin yakınında yatıyordu ve bu Tinin kısa bir sürede ona erişmesi kaçınılmazdı; ama İçsellik onun dünyasını yıkıma uğrattı, çünkü Anayasa bu yan için amaçlanmış değildi ve bu belirlenimi tanımadı, çünkü onda bulunmuyordu. Özgürlüklerinin ilk ve gerçek şekli içindeki Yunanlılar açısından ileri sürebiliriz ki, bir Duyunçları yoktu; aralarında daha öte derin düşünce olmaksızın vatan için yaşama Alışkanlığı egemendi. Bizim Anlağımız için özsel olan bir Devlet soyutlamasını tanımıyorlardı; tersine, onlar için erek yaşayan anavatandı: Bu Atina, bu Sparta, bu tapınak, bu sunutaşları, bu birlikte yaşam biçimi, bu yurttaşlar çevresi, bu töreler ve alışkanlıklar. Yunanlı için anavatanı onsuz yaşayamayacağı bir zorunluktu. İlkin Sofistler, Bilgelik Öğretmenleri, öznel derin-düşünceyi ve yeni öğretiyi, herkesin kendi kanısına göre davranması gerektiği öğretisini ortaya getirdiler. Derin-düşünce içeri girer girmez herkes kendi görüşünü geliştirir — Tüzenin iyileştirilip iyileştirilemeyeceğini araştırır —, varolana sarılıp kalmak yerine kendi iç kanısına sarılır, ve böylece öznel olarak bağımsız bir Özgürlük başlar, öyle ki birey giderek yürürlükteki Anayasaya karşı olma pahasına herşeyi kendi Duyuncunda sorgulayabilir olur. Herkesin kendi ilkeleri vardır, ve eğer birşeyi kendine uygun bulmuşsa, bunun en iyisi olduğu ve edimselliğe geçirilmesi gerektiği kanısını da taşır. Herkesin eğer kendisi el atmamışsa işlerin kötüye

gittiğini düşündüğünü söylerken Thukydides bile aslında bu bozulmadan söz eder.

Büyük İnsanlara güvenme tutumu bu duruma, herkesin kendi başına yargıda bulunmaya yönelmesi durumuna aykırıdır. Eski zamanlarda Atinalılar Solon'dan onlar için yasalar yapmasını istediklerinde, ya da Likurgus Sparta'da yasamacı ve düzen getirici olarak ortaya çıktığında, halkın Hakkı en iyi bildiğini düşünmesi gibi birşey söz konusu değildir. Daha sonra da, halkın güven duyduğu insanlar büyük plastik kişiliklerdi: Anayasayı daha da demokratikleştiren Kleisthenes, Miltiades, Themistokles, Aristides, Med savaşlarında Atinalıların başında duran Kimon, ve Atina görkeminin doruğunu temsil eden Perikles; ama bu büyük insanlardan biri yapılması gerekli olanı yerine getirir getirmez, Haset, eş deyişle tikel yetenek açısından eşitlik duygusu kendini gösterdi, ve o kişi ya hapse atıldı ya da sürüldü. Son olarak, halk arasında tüm bireysel büyüklüğe saldıran ve yönetimin başındaki kişilere sövgüler yağdıran Sykofantlar ortaya çıktılar.

Ama Yunan Cumhuriyetlerinde özellikle vurgulanması gereken üç durum daha vardır.

1. Yalnızca Yunanistan'da bulunduğu gibi Demokrasi ile *Biliciler* bağlıdır. İçeriden doğan karara İstencin ağır basan zeminleri belirleyecek sağlamlaşmış bir Öznelliği aittir; ama Yunanlılar İstencin bu kuvvet ve gücünden yoksundular. Bir kolonileştirme durumunda, yabancı tanrıların kabul edilmesi durumunda, bir generalin bir savaşa girişeceği zamanda Bilicilere danışılırdı. Plataea savaşından önce Pausanias adak hayvanlarından bir işaretin alınmasını istedi ve bilici Tisamenos'tan adakların durumun Yunanlılardan yana olduğunu gösterdikleri yanıtını aldı, ama Asopus'un bu yanında kalmaları gerekiyordu; eğer nehri geçip savaşı başlatacak olurlarsa, durum onlara karşı olacaktı. Buna göre Pausanias saldırıyı bekledi. Yunanlılar benzer olarak özel sorunlarında da kendi kararlarını vermekten çok onu başka birşeyden alırlardı. Demokrasinin ilerlemesi ile hiç kuşkusuz en önemli sorunlarda bundan böyle bilicilere danışılmadığını görürüz; tersine,

halk konuşmacılarının özel görüşleri geçerlik kazanır ve kararları belirler. Nasıl bu zamanda Sokrates kendi Demonuna güvenmişse, halk önderleri ve halk da kararlarını kendileri alıyorlardı. Ama bununla aynı zamanda Anayasanın bozulması, dağılması ve giderek ilerleyen değişmesi kendini gösterdi.

2. Burada dikkate alınması gereken bir başka durum da *Köleliktir.* Bu güzel bir Demokrasinin zorunlu bir koşuluydu, çünkü orada kamu alanlarında Devletin yönetimi üzerine söylevler vermek ya da dinlemek, Gymnasiumlarda alıştırmalar yapmak, şenliklere katılmak her yurttaşın hakkı ve ödeviydi. Bu uğraşların koşulu zorunlu olarak yurttaşların el emeğinden özgür olmaları, ve öyleyse bizim durumumuzda özgür yurttaşlar tarafından yerine getirilen şeylerin, gündelik yaşamın işlerinin, Köleler tarafından yerine getirilmesiydi. Yurttaşların eşitliği Kölelerin dışlanmasını kendisi ile birlikte getirdi. Kölelik ilkin İstenç sonsuz olarak kendi içine yansıdığı zaman, Hak her özgür insana ait olarak düşünüldüğü zaman sona erer, ve 'Özgür İnsan' anlatımı ise evrensel doğası ile uyum içinde Us ile donatılı olarak görülen insana uygulanır. Ama burada henüz Törellik duruş noktasındayızdır, ki yalnızca Alışkanlık ve Töredir ve böylelikle henüz varoluştaki bir tikelliktir.

3. Üçüncü olarak belirtmek gerek ki, böyle demokratik Anayasalar *yalnızca küçük devletlerde,* birer kent ölçeğini çok aşmayan devletlerde olanaklıdır. Bütün Atinalılar Devleti tek bir kentte birleşir; Theseus'un dağınık kabileleri tek bir bütüne topladığı anlatılır; Perikles'in zamanında, Peloponez Savaşının başında Spartalıların yaklaşması üzerine Atina bölgesinin bütün nüfusu kente sığındı. Ancak böyle kentlerde çıkarlar bütününde aynı olabilir; buna karşı büyük imparatorluklarda birbirleri ile çatışan değişik çıkarlar vardır. Bir kentte birlikte yaşama, insanların birbirlerini her gün görmeleri ortak bir kültürü ve yaşayan bir demokrasiyi olanaklı kılar. Demokraside ana sorun yurttaşın karakterinin plastik, tek parçalı olmasıdır. Önemli görüşmelerde bunların ortasında bulunmalıdır; kararlara yalnızca oyu ile değil, ama kişi olarak kendisi katılmalıdır; eylemin

ve devimin ortasında bulunmalı, bütün insanın tutkusu ve çıkarı soruna bağlanmalı, ve bütün kararın sıcaklığı onun yerine getirilişinde de eksik olmamalıdır. Herkesin ona döndürülmesi gereken görüş bireylerin *konuşma* aracılığıyla ısıtılmaları yoluyla üretilmelidir. Eğer bu *yazı* yoluyla soyut, dirimsiz bir yolda yapılırsa, birey evrenselin vereceği sıcaklığa kızıştırılamaz; ve kalabalık ne denli büyük olursa, bireyin oyunun ağırlığı o denli azalır. Büyük bir imparatorlukta hiç kuşkusuz sorular halka götürülebilir, tüm topluluklarda oylar toplanabilir ve sonuçlar sayılabilir — tıpkı Fransız Konvansiyonu tarafından yapıldığı gibi; ama bu ölü bir varlıktır, ve dünya orada daha şimdiden bir kağıt-dünyaya parçalanmış ve bölünmüştür. Fransız Devriminde bu nedenle cumhuriyetçi anayasa hiçbir zaman bir Demokrasi olmadı ve özgürlük ve eşitlik maskesi altında sesini yükselten Tiranlık, Despotizm oldu. —

Şimdi Yunan Tarihinin *ikinci dönemine* geldik. İlk dönem Yunan Tinini Sanatına ve olgunluğuna ulaştırır — ona nitel *varlığını* kazandırır; ikincisi onu kendini *gösterdiği* gibi, kendini dünya için bir yapıta dönüştürme, ilkesini savaşta aklama ve onu saldırı karşısında utkuyla ileri sürme sürecinde göründüğü gibi kapsar.

Persler İle Savaşlar

Önceki dünya-tarihsel halk ile temas dönemi genellikle her ulusun tarihindeki ikinci dönem olarak görülecektir. Yunanlıların dünya-tarihsel temasları Persler ileydi; Yunanistan kendini bunda en görkemli yanında göstermiştir. Med savaşlarına neden olan şey İyonya kentlerinin Perslere başkaldırmalarıydı; bunda Atinalılar ve Eretrialılar onlara yardım ettiler. Atinalıları buna özellikle götüren durum Pisistratus'un oğlunun Yunanistan'da Atina üzerinde yeniden egemen olma girişiminde başarısızlığa uğramasından sonra Perslerin Kralına dönmüş olmasıydı. Tarihin Babası bize bu Med savaşlarının parlak bir betimlemesini vermiştir, ve buradaki amacımız açısından üzerinde ayrıntılı olarak durmamız gerekmez.

Med savaşlarının başında, Lakedaemonya Hegemonyayı elinde tutuyordu ve özellikle Peloponez'de büyük saygınlık kazanmıştı; bunun nedeni bir yandan özgür Messenia halkını boyunduruk altına almış ve köleliğe düşürmüş olması, öte yandan birçok Yunan devletine Tiranları sürgüne göndermede yardım etmiş olmasıydı. Yunanlıların ona karşı İyonyalılara yardım etmiş olmasından uyarılarak, Pers Kralı Yunan kentlerine haberciler gönderdi ve onlardan Su ve Toprak vermelerini, eş deyişle üstünlüğünü tanımalarını istedi. Gönderilenler küçümsemeyle geri çevrildiler ve Lakedaemonyalılar onları bir kuyuya atacak denli ileri gittiler (ama daha sonra bu davranıştan büyük bir pişmanlık duydular ve kefaret olarak iki Lakedaemonyalıyı Susa'ya teslim ettiler). Pers Kralı bunun üzerine Yunanistan üzerine bir ordu gönderdi. Bu büyük güce karşı Atinalılar Plataealılar ile birlikte yalnız başlarına Marathon'da Miltiades'in komutası altında dövüştüler ve utku kazandılar. Daha sonra Xerxes çok büyük halk kitleleri ile Yunanistan'ın üzerine indi (Herodotus bu seferi ayrıntılı olarak anlatır); korkutucu kara ordusunun yanısıra daha az çarpıcı olmayan donanması bulunuyordu. Trakya, Makedonya ve Thessaly hemen düştüler; ama asıl Yunanistan'a giriş, Thermopylae Geçidi, yazgıları iyi bilinen 300 Spartalı ve 1.700 Thespisli tarafından savunuldu. Gönüllü olarak terkedilen Atina yerle bir edildi; kentteki tanrı imgeleri Şekilsize ve Biçimsize tapman Persler için tiksinti verici şeylerdi. Yunanlıların birlikten yoksunluklarına karşın, Pers donanması Salamis'te yenildi; ve bu şanlı utku günü Yunanlıların en büyük üç trajedi yazarını ilginç bir yolda ilişkilendirir, çünkü Aeskhylos savaşanlardan biriydi ve utkunun kazanılmasına yardım etmişti; Sofokles onu kutlayan şenlikte dans etmişti; ve Euripides aynı gün doğmuştu. Mardonius komutası altında Yunanistan'da kalan ordu Pausanias tarafından Plataea'da yenildi ve bunun üzerine Pers gücü değişik noktalarda kırıldı.

Böylece Yunanistan onu ezme gözdağını veren yükten kurtuldu. Hiç kuşkusuz daha büyük çarpışmalar olmuştur; ama bunlar yalnızca ulusların tarihsel anılarında değil,

Bilim ve Sanatın, genel olarak soylu ve törel olanın kayıtlarında da ölümsüz izler bıraktılar. Çünkü bunlar dünya-tarihsel utkulardır: Kültürü ve tinsel gücü kurtarmış ve Asyatik ilkeyi tüm gücünden yoksun bırakmışlardır. Başka durumlarda da sık sık insanlar bir erek uğruna herşeyden vazgeçmemişler midir? Savaşçılar sık sık ödev ve vatan uğruna ölmemişler midir? Ama burada yalnızca yiğitlik, tin ve yürekliliğe hayran olmak yeterli değildir; içerik, etki, sonuç da kendi türünde biriciktir. Tüm başka savaşların daha tikel bir çıkarları vardır; ama Yunanlıların ölümsüz ünleri kurtarılan yüksek dava nedeniyle aklanır. *Dünya Tarihinde şan üzerine karar veren biçimsel yiğitlik değil, sözde meziyet değil, ama davanın değeridir.* Burada terazide tartılacak olan şey Dünya Tarihinin çıkarıdır. Birbirlerine karşı duranlar bir yanda Doğu Despotizmi, öyleyse Tek Bir Efendi altında birleşmiş dünya, ve öte yanda bölünmüş ve alan ve araçlarda önemsiz olan ama Özgür Bireysellik tarafından dirileştirilen devletlerdir. Hiçbir zaman Tarihte tinsel kuvvetin kütle üzerindeki, dahası küçümsenemeyecek bir kütle üzerindeki üstünlüğü böylesine parlaklık içinde görünmemiştir. — Bu savaş ve ondan sonra onun doruğunda bulunmuş olan devletlerin gelişimi Yunanistan'ın en parlak dönemidir; Yunan ilkesinin kapsadığı herşey o zaman eksiksiz açınımına ulaşmış ve gözle görülür olmuştur.

Atinalıların fetih savaşları uzun sürdü ve bu yolla büyük bir gönenç elde ettiler; bir deniz kuvvetleri olmayan Lakedaemonyalılar ise dinginlik içinde kaldılar. Atina ve Sparta karşıtlığı, tarihsel irdelemenin bu gözde teması, bundan sonra başlar. Denebilir ki, bu iki devletten hangisinin üstünlüğü hak ettiğini yargılamaya çalışmak boşunadır, ve nasıl her birinin kendi için zorunlu ve değerli bir şekil olduğu gösterilmelidir. Örneğin Sparta için birçok kategori getirilebilir, törelerin gücünden, boyuneğmeden vb. söz edilebilir, ama bu devletteki ana idea politik Erdemdir; bunda Atina ve Sparta hiç kuşkusuz ortaktır, ama devletlerden birinde bir sanat yapıtına, özgür bireyselliğe gelişmişken, ötekinde kendini tözsellikte sürdürür. Sparta'nın ve Atina'nın kıskançlıklarını patlama noktasına vardıran

Peloponez Savaşından söz etmeden önce, bu iki devletin temel karakterlerini, politik ve törel bakımdan birbirlerinden nasıl ayrıldıklarını daha tam olarak göstermeliyiz.

Atina

Atina'yı daha önce Yunanistan'ın başka bölgelerinde yaşayanlar için bir sığınma yeri olarak, içinde çok karışık bir halkın toplandığı bir kent olarak tanıdık. İnsan uğraşlarının değişik alanları, Tarım, İşleyim ve başlıca deniz yoluyla olmak üzere Tecim, tümü de Atina'da bir araya gelmiş olsalar da, sayısız çekişmeye de yol açtılar. Eski ve varsıl soylar ve daha yoksul olanlar arasında bir karşıtlık daha erken zamanlarda ortaya çıkmıştı. Aralarındaki ayrının yerel durumlarına ve bunlarla bağlı yaşam yollarına dayalı olduğu üç parti daha o günlerde bütünüyle belirgindi: *Ovalarda yaşayan varsıllardan ve aristokrat*lardan oluşan Pedianlar; dağlarda yaşayan, asma ve zeytin ağaçları yetiştiren ve çobanlık yapan Diakrianlar; ve kıyılarda yaşayan ve ilk ikisi arasında duran ılımlılar olarak Paralianlar. Politik durum Aristokrasi ve Demokrasi arasında gidip geliyordu. Solon kenti dört mülkiyet-sınıfına ayırarak bu karşıt uçlar arasına bir denge getirdi; hep birlikte kamu sorunları üzerine görüşmeler ve karar için bir halk meclisi oluşturdular; ama hükümet konumları üç üst sınıf için ayrıldı. Dikkate değer ki, daha Solon sağken, ve kendisinin açıkça karşı çıkmasına karşın, Pisistratus egemenliği eline geçirdi; Anayasa bir bakıma henüz halkın kanına ve yaşamına geçmemiş, henüz törel yurttaşlık varoluşunun Alışkanlığı olmamıştı. Ama daha da dikkate değer olan şey Pisistratus'un yasamada hiçbir değişiklik getirmemiş, ve kendisine yöneltilen bir suçlamayı yanıtlamak için Areopagus'un önüne çıkmış olmasıdır. Pisistratus ve oğullarının egemenliği ailelerin ve bölüngülerin güçlerini bastırabilmek için, onları düzene ve barışa ve yurttaşları ise Solon'un yasalarına alıştırabilmek için zorunlu olmuş görünür. Buna erişildikten sonra, o egemenlik zorunlu olarak gereksiz görüldü ve özgürlük yasaları Pisistratus-

ların gücü ile çelişki içine girdi. Pisistratuslar yerlerinden edildiler, Hipparkhus öldürüldü ve Hippias sürüldü. Bölüngüler şimdi yeniden ortaya çıktılar; ayaklanmanın başında duran Alkmaeonidler Demokrasiden yanaydılar; buna karşı Spartalılar İsagoras'ın aristokratik bir yön tutan karşıt partisine yardım ettiler. Alkmaeonidler, başlarında Kleisthenes olmak üzere, üstünlüğü ele geçirdiler. Bu önder anayasayı daha önce olduğundan da demokratik yaptı; şimdiye dek sayıları yalnızca dört olan φυλαί ona yükseltildi ve bu durum soyların etkisini azaltma etkisini getirdi. Son olarak, Areopagus'un özsel önemini azaltarak ve o güne dek bu konseye ait olan işleri halka ve mahkemelere bırakarak, Perikles anayasayı daha da demokratikleştirdi. Perikles antik, plastik karakterli bir devlet adamıydı. Kendini politik yaşama verince, özel yaşamı yadsıdı, tüm şenlik ve şölenlerden uzak durmaya başladı, ve aralıksız olarak devlete yararlı olma ereğini izledi; bu yolla öylesine büyük bir saygınlık kazandı ki, Aristofanes ona Atina'nın Zeus'u adını verdi. Ona hayran olmamak, aslında ölçüsüz bir hayranlık duymamak elimizden gelmez; tasasız, ama çok ince ve baştan sona kültürlü bir halkın başında durdu; üzerlerinde güç ve yetke kazanmasının biricik aracı kişiliği konusunda, yalnızca Devletin gönenci ile kaygılanan bütünüyle soylu bir insan olduğu konusunda, dehada ve bilgide geri kalanlardan üstün olduğu yönünde oluşturduğu kanıydı. Bireysellik gücü açısından onu başka hiçbir devlet adamı ile karşılaştıramayız.

Genel olarak, büyük politik karakterlerin gelişimi için en geniş alanı Demokratik Anayasa sunar; çünkü özellikle o bireylere yeteneklerini geçerli kılmaları için yalnızca izin vermekle kalmaz, ama bunu onlardan ister; ama aynı zamanda birey ancak eğitimli bir halkın tutkularını ve hafifliğini olduğu gibi dehasını ve görüşünü de doyurabildiği zaman ona kendini saydırabilir.

Atina'da dirimli bir Özgürlük vardı; törenin ve tinsel kültürün yaşayan bir eşitliği vardı; ve eğer mülkiyet eşitsizliğinden kaçınılamadıysa, bu gene de aşırıya varmadı. Bu Eşitliğin yanısıra ve bu Özgürlüğün içerisinde, tüm

karakter ve yetenek eşitsizliği, bireyselliğin tüm türlülüğü kendini en özgür yollarda geçerli kılabiliyor, ve çevreden gelişme için çok çeşitli uyarılar geliyordu; çünkü Atina varoluşunun başat kıpıları Bireylerin Bağımsızlığı ve bir Güzellik Tini tarafından dirileştirilen Kültürdü. Yontu sanatının o ölümsüz anıtlarını üreten, küçük kalıntıları bile gelecek kuşakları hayrete düşüren bu yapıtları tasarlayan Perikles idi; Aeskhylos'un ve Sofokles'in ve daha sonra Euripides'in oyunları bu halkın önünde temsil edildiler — gerçi kendilerinde aynı plastik törel karakteri taşımıyor ve bozulmanın ilkesini daha şimdiden sergiliyor olsalar da. Perikles'in söylevleri bu halka seslendi, ve o halktan öyle kişilikler doğdu ki, yüzyıllar boyunca klasik doğalar oldular; çünkü sözü edilenler dışında Thukydides, Sokrates, Platon ve ayrıca Aristofanes de bunlara aittir; bu sonuncusu halkının bütün politik ciddiyetini tam olarak onun bozulması zamanında sakladı ve baştan sona bu ciddiyetle dolu olarak şiirlerini ve oyunlarını vatanının iyiliği için yazdı. Atinalılarda törel bir Tinin alanı içerisinde büyük bir çalışkanlık, dirilik ve bireysel gelişme dürtüsü görürüz. Bunlara yönelik olarak Xenofon ve Platon'da bulduğumuz suçlama aslında sonraki bir zamana, demokrasinin talihsizliğinin ve bozulmasının şimdiden ortada olduğu bir döneme aittir. Ama eğer eskilerin Atina'nın politik yaşamı üzerine bir yargılarını istersek, Xenofon'a değil, giderek Platon'a da değil, ama varolan devleti en yakından tanıyan, onun sorunlarını yönetmiş ve onun en büyük önderleri olarak görülmüş olan insanlara, devlet adamlarına dönmeliyiz. Bunların arasında Perikles Atina'nın tanrısal insanlarının, insanlar Pantheonunun Zeusudur. Thukydides, Peloponez Savaşının ikinci yılında ölen savaşçıların cenaze törenleri vesilesiyle, Atina üzerine en özlü betimlemeyi onun ağzından sunar. Söylediği, göstermeyi istediği hangi kent için ve hangi çıkarlar için ölmüş olduklarıdır (bu yolda konuşmacı hemen özsel olana döner). Sonra Atina'nın karakterini betimlemeye geçer, ve söyledikleri derin anlamlı olduğu gibi en doğru ve en gerçek noktalardır. 'Güzeli severiz,' der, 'ama gösteriş olmaksızın, aşırılık

olmaksızın; felsefe yaparız, ama bu nedenle kadınsılığa ve verimsizliğe düşmeksizin (çünkü insanlar düşüncelerine gömüldükleri zaman, kendilerini kılgısal olandan, kamu için, evrensel için etkinlikten uzaklaştırırlar). Bizler yiğit ve gözüpek insanlarız; ama bu yüreklilige karşın, kendimize üstümüze aldığımız şeyin bir hesabını veririz (onun bilincindeyizdir); başkaları durumunda, tersine, yüreklilik zeminini kültürsüzlükte bulur; neyin hoş olduğunu, neyin usandırıcı olduğunu ayırdetmeyi en iyi biz biliriz; buna karşın tehlikelerden geri çekilmeyiz.' Böylece Atina özsel olarak Güzellik ereği için yaşayan bir Devletin görünüşünü sergiledi — bir devlet ki, kamu sorunlarının ciddiyeti üzerine, insan Tininin ve yaşamının çıkarları üzerine baştan sona eğitimli bir bilinci vardı ve bu bilinç ile yürekliliği ve kılgısal beceriyi birleştirmişti. —

Sparta

Öte yandan, burada sert soyut Erdemi, Devlet uğruna yaşamı görürüz, ama öyle bir yolda ki bireyselliğin diriliği, özgürlüğü geriye itilmiştir. Sparta'nın devlet yapısı bütünüyle Devletin çıkarına işleyen, ama özgür devimi değil, yalnızca ruhsuz eşitliği hedefleyen kurumlar üzerine dayanır. Sparta daha başlangıcında Atina'nın başlangıcından çok ayrıdır. Spartalılar Dorlar, Atinalılar İyonyalılar idiler, ve bu ulusal ayrım kendini Anayasa açısından da geçerli kıldı. Sparta'nın ortaya çıkış yoluna gelince, Dorlar Heraklidae ile birlikte Peloponez'i istila ettiler, yerli halklara boyun eğdirdiler ve onları köleliğe mahkum ettiler, çünkü Helotlar hiç kuşkusuz yerliler idiler. Helotların başına gelen daha sonra Messenelilerin de başına geldi, çünkü Spartalıların karakterinde aşırı ölçüde insanlıkdışı bir sertlik yatıyordu. Bu arada Atinalılar bir aile yaşamı sürdürüyorlardı ve aralarındaki köleler aynı evin insanlarıydılar. Spartalıların boyun eğdirdiklerine karşı davranışları Türklerin Yunanlılara karşı davranışlarından çok daha sertti; Lakedaemonya'da sürekli bir savaş durumu vardı. Görevlerine başlayınca Eforlar Helotlara karşı sınırsız bir

savaş bildiriminde bulundular; ve Helotlar sürekli olarak üzerlerinde savaş alıştırması yapmaları için genç Spartalıların eline bırakılırdı. Helotlar kimi zamanlar özgür bırakılır ve düşmana karşı savaşırlardı; dahası Spartalıların saflarında olağanüstü yiğitlikler de gösterirlerdi; ama geri döndüklerinde en korkakça ve en sinsice yolda kılıçtan geçirilirlerdi. Nasıl bir köle gemisinde tayfalar sürekli olarak silahlı iseler, ve nasıl bir ayaklanmayı önlemek için en büyük önlemler alınırsa, Spartalılar da Helotlar üzerinde her zaman uyanıktılar ve her zaman düşman karşısındaymış gibi bir savaş durumundaydılar.

Toprak mülkiyeti, Plutark'ın anlattığı gibi, daha Likurgus tarafından bile eşit parçalara bölünmüştü; bunlardan yalnızca 9.000'i Spartalılara, eş deyişle kentte yaşayanlara, 30.000'i ise Lakedaemonyalılara ya da Lakonyalılara aitti. Aynı zamanda bu eşitliğin sürdürülebilmesi için, toprak parçalarının satılmaması bir karara bağlanmıştı. Ama böyle bir düzenlemenin nasıl sonuçsuz olduğunu Lakedaemonya'nın daha sonra özellikle iyeliklerin eşitsizliği nedeniyle yıkılması olgusu tanıtlar. Çünkü kız çocukların kalıt hakkı olduğu için, birçok mülk evlilik yoluyla az sayıda ailenin iyeliğine geçti, ve sonunda, bir bakıma zora dayalı bir eşitlik kurmayı istemenin nasıl aptalca olduğunu gösterircesine, tüm toprak mülkiyeti birkaç kişinin elinde toplandı; ve girişimin çok az etkisi olurken, buna karşı özsel özgürlüğü, yani mülkiyet üzerinde tasarrufu yok etti. Likurgus yasalarındaki bir başka dikkate değer kıpı Likurgus'un demirden yapılı olanın dışında tüm parayı yasaklamasıydı, ki zorunlu olarak tüm dış tecimin ve işlerin ortadan kaldırılması sonucunu getirdi. Yine, Spartalıların tecimi destekleyebilecek ve ilerletebilecek biricik etmen olarak bir deniz kuvvetleri yoktu; böyle bir güce gereksindikleri zaman Perslere dönüyorlardı.

Özellikle törelerin eşitliğini ilerletmek için ve yurttaşların birbirleri ile daha yakın tanışmalarını sağlamak için Spartalılar yemeklerini toplu olarak yerlerdi; ama bu topluluk Aile yaşamını önemsizleştirdi. çünkü yeme ve içme özel bir sorundur ve bu nedenle evin içine aittir. Atinalılar-

da durum buydu; onlar için ilişkiler özdeksel değil, tersine tinsel idi, ve giderek şölenleri bile, Xenofon ve Platon'dan öğrendiğimiz gibi, tinsel bir hava taşırdı. Buna karşı Spartalılar arasında ortak yemeklerin giderleri bireylerin katkılarıyla karşılanırdı, ve kim bir katkıda bulunamayacak denli yoksulsa, bu nedenle dışlanırdı.

Sparta'nın politik Anayasasına gelince, temeline demokratik denebilse de, onu hemen hemen bir aristokrasiye ve oligarşiye çeviren önemli değişkiler söz konusuydu. Devletin başında iki Kral dururdu; onun yanında en iyiler arasından seçilen bir Senato (γερουσία) bulunurdu; Senato bir mahkemenin işlevini de yerine getirir, ama kararlarını yazılı yasalara göre olmaktan çok törel ve tüzel alışkanlıklara göre verirdi.[1] Bunun dışında, γερουσία ayrıca en yüksek hükümet yetkesi, Kralların Konseyi idi ve en önemli sorunları o yönetirdi. Son olarak, en yüksek yetkilerden biri *Eforların* yetkisiydi; bunların seçimi konusunda belirli hiçbir bilgimiz yoktur; Aristoteles seçim yolunun aşırı ölçüde çocuksu olduğunu söyler. Aristoteles'ten soylu olmayan, mülkü olmayan kişilerin bile bu göreve getirilebildiklerini öğreniriz. Eforlar halk meclisini toplantıya çağırmak, oylama yapmak, yasalar önermek için tam yetki ile donatılıydılar — yaklaşık olarak Roma'daki *tribuni plebis* gibi. Güçleri tiransal oldu — Robespierre ve yandaşlarının bir zaman için Fransa'da uyguladıkları güç gibi.

Lakedaemonyalılar bütün ruhlarını Devlete yöneltmişken, tinsel kültür, Sanat ve Bilim, aralarında kök tutmadı. Spartalılar geri kalan Yunanlılara biraz karışık bir işi bile yerine getiremeyen ya da en azından böyle şeylerde eli ayağına dolanan kaba saba, hantal ve beceriksiz insanlar olarak göründüler. Thukydides'te Atinalılar Spartalılara şunları söyler: "Başkaları ile ortak hiçbir yanları olmayan yasalarınız ve töreleriniz var; ve yabancı ülkelere gittiğiniz

[1]Otfried Müller, "Dorların Tarihi"nde, bu olguyu çok abartır; Tüzenin bir bakıma yüreklerinde basılı olduğunu söyler. Gene de böyle bir baskı her zaman çok belirsiz birşeydir; yasaların yazılı olması zorunludur, öyle ki neyin yasak olduğu, neye izin verildiği belirli olarak bilinebilsin. [1'inci yayım.]

zaman, ne bunlara göre, ne de Hellas'ta geleneksel olan yollarda davranırsınız." Kendi ülkelerindeki işlerinde bütünüyle yasalara bağlıydılar; ama başka uluslara karşı davranışlarına gelince, açıkça keyfi olanı salık verilebilir, ve yararlı olanı haklı gördüklerini bildirirlerdi. İyi bilindiği gibi, Sparta'da (ve benzer olarak Mısır'da) belli koşullar altında yaşam gereksinimlerinin çalınmasına izin verilirdi; yalnızca hırsızın kendini ele vermemesi gerekirdi. Böylece bu iki devlet, Atina ve Sparta, karşıtlık içinde dururlar. Birinin Törelliği Devlet üzerine katı bir yönelimdir; ötekinde tam olarak böyle bir törel bağıntı bulunur, ama eğitimli bir bilinç ile, ve Güzelin ve sonra ayrıca Gerçeği üretimindeki sonsuz etkinlik ile.

Bu Yunan törelliği, görüngülerinde aşırı ölçüde güzel, yaşama değer ve ilginç olsa da, tinsel özbilincin en yüksek duruş noktası değildir; sonsuz biçimden, düşüncenin kendi içine yansımasından yoksundur; doğal kıpıdan, Güzelliğin ve Tanrısallığın karakterinde yatan duyusal öğeden kurtulmuş değildir, tıpkı Törelliğin dolaysız biçiminden de kurtulmuş olmaması gibi; düşüncenin kendini kavraması eksiktir, benim için hak ve törellik olarak geçerli olması gerekenin kendini bende, benim Tinimin tanıklığından doğrulamasını, Güzelin, yalnızca duyusal sezgideki ya da tasarımdaki İdeanın o denli de Gerçek olmasını, içsel, duyulurüstü bir dünya da olmasını isteyen özbilincinin sonsuzluğu eksiktir. Yukarıda belirttiğimiz o Güzel Tinsel Birliğin duruş noktasında Tin ancak kısa bir zaman için kalabildi; ve daha öte ilerlemenin ve bozulmanın kaynağı Öznellik öğesi, Ahlak, bireysel derin düşünce ve İçsellik idi. Yunan yaşamının en güzel çiçeklenmesi İÖ 492'deki Med savaşlarından İÖ 431'deki Peloponez savaşına dek yaklaşık 60 yıl sürdü. Ortaya çıkması zorunlu olan Ahlak İlkesi bozulmanın başlangıcıydı; ama bu kendini Atina'da ve Sparta'da değişik şekillerde gösterdi: Atina'da kamuya yayılan tasasızlık olarak, Sparta'da kişisel bozulma olarak. Atinalılar yıkılışlarında kendilerini yalnızca sevimli değil, ama büyük ve soylu olarak da gösterdiler, öyle bir düzeye dek ki, onlar için kaçınılmaz olarak hüzün duyarız; buna

karşı Spartalılar durumunda Öznellik İlkesi kaba bir hırsa ve kaba bir bozuluşa ilerledi.

Peloponez Savaşı

Bozulma ilkesi kendini ilk olarak dış politik gelişmede, Yunan devletlerinin birbirlerine karşı savaşlarında olduğu gibi kentlerin içindeki bölüngü kavgalarında da açığa serdi. Yunan Törelliği Yunanistan'da ortak bir devlet oluşturmayı olanaksız kılmıştı; çünkü küçük devletlerin birbirlerinden yalıtılmaları ve çıkarın, tinsel gelişimin bütünde aynı olabileceği kentlerde yoğunlaşma bu özgürlüğün zorunlu koşuluydu. Truva Savaşında yalnızca geçici bir birleşme olmuştu, ve giderek Med savaşlarında bile bu birlik ortaya çıkamadı. Böyle bir birliğe doğru yönelim seçilebilir olsa da, bu bir yandan zayıftı, öte yandan kıskançlık ile karşılaşıyor ve Hegemonya için kavga devletleri karşı karşıya getiriyordu. Peloponez Savaşında düşmanlıkların yaygın olarak patlak verişi son nokta oldu. Ondan önce, giderek daha savaşın başında, Perikles Atinalıların, özgürlüklerine kıskançlıkla sarılan o halkın başında duruyordu; yalnızca yüksek kişiliği ve büyük dehası konumunu sürdürebilmesini sağladı. Med savaşlarından sonra Hegemonya Atina'daydı; hem adalar hem de kentler olmak üzere bağlaşıkların bir bölümü Perslere karşı savaşı sürdürebilmek için katkıda bulunmak zorundaydılar, ve donanmalar ya da askerler biçiminde olmak yerine, söz konusu katkı para olarak ödendi. Böylece Atina'da çok büyük bir güç yoğunlaştı; paranın bir bölümü büyük mimari yapıtlara harcandı, ve Tinin yapıtları oldukları için, bağlaşık kentler de bundan benzer olarak haz duydular. Ama Perikles'in parayı yalnızca sanat yapıtlarında tüketmediği, başka yollarda halk için de kullandığı ölümünden sonra birçok depoda, ama özellikle donanma cephaneliğinde yığılmış olan yedeklerin çokluğundan anlaşıldı. — Xenofon şöyle der: 'Kim Atina'ya gereksinmez? Tahılı ve sürüleri, yağı ve şarabı bol olan tüm ülkeler, para ile ya da kafaları ile iş gören herkes, zanaatçılar, sofistler, felsefeciler, şairler, ve

kutsal ve kamusal sorunlarda görmeye ve işitmeye değer olan için istek duyan herkes ona gereksinmez mi?'

Peloponez Savaşında kavga özsel olarak Atina ve Sparta arasındaydı. Thukydides bize onun büyük bölümünün tarihini bırakmıştır ve bu ölümsüz yapıt insanlığın o kavgadan elde *ettiği saltık kazançtır. Atina kendini* Alkibiades'in aşırı girişimlerine büyük bir coşkuyla bıraktı; ve bunlar tarafından şimdiden çok zayıf düşürülmüş bir durumdayken, Perslere dönerek ihanetlerine başlayarak Kraldan para ve deniz gücü alan Spartalılara yenik düştü. Spartalılar bunun dışında daha da büyük bir ihanette bulunarak Atina'da ve bütün Yunanistan'ın kentlerinde demokrasiyi ortadan kaldırdılar ve oligarşiyi isteyen ama kendi başlarına duracak denli güçlü olmayan bölüngülere destek verdiler. Bütün bunlardan sonra, Antalkidas barışında Sparta en büyük ihanetini yaptı, Küçük Asya'nın Yunan kentlerini Pers egemenliğine teslim etti.

Lakedaemonya böylece ülkelerde kurdurduğu oligarşiler yoluyla olduğu gibi aralarında Thebes de olmak üzere kimi kentlerde bulundurduğu garnizonlar yoluyla da büyük bir ağırlık kazanmıştı. Ama Yunan devletleri Sparta baskısına daha önce Atina üstünlüğüne karşı olduğundan daha çok içerlediler; Thebes başlarında olmak üzere, boyunduruğu üzerlerinden attılar ve Thebesliler bir süre için Yunanistan'da en seçkin ulus oldular. Sparta'nın egemenliği çözüldü, ve Messene devletlerinin yeniden kuruluşu ile Lakedaemonya kalıcı bir güç karşısında kaldı. Ama Thebes bütün gücünü özellikle iki üstün insana, Pelopidas ve Epaminondas'a borçluydu; o devletin bütününde ise öznel öğenin ağır bastığını buluruz. Buna göre burada özellikle Lirik Şiir, Öznelin Şiir Sanatı çiçeklendi; bir tür öznel gönül hoşluğu kendini Thebes ordusunun çekirdeğini oluşturan, ve sevenlerden ve sevilenlerden oluşuyor olarak görülen Kutsal Alayda da gösterir; ama öznelliğin gücü kendini başlıca Epaminondas'ın ölümünden sonra Thebes'in eski konumuna geri düşmesinde gösterir. Zayıflamış ve dağılmış Yunanistan bundan böyle kendi içinde hiçbir kurtuluş bulamadı ve bir yetkeye gereksindi. Kent-

lerde sonu gelmez kavgalar vardı; Orta Çağların İtalya'sında olduğu gibi, yurttaşlar kendilerini bölüngülere ayırmışlardı. Birinin utkusu ötekinin sürülmesini getiriyor, ve bu o zaman genellikle yurdunun düşmanlarına dönüyor, onlardan kendi yurduna karşı savaşmalarını istiyordu. Devletlerin barış içinde bir arada kalmaları bundan böyle olanaklı değildi; birbirleri için olduğu gibi kendileri için de yıkımı hazırlıyorlardı.

Şimdi Yunan dünyasının bozulmasını daha derin imleminde araştırmamız gerekir ve bu bozulmanın ilkesini *kendi için özgürleşen İçsellik* olarak bildirebiliriz. İçselliğin çeşitli yollarda ortaya çıktığını görürüz; Yunanistan'ın güzel Dini Düşüncenin, içsel Evrenselin gözdağı altındadır; Anayasa ve yasalar bireylerin tutkularının ve özencin gözdağı altındadır; ve bütün dolaysız kalıcılık herşeyde kendini kavrayan ve kendini gösteren Öznelliğin gözdağı altındadır. Düşünce öyleyse burada bozulmanın, ve dahası tözsel Törelliğin bozulmasının ilkesi olarak görünür; çünkü bir karşıtlık kurar ve özsel Us ilkelerini geçerli kılar. Böyle bir karşıtlığın bulunmadığı Doğu Devletlerinde bir ahlaksal Özgürlük ortaya çıkamaz, çünkü en yüksek ilke Soyutlamadır. Ama Düşünce, Yunanistan'da olduğu gibi, kendini olumlu olarak bilirse, o zaman ilkeler belirler, ve bunlar varolan Edimsellik ile özsel bir ilişki içinde dururlar. Çünkü Yunanlılar durumunda somut dirimsellik Törelliktir, Din için, Devlet için yaşamdır — daha öte derin düşünce olmaksızın, ve evrensel belirlenimler olmaksızın, çünkü bunlar hemen somut şekillenişten uzaklaşırlar ve kendilerini ona karşı çevirmek zorundadırlar. Yasa bulunur ve Tin ondadır. Ama Düşünce doğar doğmaz, anayasaları araştırır: Neyin daha iyi olduğunu ortaya çıkarır, ve daha iyi bildiğinin varolanın yerini almasını ister.

Yunan Özgürlük ilkesinde, salt Özgürlük Özgürlük olduğu için, Düşüncenin kendi için özgür olmasının zorunluğu yatar. Düşünceyi ilkin daha önce sözünü ettiğimiz Yedi Bilgeler çevresinde doğarken gördük. Bunlar ilk olarak evrensel önermeler bildirerek başladılar; ama o zamanlar bilgelik henüz somut içgörüden oluşuyordu. Dinsel Sanatın

ve politik durumun ilerlemesi ile koşut olarak, onların düşmanları ve yokedicileri olarak Düşüncenin güçlenişini görürüz; ve Peloponez Savaşı zamanında Bilim daha şimdiden gelişmişti. Sofistler ile varolan üzerine düşünme ve uslamlamacılık başladı. Yunanlılarda kılgısal yaşamda ve sanat uygulamalarında gördüğümüz tam bu çalışkanlık ve etkinlik kendini bu tasarımlardaki ileri geri gidişlerde ve dönüşlerde de gösterdi, öyle ki nasıl duyusal şeyler insan etkinliği tarafından değiştirilir, işlenir ve evrilirse, benzer olarak Tinin içeriği, sanısı, bildiği de ileri geri devinir, bir uğraş konusu olur ve bu uğraşın kendisi kendi başına bir ilgi odağı olur. Düşüncenin devimi ve onda içsel olarak neyin olup bittiği, bu ilgiye değmez oyunun şimdi kendisi ilginçlik kazanır. Bilginler ya da bilim adamları değil, ama düşünceyi döndürmenin ustaları olan eğitimli Sofistler Yunanistan'ı şaşkınlık içine düşürdüler. Tüm sorulara bir yanıtları vardı; politik ve dinsel içerikli tüm çıkarlar için genel bakış açıları vardı, ve sanatlarının daha öte gelişimi herşeyi tanıtlayabilmekten, herşeyde aklanabilecek bir yan bulup çıkarmaktan oluşuyordu. Demokraside halkın önünde konuşmak, onlara birşeyi tasarımlanabilir kılmak özel bir gereksinimdir, ve bu onların özsel olarak görmeleri gereken bakış açısını uygun bir biçimde gözler önüne sermek demektir. Burada anlığın eğitimi zorunludur, ve bu cimnastiği Yunanlılar Sofistlerinden kazandılar. Ama bu düşünce eğitimi onu kullananlar için kendi amaçlarını ve çıkarlarını halka dayatmanın aracı oldu; uzman Sofistler konuyu şu ya da bu yana döndürmeyi biliyorlardı, ve böylece tutkulara kapı ardına dek açıldı. Sofistlerin ana ilkelerinden biri şuydu: "İnsan tüm şeylerin ölçüsüdür"; ama bunda, tüm deyişlerinde olduğu gibi, bir ikircim yatar, öyle ki 'insan' derinliği ve gerçekliği içindeki ya da yalnızca keyfiliği ve tikel çıkarı içindeki Tin demek olabilir. Sofistler yalnızca öznel insanı demek istiyorlardı, ve bununla haklı olanın ilkesi olarak keyfiliği anlıyorlar, ve özne için yararlı olanı en son belirlenim zemini olarak görüyorlardı. Bu Sofistik ilke tüm zamanlarda yalnızca değişik şekiller altında yineleyip durur; böylece giderek

bizim zamanımızda bile haklı olan üzerine keyfi görüşü, duyguyu belirlenim zemini yapar.

Yunanlıların ilkesi olarak Güzellikte Tinin somut birliği olgusallık ile, vatan ve aile vb. ile bağlıydı. Bu birlikte henüz Tinin kendisinin içerisinde sağlam bir duruş noktası kavranmamıştı, ve kendini birliğin üzerine yükselten Düşünce henüz kararları için keyfiliğe dayanıyordu. Ama Anaxagoras daha şimdiden Düşüncenin kendisinin Dünyanın saltık Özü olduğunu öğretmişti. Sonra, İçsellik ilkesi, düşüncenin saltık bağımsızlığı ilkesi özgür anlatımına Peloponez Savaşının başında *Sokrates*'te ulaştı. Sokrates insanın Doğru ve İyi olanı kendi içinde bulması ve bilmesi gerektiğini, ve bu Doğru ve İyi olanın doğasına göre evrensel olduğunu öğretti. Sokrates ahlak öğretmeni olarak ünlüdür; ama o dahaçok Ahlakın bulucusudur. Yunanlıların Törellikleri vardı; ama Sokrates onlara ahlaksal erdemin, ödevlerin vb. neler olduklarını öğretmeyi istedi. Ahlaklı insan yalnızca doğru olanı isteyen ve yapan değildir; suçsuz insan değildir; tersine, yaptığının bilincini taşıyandır.

Sokrates insanların eylemlerinin belirlenimlerini içgörüye, kanıya bağlamakla Özneyi vatan ve töre ile karşıtlık içinde karar vermeye yetenekli olarak saptadı, ve böylece kendini Yunanlıların anlamında bir bilici yaptı. Kendi içinde ona ne yapılması gerektiğini öğütleyen, dostlarına neyin yararlı olduğunu açıklayan bir αδιμ νιον taşıdığını söylüyordu. Öznelliğin iç dünyasının doğuşu yoluyla Edimsellik ile kopuş ortaya çıktı. Sokrates'in kendisinin yurttaş olarak ödevlerini yerine getirmesine karşın, onun gerçek evi bu varolan devlet ve onun dini değil, ama Düşüncenin dünyasıydı. Şimdi tanrıların var olup olmadıkları ve ne oldukları sorusu ortaya atıldı. Sokrates'in öğrencisi Platon Homeros'u ve Hesiodos'u, Yunanlıların dinsel tasarım yollarının başlatıcılarını Devletinden dışladı, çünkü tanrı olarak sayılması gereken şeyin Düşüncenin kabul edeceği daha yüksek bir tasarımını istiyordu. Böylece birçok yurttaş ideal dünyada yaşayabilmek için kılgısal yaşamdan, devlet işlerinden ayrıldı. Sokrates'in ilkesi kendini Atina Devletine karşı devrimci olarak gösterir; çünkü bu Devletin ken-

dine özgü yanı Törenin onun varolma biçimi olması, yani Düşüncenin edimsel yaşamdan ayrılmazlığıdır. Sokrates dostlarını derin düşünmeye yöneltmeyi istediği zaman, söyleşi her zaman olumsuzdur, eş deyişle onları neyin Doğru olduğunu bilmediklerinin bilincine getirir. Ama Sokrates artık kendini göstermesi gereken ilkeye anlatım verdiği için ölüme mahkum edildiği zaman, bunda bir yandan Atina halkının saltık düşmanını mahkum etmiş olması gibi önemli bir haklılık yatarken, öte yandan Atinalıların Sokrates'te mahkum ettikleri şeyin aralarında daha şimdiden kök salmış olduğunu, ve öyleyse kendilerinin de eşit ölçüde suçlu ya da eşit ölçüde suçsuz olduklarım algılamak zorunda olmaları gibi derin bir trajik yan yatar. Bu duygu içinde, Sokrates'i suçlayanları mahkum ettiler ve onun suçsuz olduğunu bildirdiler. Atina'da bundan böyle Atina Devletinin tözsel kalıcılığının yıkılışı olan ilke giderek daha da gelişti: Tin kendine doyum verme, derinine düşünme yatkınlığını kazanmıştı. Yıkılışında bile Atina Tini görkemli görünür, çünkü kendini özgür olarak, liberal olarak, kıpılarını arı özgünlükleri içinde, varoldukları şekil içinde sergiler. Atinalıların Törelliklerini mezara uğurlarken içinde bulundukları dinçlik ve kaygısızlık giderek trajedinin ortasında bile sevimli ve neşelidir. Yeni kültürün daha yüksek çıkarlarını halkın kendi aptallıklarından bile haz duymasında ve Aristofanes'in içerik olarak en acı alaycılığı alan ve aynı zamanda en dizginsiz eğlenceyi kendilerinde taşıyan komedilerinden büyük keyif almasında görürüz.

Sparta'da aynı bozulma kendini gösterir, çünkü Özne kendini evrensel törel yaşama karşı kendi için geçerli kılmaya çalışır; ama orada tikel öznelliğin yalnızca tekil yanı, yozlaşma olarak yozlaşma, katıksız ahlaksızlık, kaba bencillik, açgözlülük, rüşvetçilik kendini gösterir. Tüm bu tutkular kendilerini Sparta'nın içerisinde ve özellikle generallerinin kişiliklerinde sergiler, çünkü bunlar, çoğunlukla vatanlarından uzakta oldukları için, hem kendi devletleri hem de yardımlarına gönderildikleri devletler pahasına çıkarlar sağlamak için fırsat bulurlar.

Makedonya İmparatorluğu

Atina'nın yıkılışından sonra Sparta Hegomonyayı ele geçirdi; ama, daha önce belirtildiği gibi, onu öylesine bencil bir yolda kötüye kullandı ki, evrensel olarak nefret edilir oldu. Thebes Sparta'yı bundan böyle küçük düşürme rolünü oynayamadı, ve sonunda Fokealılar ile savaşta kendisi tükendi. Spartalılar Thebes kalesine baskın yaptıkları için, ve Fokealılar ise Delfi Apollonu'na ait olan toprak parçasını işledikleri için büyükçe bir para cezasına çarptırılmışlardı. Ama her iki devlet de ödemeyi yapmayı reddetti, çünkü Amfiktyonik Konseyin Alman prenslerin ancak diledikleri kadar boyun eğdikleri eski Alman Meclisinden daha fazlı yetkesi yoktu. Fokealıların bu durumda Thebesliler tarafından cezalandırılmaları gerekiyordu; ama birinciler dikkate değer bir şiddet edimi yoluyla, yani Delfi'deki tapınağın kutsallığının çiğnenmesi ve yağma edilmesi yoluyla geçici bir üstünlük elde ettiler. Bu edim Yunanistan'ın yıkımını tamamladı; tapınağın kutsallığı çiğnenmiş, deyim yerindeyse tanrı öldürülmüştü; böylelikle birliğin son destek noktası yokedildi; Yunanistan'da bir bakıma her zaman Son İstenç, onun tekerklik ilkesi olmuş olan şey için saygı bir yana atıldı, alaya alındı ve ayaklar altında çiğnendi.

Daha öte ilerleme şimdi bütünüyle yalındır, ve düşürülmüş bilicinin yeri bir başka karar verici istenç, edimsel olarak yetkili bir *krallık* tarafından alınır. Yabancı Makedonyalı Kral Filip biliciye saygısızlığın öcünü almayı üstlenerek kendini Yunanistan'ın efendisi yaptı. Helenik Devletleri egemenliği altına aldı ve onları bağımsızlıklarının sona erdiğinin ve bundan böyle kendi başlarına duramayacaklarının bilincine uyandırdı. Küçük işlerin peşinde olma, sertlik, şiddet ve politik aldatmacalar, Filip'e karşı sık sık yöneltilen bu nefret dolu suçlamalar daha sonra Yunanistan'ın başına geçen genç *İskender*'in başına gelmedi. Onun bu tür suçlamaları üzerine çekmesi gerekmedi; kendine ilkin bir ordu kurması da gerekmedi, çünkü onu daha şimdiden önünde hazır buldu. Nasıl yalnızca Bukefalos'a binmesi, dizginlerine asılıp onu kendi istenci altına alması

gerektiyse, yine öyle o Makedonya falanxını, güçlü etkisini ona Epaminondas'tan öykünen Filip'in altında sergileyen o sıkı düzenli çelik kitleyi önünde hazır buldu.

İskender antikçağın en derin ve ayrıca en engin düşünürü tarafından, *Aristoteles* tarafından eğitildi, ve eğitim onu alan insana yaraşır bir eğitimdi. İskender en derin metafizik ile tanıştırıldı ve bu yolla doğal yanı bütünüyle inceltildi, sanıların, kabalıkların, boş tasarımların önceki bağlarından bütünüyle kurtarıldı. Aristoteles bu büyük doğayı daha önce nasılsa yine öyle engellenmemiş bıraktı, ama onu gerçekliğin ne olduğunun derin bilinci ile damgaladı, ve İskender olan o deha yüklü Tini tıpkı kendi Etherinde salınımda olan özgür bir küre gibi plastik bir varlığa biçimlendirdi.

Böyle eğitilmiş olarak, İskender Yunanistan'a Asya'da önderlik edebilmek için Helenlerin başına geçti. Yirmi yaşında bir genç olarak, generalleri yaşlı ve savaş sanatında çok bilgili insanlar olan her bakımdan deneyimli bir orduya komuta etti. İskender'in amacı Yunanistan'ın ona Asya tarafından uzun bir zaman boyunca yapılmış olan herşey için öcünü almak ve sonunda Doğu ve Batı arasındaki eski çatışmayı ve kavgayı tamamlamaktı. Bu savaşımda Doğuya Yunanistan'ın ondan gördüğü kötülüklerin bedelini ödetirken, aynı zamanda ona oradan alınmış olan kültürün başlangıçları için borcunu doğuya o kültürün olgunluğunu ve yüksekliğini yayarak, ve şimdi eline geçirmiş olduğu Asya'yı bir bakıma yeniden damgalayarak ve Helenik bir ülkeye benzeterek ödedi. Bu işin büyüklüğü ve önemi onun dehası ile, kendine özgü genç bireyselliği ile denge içindeydi — bir bireysellik ki, bir benzerini bu güzellik içinde bir daha böyle bir girişimin başında görmedik. Çünkü onda yalnızca bir generalin dehası, en büyük gözüpeklik ve en büyük yiğitlik birleşmekle kalmamış, ama tüm bu özellikler insanlığının ve bireyselliğinin güzelliği yoluyla yükselmişti. Generalleri, ona bağlı olmalarına karşın, gene de uzun bir süre boyunca babasına hizmet etmişlerdi, ve bu onun konumunu güçleştirdi; çünkü büyüklüğü ve gençliği kendilerini ve geçmişin başarılarını

tamamlanmış bir sorun olarak gören bu insanlar için küçük düşürücüydü; böylece duydukları haset, Kleitus durumunda olduğu gibi, kör bir öfkeye dönüşürken, İskender de büyük şiddete itildi.

İskender'in Asya seferi aynı zamanda bir keşif yolculuğuydu; çünkü Avrupalılara Doğu Dünyasını açan ve o günden bu yana hemen hemen hiçbir Avrupalının ayak basmadığı Baktria, Sogdiana, kuzey Hindistan gibi ülkelerin içerilerine giren ilk o oldu. Yürüyüşün yerine getiriliş yolu, ve daha az olmamak üzere çarpışmaların düzenindeki, genel olarak taktiklerdeki askeri deha her zaman bir hayranlık konusu olarak kalacaktır. Çarpışmalarda general olarak büyüktü, kuvvetlerini örgütlemede ve düzenlemede sağgörülüydü, ve kavganın tam ortasında en yiğit askerdi. İskender'in yaşamının 33'üncü yılında Babil'de yer alan ölümü bile bize büyüklüğünün en güzel görünümlerinden birini verir ve ordusu ile nasıl bir ilişki içinde durduğunu gösterir, çünkü onu değerinin eksiksiz bir bilinci ile ardında bırakır.

İskender'in doğru bir zamanda ölme gibi bir talihi oldu; buna belki de bir talih denebilir, ama dahaçok bir zorunluktur. Gelecek kuşakların gözleri önünde bir genç olarak kalabilmesi için erken bir ölümün onu alıp götürmesi gerekliydi. Yukarıda belirtildiği gibi, nasıl Akhilles Yunan dünyasını başlatırsa, İskender de onu sonlandırır; ve bu gençler yalnızca kendi kişiliklerinde en güzel tablolardan birini oluşturmakla kalmazlar, ama aynı zamanda Helenik özün bütünüyle tamamlanmış bir imgesini de sunarlar. İskender işini bitirdi ve imgesini tamamladı, ve böylece arkasında dünyaya bizim güçsüz düşüncelerimizle ancak bulanıklaştırabileceğimiz en büyük ve en güzel görünümlerden birini bıraktı. İskender'in büyük dünya-tarihsel imgesi için, onu tarihçilerin arasındaki yeni kültür düşmanlarının yaptıkları gibi modern bir ölçüte, erdem ya da ahlaka göre ölçmeyi istemek yerinde olmayacaktır. Ve eğer değerini düşürmek için hiçbir ardılının olmadığı ve arkasında hiçbir hanedan bırakmadığı ileri sürülecek olursa, ondan sonra Asya'da doğan Yunan İmparatorluklarının onun ha-

nedanları oldukları söylenebilir. İki yıl boyunca Baktria'da yaptığı seferler sonucunda Massegetalar ve İskitler ile ilişkiye girdi; orada doğan Yunan-Baktria İmparatorluğu iki yüzyıl boyunca ayakta kaldı. Oradan Yunanlılar Hindistan ile, giderek Çin ile bağlantılar kurdular. Yunan egemenliği kuzey Hindistan üzerine yayıldı ve Sandrakottos'tan (Chandraguptas) kendini ondan ilk kurtaran kral olarak söz edilir. Aynı ad ile Hintliler arasında da karşılaşılır, ama daha önce belirtilen nedenlerle bunlara fazla güvenemeyiz. Küçük Asya'da, Ermenistan'da, Suriye'de ve Babil'de başka Yunan İmparatorlukları ortaya çıktı. Ama İskender'in ardıllarının imparatorlukları arasında özellikle Mısır büyük bir bilim ve sanat özeği oldu, çünkü deşifre edilen yazıtlardan anlaşıldığı gibi mimari yapıtların büyük bir bölümü Ptolemilerin zamanına düşer. İskenderiye başlıca tecim özeği, Doğu töre ve geleneklerinin ve Batı kültürünün birleşme noktası oldu. Bunların dışında, Makedonya İmparatorluğu, Tuna'nın ötelerine dek uzanan Trakya, ve ayrıca İllyria ve Epirus imparatorlukları Yunanlı prenslerin egemenlikleri altında serpildiler.

İskender bilimlere de olağanüstü düşkündü, ve sanatların Perikles'ten sonraki en açık elli koruyucusu olmakla ünlüdür. Meier "Sanat Tarihi"nde İskender'in bilgili sanat sevgisinin ona fetihlerinden daha az olmamak üzere ölümsüz bir ün kazandıracak olduğunu söyler.

KESİM ÜÇ

Yunan Tininin Düşüşü

Helenik Dünyanın Yunanistan'ın talihsizliğinin ayrıntılı gelişimini kapsayan bu üçüncü dönemi bizi daha az ilgilendirir. İskender'in şimdi Krallar olarak bağımsız konumları içinde ortaya çıkan önceki generalleri birbirleri ile uzun süren savaşlara giriştiler ve hemen hemen tümü de yazgının en inanılmaz devrimlerini yaşadılar. Bu bakımdan özellikle dikkati çeken ve öne çıkan Demetrius Poliorketes'in yaşamıdır.

Yunanistan'da devletler varlıklarını sürdürdüler; Filip ve İskender tarafından zayıflıklarının bilincine uyandırılarak, görünüşte bir yaşam ile durumu kurtardılar, gerçek olmayan bir bağımsızlık ile övündüler. Bağımsızlığın verdiği öz-duyguyu taşıyamadılar; ve devletlerin başına diplomatik devlet adamları geçti; bunlar örneğin Perikles gibi aynı zamanda generaller de olan söylevciler değillerdi. Yunanistan'ın ülkeleri şimdi Yunan devletlerinde egemenliği ele geçirmek için, ama ayrıca onların yandaşlıkları, özellikle Atina'nın yandaşlığı için sürekli olarak yarışan çeşitli krallar ile değişik ilişkilere girdiler; çünkü Atina bir güç olarak olmasa da, yüksek sanatların ve bilimlerin, özellikle felsefenin ve diluzluğunun özeği olarak etkileyiciliğini sürdürdü. Bunun yanısıra kendini başka devletlerde egemen olan ve onları küçük düşüren aşırılıklardan, kabalıklardan ve tutkulardan da daha özgür tuttu; Suriye ve Mısır kralları Atina'ya tahıl ve daha başka yararlı mallar türünde büyük armağanlar sunmayı bir onur olarak gördüler. Öte yandan, böyle krallar Yunan kentlerini ve devletlerini bağımsız kılmayı ve tutmayı kendilerinin şanına saydılar. *Yunanistan'ın Kurtarılması* bir bakıma evrensel bir belgi oldu ve Yunanistan'ın *Kurtarıcısı* sanını kazanmak yüksek bir şan olarak görüldü. Ama eğer bu sözcüğün iç politik anlamına yakından bakarsak, onunla denmek istenen şeyin yerel bir Yunan Devletinin önemli bir üstünlük konumuna gelmesinin önüne geçmek ve tümünü de ayrılık ve dağınıklık yoluyla bir güçsüzlük konumu içinde tutmak olduğunu görürüz.

Yunan Devletlerini birbirlerinden ayırdeden tikel özgünlük her biri kendi tikel karakteri ve tikel varoluşu ile güzel tanrıların arasındaki ayrım gibiydi, ve gene de öyle bir yolda ki, bu tikellik tümüne ortak olan tanrıya bir zarar vermiyordu. Buna göre bu tanrı zayıflayınca ve devletlerden yitip gidince, geriye kuru bir tikellikten başka birşey kalmadı — kendini dikbaşlılıkla ileri sürmede direten ve tam bu nedenle saltık olarak bağımlılığa ve başkaları ile çatışmaya düşen itici tikellik. Gene de zayıflık ve sefillik duygusu tek tek birleşmelere götürdü. *Aetolialılar*

ve bağlaşıkları, bir soyguncular halkı olarak, başka devletlere karşı haksızlık, şiddet, dolandırıcılık ve küstahlığı kendi devlet tüzeleri yaptılar. Sparta utanç verici tiranların ve tiksinti verici tutkuların egemenliği altındaydı ve bu durumda Makedonya Krallarına bağımlıydı. Boeotia'ya özgü öznellik, Thebes parıltısının sönüşünden sonra, tembelliğe ve kaba duyusal hazlara düşkünlüğün bayağılığına battı. *Akha Ligası* birleşme amacı (tiranların sürülmesi) yoluyla, dürüstlük ve topluluk duygusu yoluyla kendini gösterdi. Ama o da en dolambaçlı politik oyunlara sığınmak zorunda kaldı. Burada bütününde gördüğümüz şey *diplomatik* bir durum, en çeşitli dış çıkarlar ile sonsuz bir karmaşa, iplikleri sürekli olarak yeniden birleştirilen ustaca bir dokuma işi ve oyunculuktur.

Bencillik ve kösnü yaşamı nedeniyle diriliklerini yitirerek her biri yine dışarıya dönen ve kendi yurduna ihanet ederek başka krallardan bağış dilenen bölüngülere dağılmış devletlerin iç durumunda ilgi noktası bundan böyle bu devletlerin yazgıları değil, ama evrensel bozulmanın ortasında ayağa kalkan ve kendilerini soylu bir yolda anavatanlarına adayan büyük bireylerdir; bunlar büyük trajik karakterler olarak görünürler ki, dehaları ve en yeğin çabaları ile gene de kötülükleri kökünden söküp atamazlar, ve anavatanlarına yeniden dinginlik, düzen ve özgürlük kazandırmış olmanın doyumunu yaşayamadan, giderek gelecek kuşaklar için kendilerinin lekesiz anılarını bırakmayı bile başaramadan kavgalarında yitip giderler. Livius önsözünde şunları söyler: "Zamanımızda ne kusurlarımıza ne de onları düzeltmenin araçlarına dayanabiliriz." Ama bu sözler şanlı ve soylu olduğu gibi, düşkırıklığının pekinliğini de kendi içinde taşıyan bir girişimi başlatan bu son Yunanlılar için de eşit ölçüde geçerlidir. Agis ve Kleomenes, Aratus ve Filofömen böylece uluslarının iyiliği için çabalarında yenik düştüler. Plutark bu zamanların çok karakteristik bir tablosunu bize o günlerde yaşamış bireylerin önemlerini anlatarak çizer.

Ama Yunan Tarihinin üçüncü dönemi bunların ötesinde Yunanlılardan sonra dünya-tarihsel önem kazanacak

olan ulus ile teması kapsar; ve bu temasın başlıca gerekçesi, daha öncekiler gibi, Yunanistan'ın kurtarılması idi. Son Makedonya Kralı Perseus'un İÖ 168'de Romalılar tarafından yenilmesinden ve utku içinde Roma'ya getirilmesinden sonra, Akha Ligası saldırıya uğrayıp dağıldı, ve sonunda İÖ 146'da Korinth yokedildi. Polybius'un betimlediği Yunanistan'a baktığımızda, nasıl soylu bir bireyselliğin bu durum üzerine yalnızca umutsuzluğa düşerek felsefeye geri çekildiğini, ve eğer eyleme geçecek olursa savaşımında ancak ölmeyi başarabildiğini görürüz. Tutkuların bu tikellikleri ile, iyiyi ve kötüyü birlikte ezen bu dağılmışlık ile karşıtlık içinde kör bir yazgı, çelik bir güç durur ki, o onursuz durumu tüm güçsüzlüğü içinde açığa sermeye ve onu çığlıklar ortasında parçalamaya hazırdır; çünkü iyileşme, düzelme, avunç olanaksızdır. Ama bu ezici Yazgı Roma gücüdür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Roma Dünyası

Napoleon Trajedinin doğası üzerine *Goethe* ile konuşurken yenisinin eskisinden özsel olarak ayrı olduğunu, çünkü bundan böyle önünde insanların boyun eğecekleri bir Yazgımızın olmadığım, eski Yazgının yerini Politikanın aldığını söyler. Bu öyleyse Trajedi için modern Yazgı olarak, koşulların bireyselliği kendine boyun eğdiren direnilmez gücü olarak kullanılmalıydı. *Roma Dünyası* böyle bir güçtür ki, törel bireyleri bir araya bağlamak için, tüm tanrıları ve tüm tinleri dünya egemenliği Pantheonuna toplamak ve böylece onlardan soyut bir Evrensel yapabilmek için seçilmiştir. Roma ve Pers ilkeleri arasındaki ayrım birincinin tüm dirimliliği boğarken, ikincinin onu en tam ölçüde varolmaya bırakmış olmasıdır. Devletin ereği törel yaşamları içindeki bireylerin ona adanması olduğu için, dünya bir hüzün içine gömülür, kalbi kırılır, ve Tinin mutsuzluk Duygusuna kapılmış doğallığının *işi biter.* Gene de duyulurüstü Tin, Hıristiyanlıktaki özgür Tin ancak bu Duygudan ortaya çıkabilirdi.

Yunan ilkesinde tinselliği sevinci içinde, neşesi içinde ve hazzı içinde gördük; Tin henüz soyutlamaya geri çekilmiş değildi, henüz Doğa öğesi ile, bireylerin tikellikleri ile yüklüydü, ve bu nedenle bireylerin kendilerinin erdemleri törel sanat yapıtları oldular. Soyut evrensel [tüzel] Kişilik henüz bulunmuyordu, çünkü Tin kendini ilkin insanlık üzerinde katı disiplini uygulaması gereken bu soyut Evrensellik biçimine geliştirmek zorundadır. Burada Roma'da bundan böyle özgür Evrenselliği, bu Soyut Özgürlüğü buluruz ki, bir yandan soyut Devleti, politikayı ve gücü somut bireyselliğin üzerine koyarken ve bunu bütünüyle

altgüdümlü kılarken, öte yandan bu Evrensellik ile karşıtlık içinde Kişiliği, kendi içindeki Benin özgürlüğünü yaratır ki, hiç kuşkusuz bireysellikten ayırdedilmelidir. Çünkü Kişilik Tüzenin temel belirlenimini oluşturur: Başlıca Mülkiyette belirli-Varlığa çıkar, ama dirimli Tinin bireyselliği ilgilendiren somut belirlenimlerine ilgisizdir. Roma'yı oluşturan bu iki öğe, kendi için politik Evrensellik ve kendi içindeki bireyin Soyut Özgürlüğü, ilk olarak İçselliğin kendisinin biçiminde görünürler. Bu İçsellik, Yunan Tininin bozulması olarak gördüğümüz bu kendi içine geri dönüş burada üzerinde Dünya Tarihinin yeni bir yanının doğduğu zemin olur. Roma Dünyasını irdelemede işimiz somut olarak tinsel, kendi içinde varsıl bir yaşam ile değildir; tersine, ondaki dünya-tarihsel kıpı Evrensellik soyutlamasıdır, ve ruhsuz ve yüreksiz bir sertlik ile izlenen erek salt o soyutlamayı geçerli kılabilme uğruna *Egemenliktir*.

Yunanistan'da *Demokrasi* politik yaşamın temel belirlenimi idi, tıpkı Doğuda bu belirlenimin *Despotizm* olması gibi; burada şimdi *Aristokrasi*, ve bunun hiç kuşkusuz halk ile karşıtlık içinde duran sert bir türü vardır. Yunanistan'da da Demokrasi kendini parçalamış, ama bu bölüngüler tarzında olmuştur; Roma'da Bütünü bölünmüş tutan şey ilkelerdir; bu ilkeler birbirlerine karşı düşmanlık içinde dururlar ve birbirleri ile savaşırlar; ilkin Aristokrasi Krallar ile, sonra Plebler Aristokrasi ile, ta ki Demokrasi üstünlüğü ele geçirinceye dek; o zaman bölüngüler ortaya çıkar ki, bunlardan dünyaya boyun eğdirmiş olan büyük bireylerin o geç Aristokrasisi doğmuştur. Bu ikicilik sözcüğün asıl anlamında Roma'nın en iç varlığını anlatan şeydir.

Bilginlik Roma Tarihini çeşitli bakış açılarından irdelemiş ve çok değişik ve karşıt görüşler geliştirmiştir; bu Tarihçiler, Filolojistler ve Tüzeciler olmak üzere üç ayrı bilginler sınıfı tarafından işlenen eski Roma Tarihi için özellikle geçerlidir. Tarihçiler ana çizgilere sarılır ve tarih olarak tarihe saygı gösterirler, öyle ki nerede olduğumuzu bulmanın en iyi yolu onları izlemektir, çünkü belirleyici olaylara haklarını verirler. Filolojistlerde durum başka türlüdür, çünkü genel olarak kabul edilen olguları daha az

önemli görürler ve çeşitli yollarda bileştirilebilecek tekilliklere daha çok yönelirler. Bu bileşimler ilkin tarihsel önsavlar olarak, ama çok geçmeden doğrulanmış olgular olarak geçerli görülürler. Filolojistler ile aynı derecede olmak üzere, Tüzeciler de Roma Tüzesi durumunda en küçük ayrıntıları araştırmış ve onlara önsavlar karıştırmışlardır. Sonuç en eski Roma tarihinin baştan sona masal olarak bildirilmesi olmuş, bu yolla bu araştırma alanı bütünüyle her zaman en az şeyin elde edileceği yerde en büyük çabayı harcayan bilginliğin alanına getirilmiştir. Eğer bir yanda Yunanlıların şiirlerinin ve mitlerinin en derin tarihsel gerçeklikleri kapsamaları gerekiyorsa ve böylece tarihe çevriliyorlarsa, buna karşı Romalıların üzerine mitler ve şiirsel tablolar yapıştırılır ve şimdiye dek sıradan ve tarihsel olarak kabul edilmiş olan şeylerin temeline epik şiirler yerleştirilir.

Bu ön anımsatmalardan sonra, şimdi *Yerin* betimlemesine geçiyoruz.

Roma Dünyası özeğini Yunanistan'a bütünüyle benzeyen ve onun gibi bir yarımada oluşturan ama yalnızca onun kadar girintili olmayan İtalya'da bulur. Bu ülkede Roma Kentinin kendisi özeklerin özeğini oluşturmuştur. Napoleon "Anılar"ında eğer İtalya bağımsız olsaydı ve bir bütün oluştursaydı hangi kentin başkent olmaya en uygun olacağı sorusunu ele alır. Roma, Venedik, Milano kendilerini öne sürebilirler; ama bu kentlerden hiç birinin bir özek olamayacağı hemen ortaya çıkar. Kuzey İtalya Po nehrinin bir havzasını oluşturur ve asıl yarımadadan çok ayrıdır; Venedik Güney ile değil, ama yalnızca Yukarı İtalya ile bağıntılıdır; öte yandan Roma hiç kuşkusuz Orta ve Aşağı İtalya için bir özek olabilir, ama ona Yukarı İtalya'da bağlı olan topraklar için ancak yapay ve zoraki bir yolda başkent olacaktır. *Roma Devleti coğrafi olarak olduğu gibi tarihsel olarak da Zorbalık kapısı üzerine dayanır.*

İtalya'nın yeri öyleyse örneğin Nil vadisi gibi doğal bir birlik sunmaz; birlik Makedonya'nın egemenliği yoluyla Yunanistan'a verdiği türde bir birlikti, üstelik üzerinde çok değişik ulusların yaşadıkları İtalya'nın Yunanistan'ın

kültür eşitliği yoluyla taşıdığı o tinsel türdeşlikten yoksun olmasına karşın. Niebuhr Roma tarihi üzerine çalışmasına İtalya'nın halkları üzerine çok bilgece bir incelemeyi önsöz yapmıştır; ama bunda o halklarla Roma tarihi arasında bir bağıntının bulunduğunu görmek olanaklı değildir. Genel olarak, Niebuhr'un Tarihi yalnızca Roma Tarihinin bir eleştirisi olarak görülmelidir, çünkü hiçbir biçimde bir Tarih birliği taşımayan bir dizi incelemeden oluşur.

Roma Dünyasının genel ilkesi olarak öznel İçselliği gördük. Roma Tarihinin süreci buna göre iç kapanmışlığın, kendi içindeki öz-pekinliğinin olgusallığın dışsalhğına genişlemesidir. Öznel İçsellik ilkesi dolduruluşunu ve içeriğini ilk olarak yalnızca dışarıdan, tikel egemenliğin, hükümetin vb. istenci yoluyla kazanır. Gelişme İçselliğin özel mülkiyette kendine olgusallık veren soyut Kişiliğe arınmasından oluşur; ve o zaman dağılgan Kişiler ancak despotik güç yoluyla bir arada tutulabilirler. Roma Dünyasının evrensel süreci şudur: Kutsal İçsellikten karşıtına geçiş. Gelişme burada Yunanistan'da olduğu gibi ilkenin yalnızca içeriğini açması ve yayılması değildir; tersine, bozulma olarak ortaya çıkmayan, ama ilkenin kendisi yoluyla istenen ve koyulan karşıta geçiştir. — Roma Tarihinin belirli ayrımlarına gelince, genel bölümleme Krallık, Cumhuriyet ve İmparatorluktur, sanki bu biçimlerde değişik ilkeler ortaya çıkıyormuş gibi; gene de, gelişmenin bu biçimlerinin temelinde Roma Tininin aynı ilkesi yatar. Bölümlemede dahaçok dünya-tarihsel süreci göz önünde tutmalıyız. Daha önce her dünya-tarihsel ulusun tarihi üç döneme ayrılmıştı, ve bu bildirim kendini burada da doğrulamalıdır. *İlk dönem* Roma'nm başlangıçlarını kapsar; bunda özde karşıt olan belirlenimler henüz dingin birlik içinde uykudadırlar, ta ki karşıtlıklar kendi içlerinde güçleninceye ve karşıtlığı kendi içinde doğurma ve kalıcı olarak taşıma yoluyla Devletin birliği güçleninceye dek. Bu kuvvet ile Devlet daha sonra, *ikinci dönemde*, dışa doğru döner ve Dünya Tarihinin sahnesine çıkar; bu Roma'mn en güzel dönemidir — Kartaca Savaşları ve önceki dünya-tarihsel ulus ile temas. Doğuya doğru geniş bir sahne açılır; bu

temas zamanındaki tarih Polybius tarafından ele alınmıştır. Roma İmparatorluğu şimdi dünyanın fethinde sonuçlanan ve düşüşünü hazırlayan genişlemeyi kazanmıştır. İç dağılma ortaya çıkmış, bu arada karşıtlık kendini kendi içinde çelişkiye ve tam bağdaşmazlığa geliştirmiştir; *üçüncü dönemi* belirten Despotizm ile sonlanır. Roma gücü burada görkemli, parlak görünür, ama aynı zamanda kendi içinde kırılmıştır ve İmparatorluk ile birlikte başlayan Hıristiyan Dini büyük bir yaygınlık kazanır. Üçüncü dönem son olarak Kuzey ile ve şimdi dünya-tarihsel olması gereken Germanik halklarla teması kapsar.

BİRİNCİ KESİM

İkinci Kartaca Savaşına Dek Roma

ALTKESİM BİR

Roma Tininin Öğeleri

Roma Tarihine gelmeden önce, genel olarak *Roma Tininin öğelerini* irdelemeliyiz ve bu bağıntı içinde herşeyden önce Roma'nın doğuşundan söz etmeli ve onu araştırmalıyız. Roma bilinen *ülkelerin dışında,* eş deyişle üç değişik bölgenin, Latinlerin, Sabinler ve Etrüsklerin bölgelerinin buluştuğu bir açıda doğdu; kökeni eski zamanlara uzanan doğal ataerkil bağlar tarafından bir araya getirilmiş eski bir kabileden oluşmuyordu (belki de Persler durumunda olduğu gibi, ki bunlar gene de daha o zaman büyük bir imparatorluğu yönetiyorlardı); tersine, Roma baştan sona yapay ve zoraki bir birlikti, kendiliğinden gelişmiş değildi. Anlatıldığına göre Roma'yı Aeneas tarafından İtalya'ya getirilen Truvalıların soyundan gelenler kurmuştu, çünkü Asya ile bağlantıya çok değer verilirdi, ve İtalya, Fransa ve Almanya'nın kendisinde (Xanten) kökenlerini ya da adlarını geriye kaçak Truvalılara bağlayan pekçok kent vardır. Livius Roma'nın eski kabilelerinden, Ramnenses, Titienses ve Luceres'ten söz eder; eğer şimdi bunları değişik uluslar olarak görecek ve aslında Roma'yı oluşturan

öğeler olduklarını ileri sürecek olursak — bir görüş ki, yakın zamanlarda sık sık geçerlik kazanmaya çalışmıştır —, tarihten kalıt aldıklarımızı doğrudan doğruya bir yana atmış oluruz. Tüm tarihçiler eski bir dönemde Roma'nın tepeleri üzerinde şeflerin önderliği altındaki çobanların dolaşmakta olduklari, ilk Roma topluluğunun bir haydutlar devleti olarak şekillendiği, ve bölgenin dağınık nüfusunun ancak güçlükle ortak bir yaşamda bir araya getirilebildiği gibi noktalarda anlaşırlar. Tüm bu durumların daha ayrıntılı açıklamaları da vardır. O haydut çobanlar onlara katılınayı isteyen herkesi kabul ettiler (Livius buna bir *colluvies* der). Aralarında Roma'nın uzandığı üç bölgenin ayaktakımı yeni kentte toplandı. Tarihçiler bu noktanın nehre yakın bir tepe üzerinde çok iyi seçilmiş ve tüm suçlular için bir sığınma yeri yapılmaya çok uygun olduğunu belirtirler. Yeni kurulan devlette hiçbir kadının bulunmadığı, ve komşu devletlerin onunla evlilik ilişkilerine girilmesini istemedikleri de eşit ölçüde tarihseldir: Bu iki durum da Roma'yı başka devletlerin onunla herhangi bir ortaklık ilişkisine girmeyi istemedikleri bir haydutlar birliği olarak gösterir. Bunlar dinsel bayramlarına davetleri de reddettiler, ve yalnızca saf bir tarımcı halk olan ve Livius'un dediği gibi aralarında bir *tristis atque terrica superstitio*nun egemen olduğu Sabinler bir ölçüde boşinançtan, bir ölçüde korkudan çağrıyı kabul ettiler. Sabin kadınlarının kaçırılması da evrensel olarak kabul edilen tarihsel bir olgudur. Bunda Dinin genç Devletin amaçları için araç olarak kullanılması gibi çok tipik bir nokta yatar. Bir başka genişleme yolu da komşu ve ele geçirilen kentlerin halkının Roma'ya getirilmesiydi. Daha sonraları yabancılar kendi istekleriyle de Roma'ya geldiler — örneğin bütün bağımlıları ile birlikte gelen çok ünlü Claudi ailesi gibi. Saygın bir aileye ait olan Korintli Demaratos Etruria'ya yerleşti; ama bir sürgün ve yabancı olduğu için orada çok az saygı gördü; Livius'un anlattığına göre, oğlu Lucumo bu aşağılanmaya daha fazla dayanamayarak Roma'ya gitti, çünkü orada yeni bir halk ve bir *repentina atque ex virtute nobilitas* vardı. Lucumo öyle büyük bir saygınlık kazandı ki, daha sonra kral oldu.

Roma'nın özgünlüğü için özsel temel olarak görülmesi gereken şey Devletin bu kuruluşudur. Çünkü en sert disiplini ve birlik ereği için özveriyi dolaysızca kendisi ile birlikte taşır. İlk olarak kendini oluşturması gereken ve zor üzerine dayanan bir Devlet zor yoluyla bir arada tutulmalıdır. Böyle bir kökenden türeyen şey törel, liberal bir bağlantı değil, ama zoraki bir altgüdüm durumudur. Roma için *virtus* yürekliliktir; ama bu salt kişisel yüreklilik değildir, tersine kendini özsel olarak yoldaşlık birlikteliği içinde gösterir; bu birliktelik en yüksek değer olarak geçerlidir ve her tür zorbalık ile birleşmiş olabilir. Romalılar böyle kapalı bir birlik oluştururken, hiç kuşkusuz Lakedaemonyalılar durumunda olduğu gibi yenilmiş ve baskı altında tutulan bir halk ile bir iç karşıtlık durumunda değildiler; ama içlerinde *Patrisyenler* ve *Plebler* arasında bir ayrılık ve bir kavga doğdu. Bu karşıtlık mitsel olarak düşman kardeşlerde, Romulus ve Remus'ta anıştırılır. Remus Aventin Tepesine gömüldü; bu kötü cinlere adanmıştır, ve Ayrılıkçı Plebler oraya giderler. O zaman bu ayrının nasıl ortaya çıktığı sorusu doğar. Daha önce belirtildiği gibi, Roma haydut çobanlardan ve her tür ayaktakımının bir araya gelmesiyle oluşmuştu; daha sonraları ele geçirilen ve yokedilen kentlerin nüfusları da oraya katıldılar. Daha zayıf, daha yoksul, daha geç katılmış olanlar zorunlu olarak başlangıçta kenti kurmuş ve kendilerini yiğitlik ve varsıllık yoluyla seçkinleştirmiş olanlara karşı bir değersizlik ve bağımlılık ilişkisi içinde dururlar. Bu nedenle yakın zamanlarda beğenilen bir önsava, Patrisyenlerin özel bir kabile olmuş oldukları görüşüne sığınmak gereksizdir.

Pleblerin Patrisyenlere bağımlılığı sık sık bütünüyle yasal bir ilişki olarak, giderek kutsal bir ilişki olarak sunulur, çünkü *sacra* Patrisyenlerin elindeyken, Plebler ise onlarsız bir bakıma tanrılardan yoksun olacaklardır. Plebler ikiyüzlü saçmalıklarını (*ad decipiendam plebem*, Cicero) Patrisyenlere bıraktılar ve onların *sacra* ve işaretlerine hiç önem vermediler; ama politik hakları bu kutsal ayinlerden ayırdıkları ve onları kendileri için ileri sürdükleri zaman, bu nedenle kutsal şeyleri saygısızca çiğnemiş

olmakla ancak politik devlet gücünü kurtaran ve duyunç özgürlüğünü ileri süren Protestanlar kadar suçluydular. Belirtildiği gibi, Patrisyenlerin ve Pleblerin ilişkisi öyle bir yolda görülmelidir ki, yoksul ve bu nedenle çaresiz olanlar kendilerini daha varsıl ve daha saygın olanlara bağlamaya ve onlardan *patrocinium* istemeye zorlandılar; varsılların bu koruma ilişkisinde korunanlara Klientler [*cliens*] dendi. Ama çok geçmeden Pleblerin Klientlerden bir noktada daha ayrıldıklarını buluruz. Patrisyenler ve Plebler arasındaki çekişmelerde Klientler Patronlarına sarıldılar, üstelik aynı zamanda Pleblere ait olmalarına karşın. Klientlerin bu ilişkilerinin tüzel ve yasal bir ilişki olmaması yasaların tüm sınıfların arasına getirilmesi ve bilinmeleri yoluyla Klient ilişkisinin aşamalı olarak yitmesinden açıktır; çünkü bireyler korunmayı yasalarda bulur bulmaz, o geçici gereksinim zorunlu olarak sona erdi.

Devletin ilk yağmacı başlangıçlarında her yurttaş zorunlu olarak askerdi, çünkü devlet savaş üzerine dayanıyordu; bu yük eziciydi, çünkü her yurttaş savaş için kendini kendisi desteklemek zorundaydı. Bu durum çok büyük bir borçlanmanın doğmasına yol açtı ve Plebler Patrisyenlerin ellerine düştüler. Yasaların getirilmesiyle bu keyfi ilişki zorunlu olarak, ama aşamalı olarak kaldırıldı, çünkü Patrisyenler Plebleri aitlik ilişkisinden hemen bırakma eğiliminde olmak bir yana, tersine bağımlılığı sürekli kılmayı istiyorlardı. On İki Tablet Yasaları henüz belirsiz pekçok nokta kapsıyordu; yargıçların özencine henüz çok şey bırakılmıştı; yargıçlar ise yalnızca Patrisyenlerden oluşuyordu; ve böylece Patrisyenler ve Plebler arasındaki çelişki çok ileri bir tarihe dek sürdü. Plebler tüm yüksek konumlara ancak aşamalı olarak tırmanabildiler ve daha önceleri yalnızca Patrisyenlere ait olan yetkilere eriştiler.

Yunanlıların yaşamında, gerçi o da ataerkil ilişkiden doğmamış olsa da, *Aile* sevgisi ve Aile bağı daha ilk başlangıçlarında bulunuyordu, ve durumlarının barışçıl ereği denizin ve karanın soyguncılardan temizlenmesini koşul olarak gerektiriyordu. Buna karşı Roma'nın kurucuları, Romulus ve Remus, efsaneye göre, kendileri haydutlardır

ve daha başından Aileden atılmışlar ve Aile sevgisi içinde büyümemişlerdir. Benzer olarak, ilk Romalılar kadınlarını özgür teklif ve bunun kabulü yoluyla değil, ama zor yoluyla kazanmışlardır. Roma yaşamının yabanıl bir kabalık içinde ve doğal törellik duygularının dışlanmasıyla yer alan bu başlangıcı onun bir öğesini, Aile ilişkilerine karşı sertliği kendisi ile birlikte getirir; bu bencil bir sertliktir ki, daha sonra göreceğimiz Roma törelerinin ve yasalarının temel belirlenimini oluşturur. Böylece Romalılar arasında Aile ilişkisini güzel ve özgür bir sevgi ve duygu ilişkisi olarak bulmayız; tersine, güvenin yerini sertlik, bağımlılık ve altgüdüm ilkesi alır. Evlilik, katı ve biçimsel şekli içinde, sözcüğün asıl anlamında bütünüyle şeylerin bir ilişkisi türündeydi; karı kocanın iyeliğine aitti (*in manum conventio*), ve evlilik töreni başka bir satın alma durumunda da bulunabilecek bir biçimde bir *coemtio* üzerine dayanıyordu. Koca karısı üzerinde bir hak kazanırdı, tıpkı kızı üzerinde olduğu gibi; ve karısının mülkiyeti üzerinde de hakkı vardı, öyle ki kadın kazandığı herşeyi kocası için kazanırdı. Cumhuriyetin iyi günleri sırasında, evlilik töreni dinsel bir tören ile, *confarreatio* ile sonlanırdı, ama daha sonra bundan vazgeçildi. Kocanın *coemtio* yoluyla kazandığı güç *usus* denilen biçime göre evlendiği zaman olduğundan, eş deyişle kadın bir yılda bir *trinoctium* dışında erkeğin evinde kaldığı zaman olduğundan daha az değildi. Eğer erkek *manum conventio*daki biçimlerden birine göre evlenmemişse, kadın ya babasının gücü altında ya da *agnat*lerinin, erkek yanındaki akrabalarının koruyuculuğu altında kalırdı ve erkeğe karşı özgürdü. Öyleyse kadının koca ve evliliğin kendisi yoluyla onurunu kazanması yerine, Romalı *matrone* onur ve değeri yalnızca kocadan bağımsızlık yoluyla kazanırdı. Eğer daha serbest bir koşulda, yani evliliğin *confarreatio* tarafından kutsanması olınaksızın evlenmiş olan bir koca karısından ayrılmak isterse, onu hemen gönderebilirdi. — Oğulların ilişkisi bütünüyle benzerdi; bir yandan babanın gücü karşısında yaklaşık olarak evlilik gücü karşısındaki karı kadar altgüdümlüydüler; hiçbir mülkiyetleri olamazdı ve devlette yüksek bir görevlerinin

olup olmaması hiçbir ayrım getirmezdi (yalnızca *peculia castrensia* ve *adventitita* burada bir ayrımı temellendirir); ama öte yandan azat edildikleri zaman, babaları ve aileleri ile hiçbir bağları kalmazdı. Burada çocukların ilişkisinin kölelerin ilişkisine nasıl benzediğinin bir göstergesini azat edilmiş çocukların geçmek zorunda oldukları *imaginaria servitus* (*mancipium*) sunar. — Kalıt ile bağıntı içinde törel olan şey çocukların kalıtı eşit yollarda paylaşmaları olacaktır. Buna karşı Romalılar durumunda kalıt bırakmada keyfilikler kendilerini en kaba biçimlerde gösterirler.

Törelliğin temel ilişkilerini burada böyle yozlaşmış ve töresizleştirilmiş görürüz. Romalıların bu özel yana göre töreye aykırı etkin sertliklerine zorunlu olarak politik birliklerindeki edilgin sertlikleri karşılık düşer. Romalının Devletten gördüğü sertliğin ödencesi kendi ailesi karşısında yararlanmasına izin verilen aynı sertlikti: Bir yanda köleyken, öte yanda despottu. Bu Roma büyüklüğünü oluşturur ki, özgünlüğü bireylerin Devlet ile, onun yasaları ile ve buyrukları ile birliklerindeki bükülmez sertlikti. Bu Tinin daha yakın bir görünüşünü kazanabilmek için, yalnızca askerler ya da generaller olarak düşmana karşı duran ya da elçiler olarak ortaya çıkan Roma kahramanlarının eylemlerini göz önüne getirmek yeterli değildir, çünkü bu durumlarda hiçbir duraksama olmaksızın bütün duyguları ve düşünceleri ile devlete ve onun buyruklarına aittirler; ama özellikle Pleblerin Patrisyenlere karşı ayaklanma zamanlarındaki davranışlarına da bakmamız gerekir. Plebler ayaklanmada ve yasal düzenin çözülmesinde salt biçimsellikler yoluyla yeniden yatıştırılmak için ve haklı ya da haksız istemlerinin yerine getirilmesi konusunda ne kadar sık aldatılmışlardır! Ve ne savaş ne de bir düşman tehlikesi varken, salt Plebleri askere alabilmek ve askeri bir yeminle katı bir boyun eğme yükümlülüğü altına getirebilmek için Senato tarafından örneğin bir Diktatörün seçilmesine ne kadar sık başvurulmuştur! Plebleri kayıracak yasaları geçirebilmek Licinius'un on yılını aldı; Plebler öteki tribünlerin biçimsel karşıçıkışları nedeniyle oyalanmaya izin verdiler ve bu yasaların geciken uygula-

maları için daha da büyük bir dayançla beklediler. Ama böyle bir yatkınlığın ve karakterin ne yolla üretilebileceği sorulabilir. Üretilemez; ama, temel kıpısına göre, ilk haydutlar topluluğundan türeyişte, sonra onda birleşen halkın kendine özgü doğasında, son olarak zamanı gelmiş olan Dünya Tininin belirliliğinde yatar. Roma halkının öğeleri Etrüskler, Latinler ve Sabinler idiler; bunlar Roma Tinine doğru içsel ve doğal bir yatkınlık taşımış olmalıdırlar. Eski İtalyan halklarının tin, karakter ve yaşamları hakkında çok az şey biliriz — Roma tarihçiliğine özgü düşüncesizlik nedeniyle —, ve bunları da çoğunlukla Roma tarihi üzerine yazmış olan Yunanlılar yoluyla biliriz. Ama Romalıların genel karakterleri üzerine diyebiliriz ki, Doğuda gördüğümüz o ilk yabanıl şiire ve sonlu herşeyin evrilmesine karşı, Yunan Tininin güzel, uyumlu şiirine ve iyi dengeli özgürlüğüne karşı, burada Romalılar durumunda yaşamın *düzyazısı*, kendi için sonluluğun bilinci, Anlağın soyutlaması ve Kişiliğin sertliği ortaya çıkar ki, Ailede bile doğal törelliğe dek ulaşamaz, ama yüreksiz ve ruhsuz Bir olarak kalır ve bu Birlerin Birliğini ancak soyut Evrensellikte koyar.

Tinin bu aşırı yavanlığını Etrüsk sanatında buluruz ki, uygulayımdaki eksiksizliğe ve gösterimdeki doğaya bağlılığa karşın, Yunan İdealliğinden ve Güzelliğinden en küçük bir iz taşımaz; bu durumu Roma Tüzesinin ve Roma Dininin gelişiminde de görürüz.

Roma dünyasının özgür olmayan, tinsellikten yoksun ve ruhsuz Anlağına *pozitif Tüzenin* kökenini ve gelişimini borçluyuz. Çünkü yukarıda daha önce Doğuda nasıl kendinde törel ve ahlaksal ilişkilerin tüzel buyruklar yapıldıklarını gördük; giderek Yunanlılarda bile Töre aynı zamanda tüzel Haktı, ve tam bu nedenle Anayasa bütünüyle törelere ve duygusal yatkınlığa bağımlıydı ve henüz değişken İçe ve tikel Öznelliğe karşı kendi içinde sağlamlık taşımıyordu. Romalılar şimdi bu önemli ayrılmayı tamamladılar ve bir Tüze İlkesi buldular ki, dışsaldır, e.d. duygusal eğilime ve yüreğe bağlı değildir. Böylece bize *biçime* göre büyük bir armağan sundular; bu kısır Anlağın

kurbanı olmaksızın, onu kendi için Bilgeliğin ve Usun en son noktası olarak görmeksizin, o armağanı kullanabilir ve ondan yararlanabiliriz. Onlar onun altında yaşayarak onun kurbanları oldular; ama başkaları için tam böylelikle Tinin Özgürlüğünü, yani bu yolla sonlunun ve dışsalın o alanından kurtulan iç Özgürlüğü kazandılar. Tinin, Yüreğin, Duygusal Yatkınlığın, Dinin şimdi artık o soyut tüzel Anlak ile karışmaktan korkmaları gerekmez. Sanatın da dışsal yanı vardır; Sanatta mekanik elişi kendini tam olarak hazırlayınca özgür Sanat doğabilir ve kendini sergileyebilir. Ama elişinden başka hiçbirşey bilmeyenlere ve daha ötesini istemeyenlere acımak gerekir, tıpkı Sanat doğduğu zaman gene de elişini en yüksek olarak görmede diretenlere de acımak gerektiği gibi.

Romalıların böylece sonluluğun soyut Anlağına bağlandıklarını görürüz. Bu onların *Dindeki* en yüksek belirlenimleri ve buna göre ayrıca en yüksek bilinçleridir. Gerçekte 'bağlanmışlık' Romalıların Diniydi; buna karşı Yunanlılar arasında Din özgür düşlemin sevinciydi. Yunan ve Roma dinlerini aynı görmeye alışmışızdır, ve Jüpiter, Minerva vb. adlarını sık sık onları Yunan tanrılarından ayırdetmeksizin Roma tanrıları olarak kullanırız. Bu Yunan tanrılarının az çok Romalılar arasına girmiş olması ölçüsünde kabul edilebilir birşeydir; ama nasıl Mısır dini Herodotus ve Yunanlılar 'Latona,' 'Pallas' vb. adları altında Mısır tanrılarını tanıdıkları için Yunan dini olmamışsa, Roma dini de Yunan dini değildir. Daha önce belirttiğimiz gibi, Yunan dininde Doğa ürpertisi tinsel birşeye, özgür bir tasarıma ve tinsel bir düşlem şekline dönüştürüldü, ve Yunan Tini iç korkuda durup kalmayıp Doğa ilişkisini bir özgürlük ve sevinç ilişkisi yaptı. Buna karşı Romalılar küt ve aptal bir İçsellikte kaldılar ki, buna göre dışsal olan yalnızca bir nesne, bir başkası, gizli birşeydi. Böylece İçsellikte durup kalan Roma Tini bağlanmışlık ve bağımlılık ilişkisine girdi, ki *religio* (*lig-are*) sözcüğünün kökeni bunu imler. Romalılar her zaman *gizli birşey* ile ilgilenirlerdi; herşeyde *örtülü birşey* olduğuna inanır ve onu ararlardı; buna karşı Yunan dininde herşey açık ve durudur, duyunun ve sezgi-

nin önündedir; bir öte-yan değil, ama dostça birşeydir, bir bu-yandır; Romalılar durumunda herşey kendini gizemli ve çifte birşey olarak gösterir; nesnede ilk olarak onun kendisini, ve sonra onda gizil yatanı görürler; bütün tarihleri bu ikilemelerin dışına çıkmaz. Roma kentinin asıl adı dışında yalnızca çok az kişi tarafından bilinen bir başka gizli adı daha vardır. Bunun Valentina, 'Roma'nın Latince'ye çevirisi olduğuna inanılır; kimileri ise Amor (geriye doğru okunan 'Roma') olduğuna inanırlar. Devletin kurucusu Romulus'un bir başka kutsal adı daha vardı: *Quirinus*. Bu adla ona tapınılırdı; benzer olarak, Romalılara da ayrıca 'Quirite'ler denirdi. (Bu ad *curia* sözcüğü ile bağlıdır; kökeni giderek Sabin kenti Cures'e dek götürülmüştür.)

Romalılar arasında dinsel ürperti gelişmeden kalmış, yalnızca öznel öz-pekinliğin içine kapatılmıştır. Bilinç böylece kendine tinsel bir nesnellik vermemiş, kendini ilksiz-sonsuz tanrısal doğanın kuramsal sezgisine ve o sezgide özgürlüğe yükseltmemiştir; Tinden kendi için hiçbir dinsel içerik kazanmamıştır. Duyuncun boş öznelliği Romalı durumunda onun yaptığı ve üstlendiği herşeyde, sözleşmelerinde, politik ilişkilerinde, ödevlerinde, aile ilişkilerinde vb. yatar; ve tüm ilişkiler bu yolla salt yasal birşeyin onayını değil, ama bir bakıma bir yeminde bulunana benzer bir ağırbaşlılığı kazanırlar. *Comitia*daki, görev üstlenmelerdeki vb. törenlerin sonsuz çokluğu bu sağlam bağ üzerine anlatımlar ve bildirimlerdir. *Sacra* her yerde çok önemli bir rol oynar. En az bağlayıcı şeyler birer *sacrum* oldular ve bir bakıma ona taşlaştılar. Örneğin sıkı evliliklerde *confarreatio*, ve dahası işaretler ve belirtiler bu kategoriye aittir. Bu *sacra*nın bilgisi ilginç değildir, aslında sıkıcıdır, ve Etrüsk, Sabin ya da başka bir köken üzerine bilgince araştırmalara yeni gereç verir. Bunlar nedeniyle Roma halkı yaptıklarında ve yapmadıklarında aşırı ölçüde dindar görülmüştür; gene de yeni yazarların bu *sacra* üzerine dinsel bir yağlama havasında ve saygı içinde konuştuklarını görmek gülünçtür. Özellikle Patrisyenler onlara çok düşkündüler; bu nedenle kimileri rahip-ailelerinin değerine yükseltilmiş ve kutsal soylar olarak, dinin taşı-

yıcıları ve sakınıcıları olarak görülmüşlerdir; ve o zaman Plebler tanrısız öğe olurlar. Bu konuda gerekli olanlar daha önce belirtilmiştir. Eski krallar aynı zamanda ayrıca *reges sacrorum* idiler. Kraliyet değeri kaldırıldıktan sonra bile henüz geriye bir *rex sacrorum* kaldı; ama o da, tüm geri kalan rahipler gibi, *pontifex maximus*a altgüdümlüydü; bu sonuncusu tüm *sacra*yı yönetirdi, ve onlara Patrisyenlerin bu dinsel gücü bu kadar uzun bir süre boyunca ellerinde tutmalarını sağlayacak bir katılık ve sağlamlık verdi.

Ama dindarlık söz konusu olduğunda, özsel olan nokta onun *içeriğidir*, üstelik bugünlerde gene de sık sık eğer yalnızca dinsel duygu varsa bunun yeterli, ve hangi içerik ile dolu olduğunun ilgisiz olduğu ileri sürülse de. Romalılara ilişkin olarak daha önce belirtildiği gibi, dinsel İçsellikleri özgür tinsel ve törel bir içeriğe genişlememiştir. Denebilir ki, dindarlıkları kendini bir Dine geliştirmemiş, çünkü özsel olarak biçimsel kalmış ve bu biçimsellik içeriğini başka yerlerden sağlamıştır. Verilen belirlenimden şu çıkar ki, bu yalnızca sonlu, kutsal olmayan bir türde olabilir, çünkü dinin gizli yerlerinin dışında ortaya çıkmıştır. Buna göre Roma Dininin başlıca karakteri istencin belirli ereklerinin bir sağlamlığıdır ki, bunları saltık erekler olarak tanrılarında görürler ve yerine getirilmelerini saltık güçler olarak onlardan beklerler. Yine, bu erekler onlar uğruna tanrılara tapındıkları şeylerdir, ve onlar yoluyla kısıtlı bir yolda tanrıları ile bağlıdırlar. Roma Dini bu nedenle bütünüyle *yavan* bir kısıtlanmışlık, amaca uygunluk, yararlık dinidir. Kendilerine özgü tanrıları bütünüyle yavandır; durumlar, duygular, yararlı sanatlardırlar, ki kuru düşlemleri onları bağımsız güçlere yükselterek onlara nesnellik veriyordu; bir yandan birer soyutlamadırlar, ki ancak soğuk alegoriler olabiliyorlardı; öte yandan birer durumdurlar, ki yarar ya da zarar getiriyor olarak görünürler ve tapınma için bütün sığlıkları içinde oldukları gibi sunulurlardı. Bunlardan ancak birkaç örneğe kısaca değinebiliriz. Romalılar *Pax, Tranquilitas, Vacuna* (boş zaman), *Angeronia*'ya (kaygı ve keder) tanrılar olarak tapındılar; Veba, Açlık, ve Sürme Hastalığı (*Robigo*) Ateş ve *Dea Cloacina*'ya sunutaşları ada-

dılar. Juno Romalılar arasında yalnızca Lucina, Ebe, olarak değil, ama ayrıca Juno Ossipagina, çocukların kemiklerini oluşturan tanrıça olarak, evliliklerde menteşeleri yağlayan Juno Unxia olarak da görünür (bu sonuncusu *sacra* arasında da sayılan bir konudur). Bu yavan tasarımların Yunanlıların tinsel güçlerinin ve tanrılarının Güzellikleri ile ne kadar az ortak noktası vardır! Öte yandan, *Jupiter Capitolinus* olarak Jüpiter Roma İmparatorluğunun evrensel varlığıdır, ve *Roma* ve *Fortuna Publica* tanrılarında da kişileştirilir.

Sıkıntı zamanlarında tanrılara yalnızca yakarma ve *lektisterniay*ı kutlama değil, ama onlara sözler verme ve yeminler etme düzenlemesini de getirenler özellikle Romalılar oldu. Zor zamanlarda yardım için giderek yabancı ülkelere bile haber gönderdiler ve yabancı tanrılar ve ayinler getirttiler. Tanrıların getirilişi ve Roma tapınaklarının çoğu böylece zorunluktan, bir tür yeminden, çıkarsız değil ama yükümlülüğe bağlı bir minnettarlıktan doğdu. Buna karşı Yunanlılar güzel tapınaklarını ve yontularını ve ayinlerini Güzellik Sevgisinden ve genel olarak tanrısallık uğruna kurdular ve kurumsallaştırdılar.

Roma dininin yalnızca bir yanında çekici birşey vardır: Kırsal yaşamla bağıntılı ve en erken zamanlardan kalmış olan şenlikler. Bunların temelinde bir yandan *Satürn* zamanının tasarımı, yurttaş toplumunu ve politik birlikteliği önceleyen ve bunun dışında yatan bir durumun tasarımı vardı; öte yandan genel olarak bir Doğa içeriği, gökbilimsel bağıntılarıyla Güneş, yılın geçişi, mevsimler, aylar vb.; ve daha bir başka yandan ise Doğa süreçlerinin kırsal yaşam ve tarım ile bağıntılı tikel kıpıları — ekim, hasat ve mevsimlerin şenlikleri, hepsinden önce *Saturnalia* şenliği vb. Bu yan açısından gelenekte saf ve anlamlı pekçok şey görünür. Gene de bu alan bütününde çok dar ve yavan bir görünüş sergiler; onlardan büyük doğa güçlerinin ve genel doğa süreçlerinin daha derin görüşleri çıkarsanamaz; çünkü bütününde dışsal sıradan yararı öngörürler, ve onlara bağlı olan neşe düşüncesizlikten ötürü maskaralığa dönerdi. Yunanlılar arasında benzer başlangıçlardan Yunan

trajedi sanatı gelişmişken, buna karşı Romalılar arasında kırsal şenlikler ile bağıntılı o zıpır dansların ve şarkıların bu saf ama kaba saba biçimden temel olarak sanatsal birşeye gelişmeksizin en geç dönemlere dek sürmüş olmaları dikkate değerdir.

Daha önce belirtildiği gibi, Romalılar Yunan tanrılarını kabul etmişlerdi (Roma şairlerinin mitolojisi bütünüyle Yunanlılardan alınmıştır); ama düşlemin bu güzel tanrılarına tapınma onlar arasında çok soğuk ve dışsal birşey olmuş görünür. Jüpiter, Juno, Minerva üzerine konuşmaları kulağa sanki onları tiyatroda dinliyormuşuz gibi gelir. Yunanlılar kendi tanrılarının dünyasını derin ve tinsellikte varsıl bir içerik ile doldurdular ve parlak buluşlarla süslediler; o dünya onlar için kesintisiz bir yaratıcılığın ve düşünce dolu bilincin nesnesiydi; ve bu yolla mitolojilerinde duygu, yürek ve anlam için engin ve tükenmez bir hazine üretildi. Roma Tini kendini anlamlı bir düşlemin bu oyununa bütün ruhuyla vermedi ve onun hazzını duymadı; aslında Yunan mitolojisi onlarda ölü ve yabancı görünür. Roma şairlerinde, özellikle Virgil'de, tanrıların getirilişi soğuk bir Anlağın ve öykünmenin ürünü olur. Tanrılar bu şiirlerde bir bakıma düzeneksel olarak kullanılır ve bütünüyle dışsal bir yolda alınırlar; büyük ölçüde bizim güzel yazma sanatı üzerine öğretici kitaplarımızda olduğu gibi görülürler, çünkü bunlarda, daha başka yönergeler arasında, bir şaşkınlık yaratabilmek için epiklerde böyle bir düzeneğin zorunluğuna ilişkin bir yönerge de bulunur.

Romalılar Oyunlar açısından da Yunanlılardan özsel olarak ayrıydılar. Romalılar bunlarda özsel olarak yalnızca birer seyirciydiler. Mimik ve tiyatro temsillerini, dans, yarış ve dövüşü azatlı kölelere, gladyatörlere, ya da ölüme mahkum edilmiş suçlulara bıraktılar. Nero'nun yaptığı en büyük rezillik kamu tiyatrosunda şarkıcı, zither çalıcı ve savaşçı olarak görünmesiydi. Romalılar yalnızca seyirciler oldukları için, bu oyunlar onlara yabancı birşeydi ve onlara bütün ruhlarıyla katılmıyorlardı. Artan lüks ile birlikte, özellikle hayvanlara ve insanlara eziyetten duyulan haz da arttı. Yüzlerce ayı, aslan, fil, timsah ve devekuşu getirtildi

ve salt eğlence için öldürüldü. Bir şenlikte deniz savaşını temsil etmek üzere olan yüzlerce, giderek binlerce gladyatör İmparatoru biraz olsun etkileyebilmek için ona şöyle seslendiler: "Ölüme adanmış olanlar seni selamlar." Boşuna! Tümü de birbirlerini kılıçtan geçirmeye adanmıştı. Yüreğin ve tinin derinliklerinde yaşamın çelişkilerinin yol açtığı ve çözümlerini Yazgıda bulan insan acılarının yerine, Romalılar bedensel acıların acımasız bir edimselliğini geçirdiler; kan selleri, gırtlaklarda ölüm hırıltıları ve ruhların teslim edilişi ilgilerini çeken şeylerdi. — Çıplak cinayetlerin bu soğuk olumsuzluğu aynı zamanda iç dünyalarda tinsel nesnel bir ereğin öldürülmesini de sergiler. Romalıların nasıl her tür boşinanca bağlanmış olduklarını ve bunlarda nasıl yalnızca erekleri ile ilgilendiklerini anımsatabilmek için, ek olarak yalnızca işaretlere, belirtilere ve Sibylline kitaplarına değinmem gerekir. Hayvanların iç organları, şimşekler, kuşların uçuşları, Sibylline buyrukları — bütün bunlar Devletin işlerini ve girişimlerini belirleyen şeylerdi. Tümü de onları kendi erekleri uğruna ve halka karşı salt dış baskı araçları olarak nasıl kullanacaklarını bilen Patrisyenlerin elindeydi.—

Roma Dininin değişik öğeleri, bu söylenenlere göre, içsel dinsellik ve bütünüyle dışsal bir amaca-uygunluk yanıdır. Dünyasal amaçlar bütünüyle özgür bırakılır; din tarafından kısıtlanmak bir yana, tersine onun tarafından aklanır. Romalılar bütününde dindar idiler — eylemlerinin içeriği ne olursa olsun. Ama kutsal olan burada salt içeriksiz bir biçim olduğu için, öyle bir türdendir ki, birey onu gücü altına alabilir; kendi tikel erek ve çıkarlarının peşinde olan Öznenin iyeliğine alınabilir; oysa gerçek tanrısal öğe somut gücü kendisinde taşır. Ama salt güçsüz bir biçimin üzerinde Özne durur ki, kendi için somut İstençtir, onu iyeliğine alabilir ve kendi tikel ereğini onun üzerindeki efendi olarak koyabilir. Roma'da Patrisyenler açısından olan budur. Egemenliğin Patrisyenler tarafından iyeliği bu yolla sağlam, kutsal, dolaysız ve paylaşılmaz kılınır; hükümet ve politik haklar kutsallaşmış özel iyelik karakterini kazanırlar. Öyleyse ulusallığın tözsel bir birliği

için, Poliste birlikte yaşam için güzel ve törel bir gereksinim yoktur; tersine, her bir *gens* kendi için sağlam bir kabiledir, kendi Penatları ve *sacrası* vardır, her biri her zaman sakladığı kendi politik karakterini taşır. Sert aristokratik katılık Claduileri, halka karşı iyilikseverlik Valerileri, tinsel soyluluk Conellileri ayırdediyordu. Ayrımlar ve sınırlar giderek evliliğe dek yayılıyordu, çünkü Patrisyenlerin Plebler ile *connubia*larının kutsal olmadığı kabul ediliyordu. Ama dinin tam o İçselliğinde aynı zamanda özenç ilkesi de vardır; ve kutsal iyeliğin özencine karşı kutsal olana yönelik özenç başkaldırır. Çünkü aynı içerik bir yandan dinsel biçim yoluyla ayrıcalıklı görülebilirken, öte yandan yalnızca genel olarak istenme, insan özencinin içeriği olma şeklini taşır. Kutsal olanın biçime indirgenme zamanı gelince, o denli de biçim olarak bilinmesi, ele alınması, ayaklar altında çiğnenmesi, salt bir biçim olarak sergilenmesi gerekecekti. — Kutsal olanın alanına giren eşitsizlik Dinden Devlet yaşamının edimselliğine geçişi oluşturur. İstencin ve tikel iyeliğin kutsallaşmış eşitsizliği bunda temel belirlenimi oluşturur. Roma ilkesi ona özgü anayasa olarak yalnızca *Aristokrasiye* izin verir, ama bu kendini hemen yalnızca karşıtlık olarak, kendi içinde eşitsizlik olarak ortaya koyar. Ancak zorunluk ve talihsizlik yoluyla bu karşıtlık geçici olarak düzleştirilir; çünkü kendi içinde çifte bir güç kapsar ki, bunun sert ve kötü dağılganlığı yalnızca daha da büyük bir sertlik tarafından zora dayalı bir birliğe doğru yenilebilir ve bağlanabilir.

ALTKESİM İKİ

İkinci Kartaca Savaşına Dek Roma Tarihi

İlk dönemde birçok kıpı kendiliğinden ayrışır. Roma Devleti burada Krallar altında ilk gelişimini elde eder, sonra başında Konsüllerin durduğu bir Cumhuriyet Anayasasını kazanır. Patrisyenler ve Plebler arasındaki kavga ortaya çıkar, ve bunun Pleb istemlerinin doyurulması yoluyla uzlaştırılmasından sonra içte bir hoşnutluk durumu kendini

gösterir, ve Roma daha önceki dünya-tarihsel ulus ile utkulu bir kavgaya girişebilmek için gerekli gücü elde eder.

İlk Roma Kralları üzerine bilgiler söz konusu olduğunda, burada eleştiri yoluyla açık bir çürütme ile karşılaşmamış hiçbir veri yoktur; gene de tümünü inanılmaya değmez görmek fazla ileri gitmek olacaktır. Bütününde yedi Kraldan söz edilir; ve giderek Yüksek Eleştiri bile bunların sonuncularının kesinlikle tarihsel olduklarını kabul etmek zorunda kalır. Romulus bu haydutlar birliğinin kurucusu olarak tanınır; onu bir savaş devletine örgütlemiştir. Hakkındaki efsanelerin masalımsı görünmelerine karşın, bunlar gene de yalnızca sunduğumuz Roma Tinine uygun düşen noktalar kapsarlar. İkinci Kral Numa'nın dinsel törenleri kurumsallaştırmış olmasından söz edilir. Bu özellikle Dinin Devletin birliğinden daha sonra ortaya çıkmış olduğunu imlemesi yoluyla çok dikkat çekicidir, çünkü başka halklar arasında dinsel gelenekler daha en eski zamanlarda ve tüm yurttaşlık kurumlarından önce görünür. Kral aynı zamanda rahipti (*rex* sözcüğü 'ῥέζειν'den, 'adak sunmak'tan türemiştir). Devletlerin tüm başlangıçlarında olduğu gibi, politik öğe rahiplik öğesi ile bağlıydı ve durum bir teokrasiydi. Kral burada *sacra* yoluyla ayrıcalıklı olanların başında duruyordu.

Seçkin ve güçlü yurttaşların Senatörler ve Patrisyenler olarak ayrılması daha ilk Krallar sırasında yer aldı. Romulus'un 100 *patre* atadığı söylenir, ama Yüksek Eleştiri bundan kuşkuludur. Dinde keyfi törenler — *sacra* — katı ayrımların göstergeleri ve *gentes*in ve sınıfların özgünlükleri oldular. Devletin iç örgütlenişi aşamalı olarak ortaya çıktı. Livius'a göre, nasıl Numa tanrısal herşeyi bir düzene bağlamışsa, Servius Tullius da değişik sınıfları ve *census*u getirmiş ve kamu sorunlarının yönetiminde paylar buna göre belirlenmişti. Patrisyenler bu nedenle, ama özellikle Servius Tullius'un Pleblerin borçlarının bir bölümünü silmesi ve yoksullara devlet topraklarını dağıtarak onları toprak mülkünün iyeleri yapmış olması nedeniyle hoşnutsuz oldular. Halkı altı Sınıfa böldü; bunlardan birincisi şövalyeler ile birlikte 98 yüzlük ya da *centuria* oluşturdu;

daha aşağıda olanlar ise orantılı olarak daha az sayıda *centuria* oluşturdular. Böylece yüzlüklere göre oy verildiği için, ilk Sınıflar en büyük ağırlığı kazandılar. Şimdi öyle görünür ki, önceleri erk yalnızca Patrisyenlerin elinde bulunuyordu, ama Servius'un bölümlemesinden sonra üstünlüğü ancak ellerinde tutabilir oldular ve bu durum Servius'un düzenlemelerinden duydukları hoşnutsuzluğu açıklar. Servius ile Tarih daha belirli olur, ve onun ve ardılları olan eski Tarquinlerin altında gönenç izleri kendilerini gösterir. Dionysius ve Livius'a göre en eski anayasanın demokratik olması, çünkü halk meclisinde her bir yurttaşın oyunun eşit geçerlik taşıyor olması Niebuhr'u şaşırtır. Oysa Livius yalnızca Servius'un *suffragium viritimi* ortadan kaldırdığını söyler. Ama *comitiis curiatis*te Plebleri soğuran Klient ilişkisinin evrenselleştirilmesi durumunda yalnızca Patrisyenlerin oy hakları vardı ve *populus* o sırada yalnızca Patrisyenleri belirtiyordu. Öyleyse Dionysius Anayasanın Romulus'un yasalarına göre katı olarak aristokratik olduğunu söylerken kendi ile çelişmez.

Hemen hemen tüm Krallar yabancıydılar — Roma'nın kökenini tam olarak anlatan bir durum. Anlatıldığına göre Roma'nın kurucusunun ardılı olan Numa bir Sabin idi; bu halkın Romulus'un egemenliği altında Tatius tarafından Roma tepelerinden birine yerleşmeye götürülmüş olduğu söylenir. Gene de daha sonra Sabinlerin ülkesi Roma Devletinden bütünüyle ayrı bir bölge olmuş görünür. *Numa*'yı *Tullus Hostilius* izledi, ve bu kralın adı bile yabancı kökeni gösterir. Dördüncü kral olan *Ancus Martius* Numa'nın torunuydu. *Tarquinus Priscus*, yukarıda başka bir vesile ile belirtildiği gibi, Korintli bir aileden geliyordu; *Servius Tullius* fethedilen bir Latin kenti olan Corniculum'dandı; *Tarquinus Superbus* büyük Tarquinus'un soyundandı. Bu son kral altında Roma büyük bir kalkınma gösterdi; böyle erken bir dönemde bile Kartacalılar ile bir tecim anlaşması yapıldığı söylenir, ve eğer bunu mitsel olarak yadsımayı istersek, bu Roma'nın daha o zamanlar Etrurialılar ile ve tecim ve denizcilik yoluyla gelişen başka komşu halklar ile girdiği bağlantıyı unutmak olacaktır. Romalılar belki de

daha o günlerde bile yazma sanatı ile çok iyi tanışıktılar ve daha şimdiden çok dikkate değer olan ve Romalılara övgü kazandıran o duru tarih yazıcılığının temelindeki güçlü kavrayışı taşıyorlardı.

Devletin iç yaşamının gelişiminde Patrisyenlerin gücü çok azaldı, ve onlara karşı durabilmek için, ortaçağ Avrupasında da sık sık görüldüğü gibi, Krallar zaman zaman halkta bir destek noktası aradılar. Bunu daha önce Servius Tullius durumunda gördük. Son kral Tarquinus Superbus devlet sorunlarında Senatoya çok az danıştı; ayrıca bir üye öldüğü zaman yerini doldurmadı ve her bakımdan sanki Senatonun bütünüyle dağılmasını istiyormuş gibi davrandı. Sonra bir patlamaya yol açmak için yalnızca bir vesile gerektiren bir gerilim doğdu. Bir kadının onurunun çiğnenmesi, kralın oğlunun bu iç mabede zorla girişi bunun zeminiydi. Krallar Roma'mn kuruluşuna göre 244 yılında, İsa'nın doğuşundan önceki 510 yılında (yani Roma'nın kuruluşu İÖ 735 yılında ise) kentten sürüldüler ve kraliyet onuru sonsuza dek ortadan kalktı.

Krallar Plebler değil ama Patrisyenler tarafından sürüldüler; eğer bu nedenle Patrisyenler kutsal soy olarak meşrulaştırılacaksa, o zaman kendileri bu meşruluğa karşı eylemde bulunmuş olacaklardır, çünkü Kral onların Üst Rahibiydi. Bu bağlantı içinde, Romalılar arasında evliliğin kutsallığına nasıl büyük önem verildiğini görürüz. İçsellik ilkesi ve bağlılık (*pudor*) dinsel ve dokunulamaz birşeydi, ve çiğnenmesi Kralların ve daha sonra *Decemvirlerin* de sürülmesine yol açtı. Bu nedenle Romalılarda tekeşliliğin de kendiliğinden açık bir sorun olduğunu anlarız. Belirtik bir yasa ile getirilmiş değildir; yalnızca *Instutionlar*da ondan geçerken söz edilir ve belli akrabalık evliliklerine izin verilmediği, çünkü bir erkeğin iki karısının olamayacağı belirtilir. İlk olarak Diokletian'ın bir yasası belirtik olarak Roma İmparatorluğuna ait hiç kimsenin iki karısının olamayacağını belirler, çünkü bir *praetorluk* buyruğuna göre böyle bir duruma rezillik yüklenir (*cum etiam in edicto praetoris hujusmodi viri infamia notati sunt*). Öyleyse tekeşlilik kendinde ve kendi için geçerlidir ve ilkede İç-

sellikte temellenmiştir. — Son olarak, kraliyetin burada Yunanistan'da olduğu gibi kraliyet soyunun kendini kendi içinde tüketmesiyle değil, ama nefretle yerinden atılarak sona erdiğini belirtmeliyiz. Kendisi üst rahip olan Kral kutsalliğa karşı en büyük kabahati işlemişti; İçsellik ilkesi buna başkaldırdı ve Patrisyenler bu yolla bir bağımsızlık duygusu geliştirerek kraliyet boyunduruğunu üstlerinden attılar. Aynı duygu içinde, daha sonra Plebler Patrisyenlere, ve Latinler ve Bağlaşıklar Romalılara başkaldırdılar; ta ki sonunda bütün Roma egemenlik alanında özel kişilerin eşitliği kuruluncaya (ayrıca çok büyük bir sayıda köle de özgürlüğe kavuştu) ve yalın Despotizm yoluyla bir araya getirilinceye dek.

Livius Kralların sürülmesi için Brutus'un doğru zaman noktasını yakaladığını belirtir, çünkü eğer bu daha önce yer almış olsaydı, o zaman Devlet dağılacaktı. Ne olacaktı, diye sorar, eğer bu evsiz barksız yığın daha önce, henüz birlikte yaşamanın yürekleri birbirlerine alıştırmış olmadığı bir zamanda kurtarılmış olsaydı? Anayasa şimdi adda cumhuriyetçi oldu. Eğer sorunu daha sağın olarak irdelersek görürüz ki (Livius II. 1), temelde daha önce *kalıcı olarak* Krala ait olan erkin şimdi *bir yıl süre ile iki* Konsüle aktarılmasından başka hiçbir değişim yer almamıştır. Bu ikisine savaş ve türe işlerinde olduğu gibi yönetim işinde de eşit güç verildi; çünkü Praetorlar, yüksek yargıçlar olarak, ancak daha sonraki bir tarihte ortaya çıktılar.

İlkin tüm güç Konsüllerin elindeydi; ve başlangıçta dışarıda olduğu gibi içeride de işler çok kötü gitti. Roma tarihinde de tıpkı Yunan tarihinde kraliyet soyunun yıkılışından sonra olduğu gibi sıkıntılı bir dönem yaşandı. Romalılar ilkin Etrüsklerden yardım isteyen ve bulan sürülmüş Krallarına karşı zorlu bir savaş vermek zorunda kaldılar. Porsena'ya karşı savaşta Romalılar ele geçirdikleri tüm toprakları, giderek bağımsızlıklarını bile yitirdiler; silahlarını teslim etmek ve rehineler vermek zorunda kaldılar; Tacitus'un anlattıklarına göre (*Hist.* 3, 72) öyle görünür ki, Porsena giderek Roma'yı bile ele geçirmiştir. Kralların sürülmesinden hemen sonra Patrisyenler ve Plebler ara-

sındaki kavga başlar; çünkü kraliyetin ortadan kaldırılması yalnızca kraliyet gücünü ele geçiren aristokrasinin üstünlüğüne yol açmış ve Plebler ise Kralların onlara sağladığı korumayı yitirmişlerdi. Tüm hükümet ve mahkeme gücü, ve devletin tüm toprak mülkü bu sıralarda Patrisyenlerin elindeydi; halk ise aralıksız olarak savaşlara sürüklendiği için kendini barışçıl uğraşlara veremiyor, işleyim gelişemiyordu, ve Pleblerin biricik kazançları yağmadan aldıkları paydı. Patrisyenler topraklarını ve tarlalarını kölelere ektiriyor, tarımsal iyeliklerinin bir bölümünü Klientlere ayırıyor, ve bunlar vergiler ve katkılar karşılığında, ve öyleyse kiracı çiftçiler olarak, onlardan yararlanma hakkını kazanıyorlardı. Bu ilişki, Klientler tarafından ödenen katkının türünden ötürü, vasallığa çok benziyordu; *Patronus*un kızlarının evliliği durumunda katkılarda bulunmak, tutsak edilmesi durumunda *Patron* ya da oğlu için fidye vermek, onlara yönetim görevleri elde etmede yardımda bulunmak ya da mahkemelerde yitirdiklerini karşılamak zorundaydılar. Türenin yönetimi de Patrisyenlerin elindeydi, ve hiç kuşkusuz belirli ve yazılı yasalar olmaksızın; bu eksiklik daha sonraki bir dönemde *Decemvirler* tarafından giderildi. Tüm hükümet gücü de Patrisyenlere aitti, çünkü tüm görevlerin iyeliği, Konsüllükler ve daha sonra askeri Tribünlük ve Sensorluk (A.U.C. 311'de kuruldu) onların elindeydi ve bu yolla hükümetin yönetimi gibi gözetimi de uygulamada yalnızca onlara bırakılmış oluyordu. Son olarak, Patrisyenler Senatoyu da oluşturuyorlardı. Üyelerinin hangi yolda saptandıkları sorusu çok önemli görünür. Ama bu konuda büyük bir belirsizlik vardı. Romulus'un yüz üyeden oluşan Senatoyu kurduğu söylenir; sonraki Krallar bu sayıyı arttırdılar, ve sonunda Tarquinius Priscus onu üç yüz olarak saptadı. Junius Brutus çok fazla eriyen Senatoyu yeniden tamamladı. Sonraki zamanlarda öyle görünür ki, Sensorlar ve kimi zaman Diktatörler Senatodaki boş yerleri doldurmuştur. İkinci Kartaca Savaşı sırasında, A.U.C. 538'de, 177 yeni Senatör atayan bir Diktatör seçildi; bu *curule* onurlarını taşımış olanları, Pleb Aedilleri, halk Tribünlerini ve Quaestorları, *spolia opima*ya da *corono civica*

kazanmış yurttaşları seçti. Sezar altında Senatörlerin sayısı 800'e yükseltildi; Augustus onu 600'e indirdi. Senatonun bileşimi ve boşlukların yeniden dolduruluşu üzerine çok az bilgi vermiş olmaları Romalı tarihçiler payına büyük bir savsaklama olarak görülmüştür; ama bizim için sonsuz önem taşıyormuş görünen bu nokta Romalılar için genel olarak öyle önemli değildi; bütününde biçimsel belirlenimlere fazla ağırlık vermezlerdi, çünkü birincil kaygıları hükümetin nasıl yönetildiği idi. Eski Romalıların anayasal haklarının böylesine belirli olmuş olabileceği, ve üstelik bunun kendisinin mitsel olarak ve tarihinin epik olarak görüldüğü bir zamanda olmuş olabileceği nasıl düşünülebilir? —

Halk kendini örneğin daha birkaç yıl önce Büyük Britanya'da İrlandalıların başına gelen türde bir baskı durumunda buldu, ama aynı zamanda hükümetten bütünüyle dışlanmış kaldı. Birçok kez ayaklandılar ve kentten ayrıldılar. Kimi zaman askerlik hizmetini de reddettiler; gene de Senatonun böylesine uzun bir süre boyunca baskı yoluyla uyarılan ve savaşlarda ustalaşmış bir kalabalığa karşı direnebilmiş olması her zaman çarpıcı bir olgu olarak kalmayı sürdürür, çünkü asıl kavga yüz yıldan daha uzun sürmüştür. Halkın böylesine uzun bir süre dizginlenebilmiş olmasında yasal düzen ve *sacra* için duyduğu saygı açığa serilir. Ama sonunda Pleblerin haklı istemlerini elde etmeleri ve sık sık borçlarını sildirmeyi başarmaları kaçınılmazdı. Alacaklıları olan Patrisyenlerin sertliği, borçlarını köle emeği yoluyla ödemek zorunda kalmaları Plebleri ayaklanmalara zorladı. İlkin yalnızca Krallar altında yararlanmış oldukları şeyleri, yani toprak iyeliğini ve güçlülere karşı korunmayı istediler ve elde ettiler. Toprak devirlerini elde ettiler ve Halkın Tribünlerini, yani Senatonun her kararını engelleyebilme gücünü taşıyan yetkilileri kazandılar. Tribünlerin sayısı başlangıçta yalnızca ikiye sınırlıydı; daha sonra on oldu; oysa bu Plebler için zararlıydı, çünkü Senatonun yapması gereken şey yalnızca karşı çıkması ile tüm geri kalanların kararlarını etkisizleştirebilen tek bir Tribünü kazanmaktı.

Plebler böylelikle aynı zamanda halkı kışkırtma olanağını kazandılar: Yetkililerin her baskısı durumunda, mahkum edilen kişi halkın kararına başvurabiliyordu — Plebler için sonsuz önemi olan ve Patrisyenleri özellikle bitirip tüketen bir ayrıcalık. Halkın yineleyen istemleri üzerine daha sonra belirli bir yasama eksikliğini giderebilmek için halk Tribünlerinin ortadan kaldırılması ile *Decemvirler* atandı; bunlar, bilindiği gibi, sınırsız güçlerini tiranlık için kötüye kullandılar ve yüz kızartıcı bir vesile üzerine Kralların durumuna benzer bir yolda sürüldüler. Bu arada Klientlerin bağımlılığı azaldı; *Decemvirlerden* sonra Klientler yavaş yavaş yiterek Pleblere döndüler; bu sonuncular Tribünleri altındaki kendi halk meclislerinde giderek Devlet sorunlarını ele alıyor, kararlar (*plebiscita*) çıkarıyorlardı; Senato kendi için yalnızca *senatus consulta* çıkarabiliyor, ve şimdi Senato gibi Tribünler de komiteleri ve seçimleri engelliyebiliyordu. Plebler adım adım kendilerini tüm yüksek konumlara ve görevlere götüren yolları açtılar; gene de başlangıçta bir Pleb Konsül, Aedil, Sensor vb. bir Patrisyen Konsüle vb. eşit değildi, ve bunun nedeni *sacrayı* Patrisyenlerin kendi ellerinde tutuyor olmalarıydı; bu ödünden sonra, bir Plebin edimsel olarak Konsül olmasına dek uzun bir zaman geçti. Bu belirlenimleri toplu olarak düzenleyen halk Tribünü Licinius oldu, ve bu dördüncü yüzyılın ikinci yarısına (A.U.C. 387) düşer. *Lex agraria* için başlıca uyarıyı veren de oydu, ve bunun üzerine yeni bilginler tarafından çok şey yazılınış ve tartışılmıştır. Bu yasanın yandaşları Roma'da her dönemde büyük devimlere neden oldular. Plebler uygulamada hemen hemen tüm toprak iyeliğinden dışlandılar, ve Tarım Yasaları onlara bir yandan Roma yakınlarında, öte yandan ele geçirilen ve daha sonra üzerinde kolonilerin kurulacağı bölgelerde toprak verilmesiyle ilgiliydi. Cumhuriyet zamanında sık sık generallerin halka toprak verdiklerini görürüz; ama her durumda Krallık peşinde çabalıyor olmakla suçlandılar, çünkü Plebleri yükseltenler Krallardı. Tarım Yasası hiçbir yurttaşın 200 dönümün üzerinde toprağa iye olmamasını gerektiriyordu; Patrisyenler buna göre mülkiyetlerinin büyük bir

bölümünü teslim etmek zorunda kaldılar. *Niebuhr* özellikle tarım yasaları üzerine kapsamlı bir araştırmaya girişmiş, ve büyük ve önemli buluşlar yaptığına inanmıştır; buna göre, hiçbir zaman kutsal mülkiyet hakkının çiğnenmesinin düşünülmediğini, tersine Devletin yalnızca Patrisyenler tarafından el koyulan devlet topraklarının bir bölümünü Pleblerin kullanımına ayırdığını, çünkü kendi mülkiyeti olarak bunun üzerinde her zaman tasarruf edebileceğini söylemiştir. Geçerken yalnızca şunu belirteceğim ki, Hegewisch bu buluşu Niebuhr'dan çok daha önce yapmış, ve Niebuhr önesürümü için daha öte verileri Appian ve Plutark'tan, eş deyişle Yunan tarih yazarlarından türetmiştir; ve onlar hakkında kendisi onlara ancak en aşırı durumlarda başvurulması gerektiğini kabul eder. Livius Tarım Yasaları üzerine sık sık konuşmamış mıdır? Cicero ve başkaları sık sık konuşmamışlar mıdır? Ve gene de onlardan konu üzerine belirli herhangi birşey çıkarılabilir mi? Bu yine Roma yazarlarının sağınlık yoksunluğunun bir tanıtıdır. Bütün sorun sonunda gelip yararsız bir hak sorusuna dayanır. Patrisyenlerin iyeliğe aldıkları ya da üzerlerine kolonilerin yerleştikleri toprak başlangıçta kamu toprağıydı; ama hiç kuşkusuz ona iye olanlara da aitti, ve her zaman kamu toprağı olarak kalmış olduğu ileri sürüldüğünde bununla daha ileri gitmiş olmayız. Niebuhr'un bu buluşu yalnızca özsel olmayan bir ayrımın çevresinde döner ki, hiç kuşkusuz yalnızca onun düşüncelerinde bulunur, edimsellikte değil. — Licinius yasası hiç kuşkusuz işledi, ama çok geçmeden çiğnendi ve bütünüyle gözardı edildi. Yasa için çaba göstermiş olan Licinius Stolo'nun kendisi cezalandırıldı, çünkü iyeliğinde izin verilenden daha çok toprak mülkiyeti vardı; ve Patrisyenler yasanın uygulanmasına büyük bir dikbaşlılıkla direndiler. Burada Roma ve Yunan durumları ve kendi durumumuz arasında yer alan ayrıma özellikle dikkat etmemiz gerekir. Bizim yurttaş toplumumuz başka ilkeler üzerine dayanır, ve onda böyle önlemler zorunlu değildir. Henüz soyutlamaya öyle Romalılar gibi sıkı sıkı sarılmış olmayan Spartalılar ve Atinalılar kafalarını genel olarak Hak ile yormuyorlardı; on-

lar yalnızca, yurttaşların geçim araçlarının olmasını istiyor ve Devletten bunu sağlamasını bekliyorlardı.

Pleblerin yüksek devlet görevlerine atanabilme hakkını kazanmış olmaları, ve onlara da tarlada ve toprakta düşen bir pay ile yurttaşların geçimlerinin güvence altına alınmış olması Roma Tarihinin ilk döneminin ana kıpısıdır. İlkin Patrisyenlerin ve Pleblerin bu birleşmesi yoluyla Roma gerçek bir iç tutarlık kazandı, ve ancak bundan sonradır ki Roma gücü dışa doğru gelişebildi. Ortak çıkarın ortaya çıkışıyla bir doyum dönemi yaşanır; yurttaşlar iç kavgalardan bıkıp usanmışlardır. Uluslar yurttaşların iç karışıklıklarından sonra dışa döndüklerinde güçlerinin doruğunda görünürler; çünkü şimdi önceki uyarılmışlık sürer ve içte hiçbir hedefi olmayınca onu dışarıda arar. Romalıların bu dürtüsü birleşmenin kendisinde yatan eksikliği bir an için örttü; denge kuruldu, ama özsel bir özek ve destek noktası olmaksızın. Karşıtlık daha sonra daha da korkutucu bir biçimde kaçınılmaz olarak yeniden patlak verecekti; ama bundan önce Roma büyüklüğünün kendini savaşta ve dünyanın ele geçirilmesinde göstermesi gerekiyordu. Bu savaşlardan elde edilen güç, gönenç ve şan, tıpkı onlar nedeniyle ortaya çıkan güçlükler gibi, Romalıları içte bir arada tuttu. Yiğitlikleri ve savaş disiplinleri utkularını sağlama bağladı. Roma savaş sanatının Yunanlı ve Makedonyalılarınkine karşı kendine özgü yanları vardır. Falanxın gücü kütlede ve kütleliliğinde yatar. Roma lejyonları da yakın düzen içinde dururlardı, ama aynı zamanda kendi içlerinde eklemliydiler; iki ucu, kütleliliği ve hafif piyadenin dağınıklığını birleştiriyor, ama aynı zamanda kolayca genişleyebiliyorlardı. Okçular ve sapancılar saldırıda Roma ordusunun önünde ilerler, daha sonra kararı kılıçlara bırakırlardı.

Romalıların İtalya'daki savaşlarını izlemek usandırıcı olacaktır; çünkü bir yandan kendi başlarına alındıklarında önemsizdirler — giderek Livius'ta generallerin sık sık boş olan diluzlukları bile çok ilgi çekici olmayı başaramazlar —, öte yandan Roma tarihçilerinin düşüncesizlikleri nedeniyle onlarda Romalıların yalnızca genel olarak *düş-*

manlar ile savaştıklarını görürüz ve bunların bireysellikleri, örneğin yüzyıllar boyunca savaştıkları Etrüskler, Samnitler, Liguriahlar hakkında daha öte hiçbirşey öğrenemeden kalırız. Dünya Tarihinin büyük hakkını kendi yanlarında bulan Romalıların bildirimlere ve anlaşmalara ilişkin küçük kabahatler durumunda onlarla ilgili küçük hakları da kendilerinden yana öne sürmeleri ve bunları bir bakıma avukat tarzında savunmaları dikkat çekicidir. Ama bu tür politik karışıklıklar durumunda herkes eğer isterse ve eğer içerleme duymayı yararlı görürse başkasının herhangi bir davranışına pekala içerleyebilir. Romalılar kendilerini bütün İtalya'nın efendileri yapmadan önce Samnitler, Etrüskler, Galyalılar, Marsiler, Umbrialılar ve Bruttililer ile uzun ve zorlu savaşlara giriştiler. Ondan sonra egemenlikleri güneye kaydı; Kartacalıların uzun bir süredir savaşlar sürdürdükleri Sicilya'da sağlam bir dayanak kazandılar; sonra batıya doğru yayıldılar, Sardinya ve Korsika'dan İspanya'ya geçtiler. Böylece çok geçmeden Kartacalılar ile sık temaslarda bulunmaya başlayınca onlara karşı bir deniz gücü oluşturmak zorunda kaldılar. Bu geçiş eski zamanlarda belki de deniz hizmeti için yıllarca süren deneyimin ve yüksek bir bilginin gerekli olduğu günümüzde olacağından daha kolaydı. Deniz savaşının tarzı o zamanlar kara savaşlarında olduğundan çok değişik değildi.

Böylelikle Roma Tarihinin ilk çığırının sonuna geldik; bunda Romalılar küçük savaşlar perakendeciliğinden kendilerine özgü güçleri olan ve dünya tiyatrosuna o güçle çıkacak olan kapitalistlere döndüler. Roma egemenliği bütününde henüz çok genişlemiş değildi; Po'nun öte yanına ancak birkaç koloni yerleşmişti ve güneyde Roma gücünün karşısında büyük bir güç duruyordu. Öyleyse zamanın en güçlü devletleri ile olağanüstü önemli karşılaşmalarının dürtüsünü sağlayan şey İkinci Kartaca Savaşı oldu; onun yoluyla Romalılar Makedonya, Asya, Suriye ve sonradan ayrıca Mısır ile ilişkilere girdiler. İtalya ve Roma çok uzaklara uzanan büyük imparatorluğun özeği olarak kaldı; ama bu özek, daha önce belirtildiği gibi, daha az şiddete ve zora dayalı değildi. Roma'nın başka devletlerle ilişkilerinin ve

bunlardan doğan çeşitli karışıklıkların bu büyük dönemi Yunanlıların utanç verici tutkuları ve Romalıların aşağılıkları ve amansız sertlikleri nedeniyle anavatanının yıkılışını görmek zorunda kalan soylu Akhalı Polybius tarafından betimlenmiştir.

İKİNCİ KESİM

İkinci Kartaca Savaşından İmparatorluğa Dek Roma

İkinci dönem bizim bölümlememize göre İkinci Kartaca Savaşı ile, Roma egemenliğine karar vermiş ve onu belirlemiş olan dönüm noktası ile başlar. Birinci Kartaca Savaşında Romalılar Afrika kıyılarının büyükçe bir bölümünü ve güney İspanya'yı ele geçiren ve Sicilya ve Sardinya'da sağlam destek noktaları bulan güçlü Kartaca ile başa çıkabilecek kadar büyümüş olduklarını göstermişlerdi. İkinci Kartaca Savaşı Kartaca'nın gücünü yerle bir etti. Bu devletin öğesi denizdi; ama kökensel bir alanı yoktu, bir ulus oluşturmadı ve bir ulusal ordusu yoktu; tersine, birlikleri boyun eğdirilen ve bağlaşma içine alınan ulusların askerlerinden oluşuyordu. Gene de, değişik uluslardan oluşturulan böyle bir ordu ile büyük Hannibal Roma'yı yıkımın yakınına getirdi. Herhangi bir destek olmaksızın, ve yalnızca dehası yoluyla, İtalya'daki konumunu Roma dayancına ve diretkenliğine karşı on altı yıl sürdürdü; bu zaman sırasında hiç kuşkusuz Scipiolar İspanya'yı ele geçirdiler ve Afrika'nın prensleri ile bağlaşmalar kurdular. Sonunda Hannibal kötü sıkıştırılan anavatanının yardımına koşmak zorunda kaldı; A.U.C. 552'de Zama'daki savaşı yitirdi ve şimdi kendisinden barış öğütleri dinleyecek olan kentini 36 yıl sonra yeniden gördü. İkinci Kartaca Savaşı böylece sonuçlarında Roma'nın Kartaca üzerindeki tartışmasız üstünlüğünü kurmuş oldu; bu yolla Romalılar beş yıl sonra yenecek oldukları Makedonya Kralı ile düşmanca bir ilişki içine girdiler. Şimdi sırada Suriye

Kralı Antiokhus vardı. Romalıların karşısına muazzam bir güç çıkardı, Thermopylae'de ve Magnesia'da yenildi ve Toroslar'a dek Küçük Asya'yı Romalılara bırakmak zorunda kaldı. Makedonya'nın ele geçirilmesinden sonra Romalılar hem bu ülkenin hem de Yunanistan'ın özgür olduğunu bildirdiler; ama bu bildirimin anlamını önceki dünya-tarihsel ulus durumunda önceden ele almıştık. Tam bu sırada Üçüncü Kartaca Savaşı başladı, çünkü Kartaca bir kez daha başını kaldırmış ve Romalıların kıskançlığını uyandırmıştı. Uzun bir direnişten sonra alındı ve kül edildi. Ama bundan böyle Akha Ligası da Roma egemenlik tutkusunun karşısında kendini sürdüremezdi; Romalılar savaş arıyorlardı, ve Kartaca ile aynı yıl içinde Korint'i de yokederek Yunanistan'ı bir il yaptılar. Kartaca'nın düşmesi ve Yunanistan'ın boyun eğmesi Romalıların egemenliklerini genişletmelerinde dönüm noktası oldu.

Roma şimdi bütünüyle güvenlik içinde görünüyordu ve karşısında duran hiçbir dış güç yoktu. Akdeniz'in, e.d. bu tüm kültürün odak noktasının efendisiydi. Bu utku döneminde törel olarak büyük ve talihli bireyler, özellikle Scipiolar dikkatimizi çeker. Törel olarak talihliydiler, üstelik Scipioların en büyüğünün görünürde talihsiz bir son ile karşılaşmış olmasına karşın; çünkü yurtlarına etkinliklerini onun sağlamlık ve bütünlük içinde olduğu bir zamanda sundular. Ama yurtseverlik duygusu, Roma'nın bu başat itkisi doyurulduktan sonra, yıkım hemen bütün devlet dokusuna yayılmaya başlar; bireyselliğin büyüklüğü zıtlık sunan olaylar nedeniyle yeğinlikte daha güçlü ve kullandığı araçlarda daha etkili olur. Şimdi Roma'nın kendi içindeki karşıtlığın başka bir biçimde ortaya çıkmaya başladığını görürüz, ve ikinci dönemi sonlandıran çığır ayrıca karşıtlığın ikinci uzlaştırılışıdır. *Daha önce karşıtlığı Patrisyenlerin Pleblere karşı kavgasında görmüştük; şimdi kendine yurtseverlik duygusuna karşı tikel çıkarlar biçimini verir,* ve devlete duyulan saygı bu karşıtlığı bundan böyle zorunlu denge içinde tutamaz. Tersine, şimdi fetih, yağma ve şan uğuruna savaşların yanısıra, Roma'daki yurttaş huzursuzluğunun korkutucu tablosu ve iç savaşlar görü-

nür. Med savaşlarından sonraki Yunanlıların durumunda olduğu gibi, kültür, sanat ve bilimde güzel pırıltı dönemi gelmez, ve Tin bunlarda daha önce kılgısal olarak başarmış olduklarının içsel ve ideal hazzını duyamaz. Silahlarla gelen dışsal gönenç dönemini bir iç doyumun izleyebilmesi için Roma yaşamının ilkesinin daha somut olması gerekirdi. Ama düşlem ve düşünce yoluyla içlerinden bilince getirilebilecekleri somut şey ne olurdu? Birincil gösterileri utkular, savaş yağmalarından oluşan hazineler ve acımasızca soyut egemenliğin boyunduruğu altına düşürülmüş tüm uluslardan alınan tutsaklardı. Romalıların kendi içlerinde buldukları somut öğe yalnızca bu tinsel olmayan birliktir, ve belirli içerik ancak bireylerin tikelliklerinde yatıyor olabilir. Erdemin gerilimi şimdi gevşemiş, çünkü tehlike geçmiştir. Birinci Kartaca Savaşı zamanında güçlükler herkesin yüreğini Roma'nın kurtuluşu uğruna birleştirmişti. Makedonya ve Suriye ile, Yukarı İtalya'da Galyalılar ile sonraki savaşlarda da henüz Bütünün varoluşu başlıca sorundu. Ama Kartaca ve Makedonya'dan gelen tehlike geçtikten sonra, izleyen savaşlar giderek artan bir biçimde utkuların sonuçları olmaya başladılar, ve yapılması gereken tek şey meyvalarını toplamaktı. Ordular politika için ve tikel bireyler tarafından belirlenen girişimler için, varsıllıkların, şanın, soyut *egemenliğin* ele geçirilmesi için kullanılır oldular. Başka uluslar ile ilişki katıksız şiddet ilişkisiydi. Halkların ulusal bireysellikleri Romalılarda artık saygı uyandırmıyordu, tıpkı bugünkü gibi. Halklar henüz meşru sayılmıyor, devletler birbirlerini henüz özlerinde varolan devletler olarak tanımıyorlardı. Varolmak için eşit hak kendisi ile birlikte tıpkı modern Avrupa'da olduğu gibi bir devletler birliğini, ya da Yunanistan'da olduğu gibi devletlerin Delfi tanrısı altında eşit ölçüde aklandıkları bir durumu gerektirir. Romalılar başka uluslar ile böyle bir ilişkiye girmezler, çünkü tanrıları yalnızca Jupiter Capitolinus'tur; ve başka uluslar için kutsal olana saygı duymazlar (tıpkı Pleblerin de Patrisyenler için kutsal olana saygı duymamaları gibi); tersine, sözcüğün asıl anlamında fatihler olarak, ulusların *Palladia*sını yağmalarlar. — Roma

ele geçirilen illerde sürekli ordular bulundurdu, ve onlara valiler olarak Prokonsüller ve Propraetorlar gönderdi. Şövalyeler vergileri ve haraçları topladılar ve onları devlet adına işlettiler. Böyle bir kesenekçiler (*publicani*) ağı bu yolda bütün Roma dünyası üzerine yayıldı. — Cato her Senato görüşmesinden sonra şöyle derdi: *"Ceterum censeo Carthaginem esse delendam/Dahası, bana göre Kartaca yok edilmelidir,"* ve Cato tam bir Romalıydı. Roma ilkesi böylelikle kendini soğuk bir egemenlik ve güç soyutlaması olarak, başkalarına karşı arı istencin bencilliği olarak sergiler ki, kendi içinde hiçbir ahlaksal belirlenim taşımaz, ama içeriğini yalnızca tikel çıkarlar yoluyla kazanır. İllerin çoğalması iç tikelleşmenin bir artışına ve bundan doğan bir bozulmaya yol açtı. Asya'dan lüks ve safahat Roma'ya getirildi. Varsıllık işleyimciliğin ve dürüst etkinliğin meyvaları olmak yerine, yağmalar biçiminde kazanıldı; benzer olarak, denizcilik tecimin gereksinimlerinden değil ama askeri amaçlardan doğdu. Roma devleti kaynaklarını yağmacılık üzerine dayandırdığı için, yağmaların paylaşılması uğruna kendi içinde bölünmeye başladı. Çünkü içte patlak veren çekişmelerin ilk vesilesi hazinelerini Roma Devletine bırakmış olan Pergamus Kralı Attalus'un kalıtıydı. Tiberius Gracchus onu Roma yurttaşları arasında paylaştırma önerisi ile ortaya çıktı; yine, bireylerin egemenliklerinin başatlığı sırasında bütünüyle bir yana atılmış olan Licinius Tarım Yasalarını yeniledi. Dikkatini birincil olarak özgür yurttaşların mülkiyet kazanmalarını sağlamaya ve İtalya'yı köleler yerine yurttaşlar ile nüfuslandırmaya çevirmişti. Ama bu soylu Romalı açgözlü soylulara yenik düştü, çünkü Roma anayasası bundan böyle anayasanın kendisi tarafından kurtarılacak bir durumda değildi. Tiberius'un kardeşi Gaius Gracchus onunla aynı soylu amacı izledi, ve aynı yazgıyı paylaştı. Yıkım şimdi engelsizce içeri girmeye başladı, ve ülke için bundan böyle evrensel ve kendi içinde özsel hiçbir erek bulunmadığı için, kaçınılmaz olarak bireysellikler ve güç egemen oldu. Roma'nın muazzam yozlaşması kendini Senatoyu rüşvetleriyle kazanmış ve böylece hiçbir ceza görmeden en büyük zorbalıklarda bulunmuş

ve suçlar işlemiş olan Jugurtha ile savaşta sergiler. Devlet için bir gözdağı olmaya başlayan Cimbri ve Teutonlara karşı savaşta Roma'yı yaygın bir heyecan sardı. İkinciler büyük çabalarla Aix yakınlarında Provence'de, birinciler Etsch yakınlarında Lombardiya'da Jugurtha fatihi Marius tarafından yokedildiler. Sonra Roma yurttaşlık hakkı için istemleri yadsınmış olan İtalyan bağlaşıklar ayaklandılar; ve Romalılar İtalya'nın kendisinde çok büyük bir güce karşı savaş sürdürmek zorundayken, Mithridates'in buyruğu üzerine 80.000 Romalının Küçük Asya'da öldürüldüğü haberini aldılar. Mithridates Pontus'un Kralı idi ve Kolkhis'i ve Taurik Yarımadasına dek Kara Deniz'in ülkelerini yönetiyordu; Roma'ya karşı savaşı için Kafkasya'nın, Ermenistan'ın, Mezopotamya'nın ve, damadı Tigranes aracılığıyla, Suriye'nin bir bölümünün halklarını toplayabildi. Daha önce Toplumsal Savaşta Roma kuvvetlerini yönetmiş olan Sulla onu yendi. Şimdiye dek bağışlanmış olan Atina kuşatıldı ve alındı, ama, Sulla'nın kendi sözleriyle, 'ataları hatırına' yokedilmedi. Sulla daha sonra Roma'ya geri döndü, Marius ve Cinna başkanlığındaki halk partisine boyun eğdirdi, kenti ele geçirdi ve saygın Romalıları yöntemli olarak kitle kıyımından geçirmeye başladı. Güç hırsı ve egemenlik tutkusu için 40 Senatör ve 1600 şövalye kurban edildi.

Mithridates bir yenilgi almış olsa da bütünüyle tükenmiş değildi ve savaşı yeniden başlatabildi. Aynı zamanda, sürgüne gönderilmiş bir Romalı olan Sertorius İspanya'da bir ayaklanma başlattı, orada sekiz yıl boyunca savaştı ve ancak ihanet yoluyla yokedilebildi. Mithridates'e karşı savaş Pompeius tarafından sonlandırıldı; kaynaklarının tükenmesi üzerine, Pontus Kralı kendini öldürdü. İtalya'daki Köleler Savaşı aynı zamana düşer. Çok sayıda gladyatör ve dağ halkı Spartaküs altında toplanmıştı; ama Crassus tarafından yenildiler. Pompeius'un büyük hazırlıklardan sonra hızla bastırdığı evrensel korsanlık da bütün bu karışıklıklara katkıda bulundu.

Böylece en korkutucu, en tehlikeli güçlerin Roma'ya karşı ortaya çıktıklarını, ama bu devletin askeri gücünün

tümü üzerinde utkulu olduğunu görürüz. Şimdi tıpkı Yunanistan'ın düşüş zamanında olduğu gibi büyük bireyler ortaya çıkarlar. Plutark'ın yaşamöyküleri de en büyük ilginçliklerini bu noktada gösterirler. Bu devasa bireysellikler bundan böyle kendi içinde hiçbir dayanak ya da sağlamlık taşımayan devletin dağılmasından doğmuşlar, ve devletin bundan böyle insanların duygularında bulunmayan birliğini yeniden kurma gereksinimi tarafından güdülenmişlerdir. Talihsizlikleri törel olanı arı olarak saklayamamalarıydı, çünkü yaptıkları varolana karşıydı ve suçtu. Giderek en soyluları, Gracchi kardeşler bile, yalnızca dış türesizliğin ve şiddetin kurbanları olmakla kalmadılar, ama kendileri yaygın yozlaşmaya ve haksızlıklara karıştılar. Ama bu bireylerin istedikleri ve yaptıkları Dünya Tininden gelen daha yüksek aklamayı kendi yanlarında taşır ve en sonunda utkuyu onlar kazanmalıdır. Büyük imparatorluğun örgütlenişinin bir ideası bütünüyle eksik olunca, Senato hükümetin yetkesini ileri süremedi. Egemenlik şimdi bir ayaktakımı olan ve Roma illerinin tahılı ile beslenmek zorunda olan halka bağımlı kılındı. Devlet sorunlarının nasıl gürültü patırtı içinde ve silahlar elde görüşüldüğünü, bir yanda seçkinlerin güç ve gönençleri yoluyla, öte yanda bir çapulcular yığını yoluyla karara bağlandığını görmek için Cicero'yu okumamız gerekir. Roma yurttaşları yaltakçılarına bağlanıyor, ve bunlar daha sonra Roma'nın egemenliğini kazanabilmek için bölüngülerde öne çıkıyorlardı. Böylece Pompeius'ta ve Sezar'da Roma'nın birbirlerinin karşısına çıkan iki pırıltı noktasını görürüz: Bir yanda Senato ile birlikte ve bu nedenle görünürde Cumhuriyetin savunucusu olarak Pompeius, ve öte yanda lejyonları ve dehasının üstünlüğü ile Sezar. En güçlü iki bireysellik arasındaki bu kavga Roma'da Forumda bir çözüme bağlanamazdı. Sezar kendini birbiri ardına İtalya, İspanya ve Yunanistan'ın egemeni yaptı, düşmanını İÖ 48'de Farsalus'ta tam bir bozguna uğrattı, kendi için Asya'yı güvenlik altına aldı ve utkulu olarak Roma'ya geri döndü.

Roma'nın dünya egemenliği böylece tek bir bireyin

eline düştü. Bu önemli değişim olumsal birşey olarak görülmemelidir; tersine, zorunluydu ve durum tarafından koşullandırıldı. Demokratik Anayasa bundan böyle Roma'da sürdürülemez, ama ancak görünüşte olabilirdi. Büyük konuşma yeteneği ile önemli bir saygınlık, ve bilginliği ile ciddi bir nüfuz kazanmış olan Cicero Cumhuriyetin yozlaşmış durumunu her zaman bireylere ve tutkularına yükler. Cicero'nun öykünmeyi istediği Platon Atina devletinin ona göründüğü biçimiyle varlığını sürdüremeyeceğinin bütünüyle bilincindeydi ve bu nedenle kendi görüşleri ile uyum içinde eksiksiz bir anayasa tasarladı; buna karşı Cicero ise Roma Cumhuriyetinin sürdürülmesinin olanaksız olduğunu düşünmez ve onun için her zaman yalnızca geçici bir çare arar. Devletin ve özellikle Roma Devletinin doğası üzerine hiçbir bilinci yoktur. Cato da Sezar üzerine şunları söyler: "Erdemleri yere batsın, çünkü ülkemi yıkıma uğrattılar." Ama Cumhuriyeti yokeden şey Sezar'ın varoluşunun olumsallığı değil, *Zorunluktur. Roma ilkesi bütünüyle egemenlik ve askeri güç üzerine kuruluydu; kendi içinde Tinin ereği, uğraşı ve hazzı için hiçbir tinsel özek taşımıyordu.* Yurtseverliğin devleti sürdürme ereği öznel egemenlik itkisi tutkuya döndüğü zaman sona erer. Yurttaşlar devlete yabancılaştılar, çünkü onda hiçbir nesnel doyum bulamadılar; ve tikel ilgiler de edimselliğin başlamakta olan bozulmasına karşı resimde, yontuda ve şiirde en büyük sanat yapıtlarını üreten ve özellikle felsefeyi geliştiren Yunanlıların döndüğü yöne dönmediler. Romalıların Yunanistan'ın her yanından topladıkları sanat yapıtları kendi ürünleri değildi; varsıllık Atina'da olduğu gibi kendi çalışmalarının meyvası değil, ama yağmacılığın sonucuydu. İncelik, Kültür genel olarak Romalıya yabancıydı; onu Yunanlılardan elde etmeyi istediler, ve bu amaçla büyük bir sayıda Yunanlı köle Roma'ya getirildi. Delos bu köle teciminin özeği idi; ve söylendiğine göre orada zaman zaman tek bir günde 10.000 kadar köle satın alınırdı. Yunanlı köleler Romalıların şairleri, yazarları, fabrikalarının gözetimcileri, çocuklarının bakıcılarıydılar.

Roma'da Cumhuriyet bundan böyle varolamazdı. Özel-

likle Cicero'nun yazılarından tüm kamu sorunlarının nasıl önde gelen yurttaşların özel yetkeleri yoluyla, güç ve varsıllıkları yoluyla karara bağlandığını, nasıl herşeyin gürültü patırtı içinde yapıldığını görürüz. Cumhuriyette öyleyse bundan böyle sağlam bir destek noktası yoktu ve böyle birşey şimdi ancak tekil bireylerin istencinde aranabilirdi. Roma uyarlanma yeteneğinin bir modeli olarak gösterilebilecek olan, kararlarını en sağlam anlak ile saptayan ve onları gereksiz bir tutkuya kapılmaksızın en etkili ve en becerili yollarla uygulamaya koyan Sezar dünya-tarihsel olarak haklı olanı yaptı; çünkü zorunlu olan aracılığı ve bütünü bir arada tutmanın yolunu ve yordamını sağladı. Sezar iki şeyi yerine getirdi: İç karşıtlığı yatıştırdı ve aynı zamanda dışa doğru yeni bir karşıtlık başlattı. Çünkü dünya egemenliği o güne dek ancak Alpler'in sınırına ulaşmışken, Sezar yeni bir sahne açtı, şimdi Dünya Tarihinin özek noktası olacak olan tiyatroyu kurdu. Sonra Roma'nın kendisinde değil, ama bütün Roma Dünyasını ele geçirmesi yoluyla karara bağlanan bir savaşım yoluyla kendini Dünyanın Egemeni yaptı. Hiç kuşkusuz Cumhuriyete karşı çıktı; ama aslında yalnızca gölgesine, çünkü Cumhuriyetten geriye kalan herşey güçsüzdü. Pompeius ve Senatodan yana duran herkes *kendi dignitas*ını, *kendi auctoritas*ını, tikel egemenliği Cumhuriyetin gücü olarak yüceltti; ve korunma gereksiniminde olan sıradanlık bu sanın altına sığındı. Sezar bu sanın boş biçimciliğine bir son verdi, kendini Efendi yaptı, ve Roma dünyasının zor yoluyla sağladığı bütünlüğünü tikelliğin karşısına koydu. Gene de Roma'nın en soylu insanlarının Sezar'ın egemenliğini olumsal birşey saydıklarını, ve işlerin bütün durumunun onun bireyselliğine bağlı olduğunu düşündüklerini görürüz. Cicero böyle düşündü, ve Brutus ve Cassius da; ve eğer bu *bir* bireyi ortadan kaldırırlarsa, Cumhuriyetin kendiliğinden yeniden kurulacağına inandılar. Bu dikkate değer yanılgı tarafından yakalanarak, çok soylu bir birey olan Brutus ve Cicero'dan daha enerjik olan Cassius erdemlerine değer verdikleri insanı öldürdüler. Ama hemen Roma Devletinin ancak tek bir birey tarafından

yönetilebileceği açığa çıktı; şimdi Romalılar bu görüşe inanmak zorunda kaldılar; çünkü genel olarak politik bir devrim, eğer kendini yinelerse, bir bakıma insanların görüşlerinde onaylanır. Böylece Napoleon iki kez yenildi, ve Bourbonlar iki kez sürgüne gönderildiler. Başlangıçta yalnızca olumsal ve olanaklı görünen şey yineleme yoluyla edimsel ve doğrulanmış birşey olur.

ÜÇÜNCÜ KESİM

ALTKESİM BİR
İmparatorluk Döneminde Roma

Bu dönemde Romalılar onlardan sonra dünya-tarihsel olmaya belirlenmiş olan halk ile ilişkiye girdiler; ve bu dönemi iki özsel yana, *dünyasal* ve *tinsel* yanlara göre irdelememiz gerekir. Dünyasal yanda yine iki ana kıpı öne çıkar: İlk olarak *Egemenin* durumu, ve ikincisi genel olarak bireylerin *Kişilere* belirlenmesi — Tüze dünyası.

Şimdi ilk olarak *İmparatorluğu* ele alırsak belirtilmesi gereken şey şudur: Roma egemenliği herhangi bir çıkara karşı öylesine ilgisizdi ki, İmparatorluğa büyük geçiş anayasada hemen hemen hiçbirşeyi değiştirmedi. Yalnızca halk meclisleri bundan böyle uygun değildiler ve yittiler. İmparator *princeps senatus*, Sensor, Konsül, Tribün idi; henüz adda süren tüm bu görevleri kendi içinde birleştirdi, ve burada herşeyden önemli olan askeri güç yalnızca onun elindeydi. Anayasa tüm dirimsellikten ve böylelikle güç ve erkten yoksun bütünüyle tözsüz biçimdi; ve onu böyle olarak sürdürmenin biricik aracı İmparatorun sürekli olarak Roma yakınlarında tuttuğu lejyonlardı. Devlet sorunları hiç kuşkusuz Senatonun önüne getiriliyor, ve İmparator yalnızca üyelerden biri gibi görünüyordu; ama Senato boyun eğmek zorundaydı, ve kim karşı çıkacak olduysa ölümle cezalandırıldı ve mülküne el kondu. Buna göre kesin bir ölümü beklemekte olanlar kendilerini öldürdüler, çünkü böylece hiç olmazsa aileleri mülkiyetini

ellerinde tutmayı başarabiliyorlardı. Tiberius hiç kuşkusuz ikiyüzlülük sanatından ötürü Romalıların en nefret ettikleri bireydi; korktuklarını yıkıma uğratabilmek için Senatonun alçaklığından yararlanmayı çok iyi biliyordu. İmparatorun gücü, belirtildiği gibi, orduya ve çevresinde bulunan Praetorian Muhafızlara dayanıyordu. Ama çok geçmeden lejyonlar ve özellikle Praetorianlar önemlerinin bilincine vardılar ve tahtı gaspedecek denli küstahlaştılar. Başlangıçta Sezar Augustus'un ailesine belli bir saygı gösterdiler; ama daha sonra lejyonlar generallerini kendileri seçtiler, ve hiç kuşkusuz bir yandan yiğitlikleri ve kavrayış güçleri yoluyla, öte yandan rüşvetler ve disiplin ile ilgili hoşgörüleri yoluyla onların güven ve yandaşlıklarını kazanmış olanları yeğlediler.

İmparatorlar güçlerini göstermede tam bir yalınlık içinde davrandılar ve çevrelerini Doğuya özgü debdebe ve şaşaa ile kuşatmadılar. Onlarda bizi şaşırtan bir yalınlık buluruz. Böylece örneğin Augustus Horatius'a bir mektup yazarak hiçbir şiirinin ona seslenmemesinden yakınır ve bunun onu gelecek kuşakların gözünde utandıracağını düşünüp düşünmediğini sorar. Senato birkaç kez İmparatoru atayarak saygınlığını yeniden kazanma girişiminde bulundu; ama ya adayları yerlerini koruyamadılar, ya da bunu ancak Praetorianları rüşvet yoluyla elde ederek başardılar. Senatörlerin seçimi ve Senatonun oluşumu hiç kuşkusuz bütünüyle İmparatorun özencine bırakılmıştı. Politik kurumlar İmparatorun kişiliğinde birleşiyorlardı; bundan böyle hiçbir törel bağ yoktu; İmparatorun İstenci herkesin üstünde duruyordu ve onun önünde herkes eşitti. İmparatoru çevreleyen azatlılar sık sık imparatorluğun en güçlü kişileriydiler; çünkü özenç hiçbir ayrım tanımaz. İmparatorun bireyselliğinde tikel öznellik bütünüyle ölçüsüz bir edimselliğe yükseldi. Tin bütünüyle kendinden vazgeçti, çünkü olmanın ve istemenin sonluluğu sınırsız birşeye çevrildi. Dahası, bu özencin yalnızca bir sınırı vardır — insansal olan herşeyin sınırı, ölüm; ve giderek ölümün kendisi bile bir tür gösteri oldu. Böylece Nero öyle bir ölümle öldü ki, en soylu kahraman için olduğu gibi

en boynu eğik insan için de bir örnek olabilir. Tam çözülmüşlüğü içindeki tikel öznellik için hiçbir İçsellik yoktur, hiçbir ilerisi ya da gerisi, hiçbir pişmanlık, hiçbir umut, korku, düşünce yoktur, çünkü tüm bunlar sağlam belirlenimler ve erekler kapsarlar; oysa burada tüm belirlenim bütünüyle olumsaldır. Bu belirlenim istek, kösnü, tutku, düşlem, kısaca bütün bir sınırsızlığı içindeki özençtir. Başkalarının istencinde öylesine az bir sınır bulur ki, tersine istencin istenç ile ilişkisi sınırsız efendiliğin ve köleliğin ilişkisidir. İnsanların dünyayı bildikleri kadarıyla, hiçbir istenç İmparatorun istencinin alanı dışında değildir. Ama bu Birin egemenliği altında herşey *düzen* içindedir; çünkü herşey nasılsa, düzenlendiği için öyledir, ve egemenlik tam olarak herşeyin Bir ile uyum içinde durmasından oluşur. İmparatorların karakterlerindeki somut öğenin kendisi bu nedenle hiçbir ilgiye değmez, çünkü çevresinde herşeyin döndüğü nokta somut olan değildir. Böylece soylu karakterleri ve soylu doğaları olan, kendilerini kültürleri yoluyla özellikle seçkinleştiren İmparatorlar vardı. Titus, Trajan, Antoninler böyle kendi kendilerine karşı çok sıkı karakterler olarak bilinirler; ve gene de onlar bile devlette hiçbir değişiklik yapmadılar; onların durumunda bile Roma halkına özgür bir topluluk yaşamı verecek bir örgütlenişi sağlamak hiçbir zaman söz konusu edilmedi; yalnızca talihli bir raslantı gibi ortaya çıktılar, arkalarında hiçbir iz bırakmadan geçip gittiler, ve herşey nasılsa öyle kaldı. Çünkü bireyler kendilerini burada öyle bir duruş noktasında bulurlar ki, orada bir bakıma eylemde bulunamazlar, çünkü karşılarına bir direnç olarak çıkan hiçbir nesne yoktur; ister iyi ister kötü olsun, yalnızca istemeleri gerekir, ve istedikleri olur. Övgüye değer İmparatorlar Vespasian ve Titus'un ardından en kaba ve en tiksinti verici tiran Domitianus geldi; ve gene de Roma tarihçisi Roma dünyasının onun altında dinginleşmiş olduğunu yazar. O tekil ışık noktaları öyleyse hiçbirşeyi değiştirmediler; bütün İmparatorluk vergilerin baskısı ve yağmacılık altında ezildi; İtalya nüfusunu yitirdi, en verimli topraklar ekilmeden kaldı. Bu durum Roma dünyasının üzerine bir Yazgı olarak yayıldı.

Vurgulamamız gereken *ikinci* kıpı bireylerin *Kişiler* olarak belirlenimidir. Bireyler baştan sona eşittiler (kölelik yalnızca küçük ayrımlara yol açıyordu), ve hiçbir politik hakları yoktu. Toplumsal Savaştan hemen sonra bütün İtalya'nın nüfusu Roma yurttaşları ile eşit haklara kavuştu; ve Caracalla altında bütün bir Roma İmparatorluğunun uyrukları arasındaki ayrımların tümü ortadan kaldırıldı. Özel Tüze gelişerek bu eşitliği eksiksizleştirdi. Mülkiyet hakkı daha önceleri çeşitli ayrımlara bağlıydı ve bunlar şimdi ortadan kaldırıldılar. Romalıların şimdi kendini Özel Tüzede Kişilik olarak olgusallaştıran soyut İçsellik ilkesinden geldiklerini gördük. Özel Tüze genel olarak Kişinin kendine verdiği olgusallıkta, Mülkiyette geçerli olmasıdır. Dirimli devlet örgütü ve onda ruh olarak yaşayan Roma duygusal yatkınlığı şimdi ölü Özel Tüzenin tekilleşmesine geri getirilmiştir. Nasıl fiziksel beden bozulduğunda her bir nokta kendi için kendi yaşamını kazanırsa, ama nasıl bu yaşam yalnızca kurtların sefil yaşamı ise, devlet örgenliği de burada özel Kişilerin atomlarına çözünür. Şimdi Roma yaşamı böyle bir durumdur: Bir yanda Yazgı ve egemenliğin soyut Evrenselliği, öte yanda bireysel soyutlama, Kişi vardır ki, bireyin kendinde birşey olduğu belirlenimini kapsar — dirimselliğine göre, içerik kazanmış bir bireyselliğe göre değil, ama soyut birey olarak.

Saltık olarak özel Kişiler olarak geçerli olmak bireylerin gururudur; çünkü Ben sonsuz aklanışı kapsar; ama içeriği ve 'benimki' yalnızca dışsal bir Şeydir, ve bu yüksek ilkenin getirdiği Özel Tüzenin gelişimi politik yaşamın bozulması ile bağlıydı. — İmparator yalnızca egemendi ve yönetmiyordu; çünkü egemen ve uyruklar arasındaki tüzel ve törel orta terim eksikti; devletin bir anayasası ve örgütlenişi eksikti; oysa topluluklarda ve illerde kendi için aklanmış yaşam alanlarının düzeni devlette varolur, ve bu topluluklar ve iller evrensel çıkar için etkin olmakla evrensel devlet yönetimi üzerinde etkili olurlar. Hiç kuşkusuz kentlerde *curiae* vardır, ama bunlar önemsizdirler ya da yalnızca bireyler üzerinde baskı uygulamak ve düzenli olarak talan yapmak için araç olarak kullanılırlar. Öyleyse insanların

bilinçlerinin önünde duran şey anavatan ya da böyle törel bir birlik değildi; tersine, kendilerini Yazgıya teslim etmeye ve yaşama karşı eksiksiz bir ilgisizliğe bırakmaya yöneltiliyorlardı — bir ilgisizlik ki, onu ya düşüncenin özgürlüğünde ya da dolaysız duyusal hazda arıyorlardı. Böylece insan ya varoluş ile bozuşmuş ya da bütünüyle duyusal varoluşa teslim olmuştu. Ya belirlenimini İmparatorun kayrasını kazanma yoluyla, şiddet, kalıt hileleri ve kurnazlıklar yoluyla haz araçlarını elde etme çabasında buluyordu; ya da dinginliğini henüz sağlam ve kendinde ve kendi için varolan birşeyler verebilen felsefede arıyordu: Çünkü o zamanın dizgeleri, Stoacılık, Epikürcülük ve Kuşkuculuk, gerçi kendi aralarında karşıtlar olsalar da, aynı şeyi veriyor, Tini edimselliğin sunduğu herşeye karşı ilgisiz kılabiliyorlardı. Bu felsefeler buna göre kültürlü insanlar arasında çok yaygındı; ortaya Düşünce yoluyla, Evrenseli üreten etkinlik yoluyla insanın kendi içinde sarsılmazlığını çıkarıyorlardı. Ama felsefe yoluyla bu iç uzlaşmanın kendisi yalnızca arı kişilik ilkesinde soyut bir uzlaşmaydı; çünkü arı olarak kendi kendisini nesne yapan ve kendi ile uzlaşan Düşünce herhangi bir nesneden bütünüyle yoksundu, ve Kuşkuculuğun sarsılmazlığı ereksizliğin kendisini İstencin ereği yaptı. Felsefe yalnızca tüm içeriğin olumsuzluğunu biliyordu ve artık sağlam hiçbirşeyi olmayan bir dünya için bir umutsuzluk öğüdüydü. Daha yüksek bir Uzlaşma isteyen dirimli Tine doyum veremezdi. —

ALTKESİM İKİ
Hıristiyanlık

Belirtildiği gibi, Sezar yeni dünyayı olgusal yanına göre açtı; bu dünya kendini tinsel ve iç varoluşuna göre Augustus altında açındırdı. İlkesini sonsuzluğa abartılmış Sonluluk ve tikel Öznellik olarak tanıdığımız İmparatorluğun başlangıcında aynı Öznellik ilkesinde dünyanın Esenliği doğdu; bir *bu* insan olarak ve soyut Öznellikte doğdu, ama öyle bir yolda ki, evrik olarak sonluluk yalnızca onun gö-

rüngüsünün biçimidir ve bunun özünü ve içeriğini daha çok Sonsuzluk, saltık kendi-için-Varlık oluşturur. Betimlendiği gibi, çaresizlik ve Tanrı tarafından terk edilmişliğin acısı içindeki Roma Dünyası edimsellik ile kopuş noktasına geldi; yalnızca Tinde içsel olarak erişilebilecek bir doyum için ortak özlemi öne çıkardı ve daha yüksek bir Tinsel Dünya için zemini hazırladı. Roma Dünyası ona hizmette tanrıları ve sevinçli yaşamı ezen, ve insan yüreğini tüm tikellikten arındıran Yazgıydı. Buna göre bütün durumu bir doğum-yeri gibi, ve acısı kendini *Hıristiyan Dini* ile bildirmiş başka ve daha yüksek bir Tinin doğum acıları gibidir. Bu daha yüksek Tin, insanın evrenselliği ve sonsuzluğu içindeki Tinin bilincini kazanmasında, Tinin uzlaşmasını ve kurtuluşunu kapsar. ***Saltık Nesne, Gerçeklik Tindir, ve insanın kendisi Tin olduğu için, bu Nesnede kendi önünde bulunur ve böylece Saltık Nesnesinde Özü ve kendi Özünü bulmuştur.*** Ama Özün nesnelliğinin ortadan kaldırılabilmesi ve Tinin kendi kendisi ile olabilmesi için Tinin insanı tikelleştiren ve görgülleştiren Doğallığı olumsuzlanmalıdır, öyle ki yabancı öğe yokedilebilsin ve Tinin Uzlaşması ortaya çıkabilsin.

Tanrı böylece ancak ***Üçlülük*** olarak bilindiği zaman Tin olarak tanınmış olur. Bu yeni ilke eksendir ki, çevresinde Dünya Tarihi döner. Tarih ***burada*** sonlanır ve ***buradan*** başlar. ***"Zaman dolduğunda, Tanrı Oğlunu gönderdi,"*** denir İncil'de. Bu özbilincin Tinin Kavramına ait olan kıpılara, bu kıpıları saltık bir kipte kavrama gereksinimine yükselmiş olmasından başka birşey demek değildir. Bu şimdi daha yakından gösterilmelidir.

Yunanlılara ilişkin olarak onların Tini için yasanın şu olduğunu söylemiştik: "İnsan, kendini bil." Yunan Tini Tinin, ama Doğa öğesini özsel bileşen olarak taşıyan sınırlı Tinin bilinci idi. Tin hiç kuşkusuz o öğe üzerinde egemendir, ama egemen olanın ve egemen olunanın birliğinin kendisi henüz doğaldı; Tin ulus Tinlerinden ve tanrılardan oluşan bir bireysellikler çokluğunda belirli Tin olarak görünüyor, ve Duyusalı arı Düşünceye değil, ama yalnızca Güzel Biçimin ve şeklin orta terimine dek yükselten Sanat yoluyla temsil ediliyordu.

Yunanlılar için eksik olan İçsellik kıpısını Romalılarda bulduk; ama biçimsel ve kendi içinde belirsiz olduğu için, içeriğini tutkudan ve özençten alıyor, giderek en büyük alçaklıklar bile burada tanrısalın önünde duyulan ürkü ile bağlanabiliyordu (Hispala'nın Bacchanalia üzerine söylediklerine bakılabilir, Livius 39, 13). Bu İçsellik öğesi sonra bireylerin Kişilikleri olarak daha öte olgusallaştı; bu olgusallaşma ilke için yeterli, ve böylece onun kadar soyut ve biçimseldi. Ben, bu Ben olarak, kendim için sonsuzumdur, ve belirli-Varlığım Kişi olarak mülkiyetim ve tanınmamdır. Bu İçsellik daha öteye gitmez; tüm daha öte içerik onda yiter. Bu yolla bireyler atomlar olarak koyulurlar; ama aynı zamanda *monas monadum* olarak özel Kişiler üzerindeki güç olan Birin sert egemenliği altında dururlar. Özel Tüze buna göre o denli de Kişinin belirli-Yokluğu, tanınmamasıdır, ve bu Hak durumu tamamlanmış Haksızlıktır. Bu çelişki Roma Dünyasının sefilliğidir. Özne Kişiliğinin ilkesine göre yalnızca iyelik için, ve Kişilerin Kişisi ise herkesi kendi iyeliğine almak için aklanır, öyle ki bireysel Hak aynı zamanda ortadan kaldırılır ve haktan yoksundur. Ama bu çelişkinin sefilliği *Dünyanın Terbiyesidir* [*Zucht der Welt*]. *'Zucht'* [*terbiye, eğitim*] *'ziehen'*'den [*çekmek*] türemiştir; bu 'çekme' birşeye doğru olmalıdır; arkada herhangi bir sağlam birlik vardır ki, çekme ona doğru olur ve çekilenin ona doğru 'eği(ti)lmesi' gerekir, öyle ki hedef için yeterli olabilsin. Birşeyi bırakma, bir alışkanlıktan vazgeçme saltık bir temele götürmenin aracıdır. Roma Dünyasının o çelişkisi böyle bir terbiye ilişkisidir; Kişileri aynı zamanda hiçliklerini sergilemeye götüren kültürün terbiyesidir.

Ama bu ilkin salt *bizim için* terbiye olarak görünür; terbiye edilenler içinse kendilerini ona küt bir acıda teslim ettikleri kör bir yazgıdır; henüz İçin kendisinin acı ve özlem duyması, insanın yalnızca 'çekilmemesi,' ama bu 'çekmenin' kendisini kendi içine doğru bir 'çekilme' olarak göstermesi biçimindeki daha yüksek belirlenim eksiktir. Yalnızca bizim düşüncemiz olan şey Öznenin kendisi için kendini kendi içinde sefil ve hiç olarak bilmesine yükselmelidir. Dışsal mutsuzluk, söylendiği gibi, insanın kendi

içindeki acıya dönüşmelidir; insan kendini kendi kendisinin olumsuzu olarak duyumsamalıdır, anlamalıdır ki talihsizliği doğasının talihsizliğidir, kendi içinde bölünmüş ve ikiye ayrılınış bir varlıktır. Bu kendi içinde terbiye belirlenimi, bu kendi hiçliğinin ve kendi sefilliğinin acısı, İçin bu durumunun ötesine geçme özlemi — bu belirlenim asıl Roma Dünyasından başka bir yerde aranmalıdır; bu belirlenim *Yahudi Halkına* dünya-tarihsel imlem ve önemini verir, çünkü daha yüksek olan kıpı, Tinin kendini kendi bölünmesi ve acısı olan başkalığından kendi içine yansıtırken saltık özbilince ulaşması ondan doğmuştur. Yahudi Halkının bu verilen belirlenimini en arı ve en güzel anlatımı içinde David'in *Mezmurlar*'ında ve *Peygamberler*'de buluruz; bunlarda ruhun Tanrı için susuzluğu, kusurları üzerine en derin acısı, dürüstlük ve dindarlık için isteği içeriği oluşturur. Bu Tinin gizemsel sunuluşu Yahudi Kitaplarının en başında, *Düşüş* öyküsünde bulunur; İnsan, Tanrının imgesinde yaratıldıktan sonra, diye anlatılır, saltık hoşnutluğunu İyinin ve Kötünün Bilgisinin Ağacından yiyerek yitirmiştir. Günah burada yalnızca Bilgiden oluşur; bilgi günah yüklüdür, ve insan onun yüzünden doğal mutluluğunu elden kaçırmıştır. Bu, Kötünün bilinçte yatıyor olması, derin bir gerçekliktir, çünkü hayvanlar ne kötü ne de iyidirler, tıpkı salt doğal olan insan gibi. Özenç olarak sonsuz özgürlüğüne göre Benin İstencin arı içeriğinden, İyiden ayrılmasına ilkin bilinç yol açar. Doğal birliğin ortadan kaldırılması olarak Bilgi Düşüştür ki, olumsal birşey değil, ama Tinin bengi tarihidir. Çünkü suçsuzluk durumu, bu cennet durumu hayvanın durumudur. Cennet bir parktır ki, orada insanlar değil ama ancak hayvanlar kalabilir. Çünkü hayvan Tanrı ile birdir, ama yalnızca kendinde. Yalnızca İnsan Tindir, eş deyişle, kendi içindir. Bu kendi-için-varlık, bu bilinç ise aynı zamanda evrensel tanrısal Tinden ayrılıştır. Eğer İyiye karşı soyut özgürlüğüme sarılırsam, bu tam olarak Kötülüğün duruş noktasıdır. Buna göre, Düşüş insanın bengi Mythosudur ki, insan tam olarak onun yoluyla insan olur. Ama bu duruş noktasında kalış Kötülüktür, ve kendisi üzerine bu acı duygusunu ve

özlemi "Tanrım, bana arı bir yürek, yeniden *sağlam* bir Tin yarat" derken, David'de buluruz. Bu duygunun daha Düşüşte bile bulunduğunu görürüz; ama orada uzlaşma değil, mutsuzluk içinde kalış dile getirilir. Gene de orada aynı zamanda şu tümcede uzlaşmanın peygamberce öngörüsü kapsanır: "Yılanın başı ezilecektir"; ama daha da derin olarak, o ağacın meyvasından yiyen Adem'i gören Tanrının söylediklerinde anlatılır: "Bak, Adem bizlerden biri oldu, İyiyi ve Kötüyü biliyor." Tanrı Yılanın sözlerini doğrular. Kendinde ve kendi için Gerçeklik öyleyse insanın Tin yoluyla, evrenselin ve tekilin bilgisi yoluyla Tanrının kendisini kavramasıdır. Ama bunu ilkin Tanrı söyler, insan değil; o, tersine, bölünmüşlük içinde kalmayı sürdürür. Uzlaşmanın doyumu henüz insan için bulunmaz; insanın bütün varlığının saltık ve son doyumu henüz insan için bulunmuş değildir, ama ilkin yalnızca Tanrı için vardır. Kendisi üzerine duyduğu acı insan için şimdilik bir en son nokta olarak kalmayı sürdürür. İnsanın doyumu ilkin Ailede ve Kanaan Ülkesinin iyeliğinde elde ettiği sonlu doyumdur. Henüz Tanrıda dinginleşmiş değildir. Tanrıya hiç kuşkusuz Tapınakta adaklar sunulur, dışsal adaklar ve iç pişmanlık yoluyla ona kefaret edilir. Ama Ailedeki ve iyelikteki bu dışsal doyum Roma İmparatorluğunun disiplininde Yahudi Halkından alındı. Suriye kralları hiç kuşkusuz o halkı ezmişlerdi; ama bireyselliğini olumsuzlayanlar ilkin Romalılar oldu. Zion Tapınağı yokedilir; Tanrıya hizmet eden halk ortalığa saçılır. Burada öyleyse her doyum elinden alınır ve halk ilksel Mythosun duruş noktasına, insan doğasının kendi içindeki acısının duruş noktasına geri atılır. Roma Dünyasının evrensel Yazgısına karşıt olarak, burada Kötünün bilinci ve Tanrıya doğru yön vardır. Herşeyin gelip dayandığı biricik nokta bu temel düşüncenin nesnel evrensel bir anlama genişlemesi ve insanın somut varlığı olarak, doğasının tamamlanması olarak alınmasıdır. Daha önceleri Yahudiler için somut geçerliği olan şeyler Kanaan Ülkesi ve Tanrının halkı olarak kendileriydi. Ama şimdi bu içerik yitmiştir ve buradan mutsuzluk duygusu ve Tanrıdan umutsuzluk doğar — Tanrı ki, o mutlu olgu-

sallık özsel olarak onunla bağlıydı. Sefillik öyleyse burada kör bir Yazgıya gömülüp aptallaşma değil, ama özlemin sonsuz enerjisidir. Stoacılığın öğrettiği tek şey Olumsuzun varolmadığı, ve acının bir varlık taşımadığı idi; ama Yahudi duygusu tersine Olgusallıkta diretir ve Uzlaşmayı orada ister; çünkü o duygu Doğanın Doğuya özgü Birliği üzerine, e.d. Olgusallığın, Öznelliğin Birin Tözü ile birliği üzerine dayanır. Salt dışsal olgusallığın yitişi yoluyla Tin kendi içine geri itilir; olgusallık yanı böylece Bir ile bağıntı yoluyla Evrensele doğru arındırılır. Aydınlığın ve Karanlığın Doğuya özgü karşıtlığı burada Tine aktarılır, ve Karanlık burada Günah olur. Şimdi olumsuzlanmış olgusallık için geriye Öznelliğin kendisinden, kendi içinde evrensel olarak insan İstencinden başka hiçbirşey kalmaz; ve ancak bu yolla uzlaşma olanaklı olur. Günah, ayrılma olarak, İyinin ve Kötünün *tanınmasıdır*; ama tanıma benzer olarak eski yarayı iyileştirir ve sonsuz uzlaşmanın kaynağıdır. Başka bir deyişle, *tanıma tam* olarak bilincin dışsal, yabancı nesnesini yoketmek demektir ve böylece Öznelliğin kendi içine geri dönmesidir. Bu şimdi Dünyanın olgusal özbilincinde koyulmuş olarak Dünyanın *Uzlaşmasıdır*. İçinde karşıtlığın iki yanının birbiri ile bağıntılı olduğu sonsuz acının huzursuzluğundan ortaya Tanrının ve olumsuz olarak koyulmuş Olgusallığın, e.d. ondan ayrılmış Öznelliğin Birliği çıkar. *Sonsuz yitirişin karşılığı yalnızca sonsuzluğu yoluyla ödenir ve bu yolla sonsuz kazanç olur.*

Öznenin ve Tanrının özdeşliği *Zamanı dolunca* dünyaya gelir: Bu özdeşliğin bilinci Tanrının gerçekliği içinde tanınmasıdır. Gerçekliğin içeriği *Tinin* kendisi, kendi içinde dirimli olan devimdir. Tanrının doğası, arı Tin olmak, insana *Hıristiyan Dininde bildirilir*. Ama Tin nedir? Birdir, kendi kendine özdeş Sonsuzdur, arı özdeşliktir ki, ikinci olarak kendini kendi kendisinin Başkası olarak, Evrensele karşı kendi-için-Varlık ve kendi-içinde-Varlık olarak kendinden ayırır. Ama [üçüncü olarak] bu ayrılma atomik Öznelliğin, kendi ile yalın bağıntı olarak, kendisinin Evrensel olması, kendine Özdeş olması yoluyla ortadan kaldırılır. Böylece eğer Tinin saltık ayrımlaşması yoluyla

kendi içine saltık yansıma — duygu olarak Sevgi, düşünce olarak Bilgi — olduğunu söylersek, o zaman *Üçlülük* olarak kavranır: Baba ve Oğul, ve Tin olarak kendi Birliği içindeki bu ayrım. *Daha öte belirtmek gerek ki, bu gerçeklikte insanın bu gerçekliğin kendisi ile bağıntısı koyulur.* Çünkü Tin kendini kendi Başkası olarak kendi karşısına koyar, ve bu ayrımdan kendi içine geri dönüştür. Arı İdeada kavrandığında, Başkası Tanrının Oğludur; ama tikelleşmesi içinde bu Başkası Dünyadır, eş deyişle Doğa ve sonlu Tindir; sonlu Tinin böylelikle kendisi Tanrının bir kıpısı olarak koyulur. Böylece İnsanın kendisi Tanrının Kavramında kapsanır, ve bu kapsanmışlık 'İnsanın ve Tanrının birliği Hıristiyan Dininde koyulmuştur' denerek anlatılabilir. Ama bu birlik sanki Tanrı yalnızca İnsan ve İnsan da Tanrı imiş gibi yüzeysel olarak anlaşılmamalıdır; tersine, İnsan ancak Tininin doğallığını ve sonluluğunu ortadan kaldırdığı ve kendini Tanrıya yükselttiği ölçüde Tanrıdır. Başka bir deyişle, gerçekliğe katılan ve kendisinin tanrısal İdeanın bir kıpısı olduğunu bilen İnsan için aynı zamanda doğallığının ortadan kaldırılması belirtik olmuştur, çünkü Doğal olan özgür olmayan ve tinsel olmayandır. O zaman bu Tanrı İdeasında insanın kendi içinde mutsuzluğunu ve acısını *iyileştiren uzlaşma* da yatar. Çünkü mutsuzluğun kendisi bundan böyle İnsanın Tanrı ile Birliğinin dolaylı kılınması için zorunlu olarak bilinir. Bu kendinde-varolan Birlik ilk olarak salt düşünen, kurgul bilinç içindir; ama duyusal, tasarımsal bilinç için de olmalı, Dünya için nesne olmalı, *görünmeli,* ve dahası Tinin duyusal şekli içinde, insan şekli içinde görünmelidir. *İsa görünmüştür,* bir İnsan ki Tanrıdır, ve Tanrı ki İnsandır; böylelikle Dünya barış ve uzlaşma olmuştur. Burada Yunan insanbiçimciliğini anımsamak gerekir ki, onun hakkında yeterince ileri gitmediğini söylemiştik. Çünkü Helenik doğal sevinç durumu henüz Benin kendisinin öznel Özgürlüğüne dek, henüz bu İçselliğe, henüz Tinin bir *Bu* olarak belirlenimine dek ilerlememişti.

Hıristiyan Tanrının görüngüsüne onun kendi türünde *biricik* olması da aittir; bu ancak bir kez olabilir, çünkü

Tanrı Öznedir ve görünen Öznellik olarak yalnızca dışlayıcı olarak tek bir Bireydir. Lamalar her zaman yeniden seçilirler, çünkü Tanrı Doğuda yalnızca Töz olarak bilinir ki, bu nedenle onun için sonsuz biçim bir tikelleşmeler çokluğunda yalnızca dışsal olarak vardır. Ama Öznellik, kendi ile sonsuz bağıntı olarak, biçimini kendisinde taşır, ve görünen biçim olarak tüm başkalarına karşı yalnızca tek bir dışlayıcı biçimdir.

Dahası, içinde Tinin varolduğu duyusal belirli-Varlık salt geçici bir kıpıdır. İsa ölmüştür; yalnızca ölmüş olarak Göğe doğru kaldırılır ve Tanrının sağına oturur, ve ancak böylece Tindir. Kendisi şöyle der: *"Bundan böyle sizinle olmadığımda, sizi Tin tüm gerçekliğe götürecek."* İlk olarak Pantkot Yortusunda Havariler Kutsal Tin ile dolarlar. Havariler için, yaşayan İsa daha sonra onlar için topluluğun Tini olarak bulunan İsa değildi; onların gerçek tinsel bilinçleri için ilkin o toplulukta nesne oldu. Benzer olarak, İsa'yı yalnızca geçmiş tarihsel bir Kişi olarak anımsamak da gerçek ilişki olmaktan uzaktır. O zaman şunlar sorulur: Doğumu, babası, annesi, evdeki eğitimi, tansıkları vb. açısından durum nedir? e.d., tinsel olarak görülmediğinde nedir? Yalnızca yetenekleri, karakteri ve ahlakı açısından, bir Öğretmen vb. olarak görülürse, Sokrates ve başkaları ile aynı çizgiye koyulmuş olur, üstelik ahlakı daha yukarı koyulabilse de. Ama karakter yüksekliği, ahlak vb., tüm bunlar Tinin enson gereksinimi değildirler, yani insan için tasarımında Tinin kurgul Kavramını vermezler. Eğer İsa yalnızca eşsiz, giderek günahsız birey olacaksa, ama yalnızca bu olacaksa, o zaman kurgul İdeanın, saltık Gerçekliğin tasarımı yadsınmış olur. Ama önemli olan budur, ve ondan başlanması gerekir. İsa'dan yorumsal olarak, eleştirel olarak, tarihsel olarak ne yapılırsa yapılsın, benzer olarak Kilisenin öğretilerinin konsüllerde şu ya da bu piskoposluk çıkarına ya da tutkusuna göre ortaya çıkarıldıkları ya da şu ya da bu çevreden doğdukları nasıl tanıtlanırsa tanıtlansın — tüm böyle durumlar nasıl olursa olsun, biricik ilgili soru İdeanın ya da Gerçekliğin kendinde ve kendi için ne olduğudur.

Dahası, İsa'nın tanrısallığını doğrulayan şey kişinin kendi Tininin tanıklığıdır, tansıklar değil; çünkü Tini ancak Tin tanır. Tansık böyle bir tanımaya götürebilir. Tansık şeylerin doğal gidişinin bozulması demektir; ama doğal gidiş ile denmek istenen şey çok görelidir; örneğin mıknatısın etkisi böyle bir tansık sayılabilir. Tanrı tarafından gönderilme tansığı da hiçbirşey tanıtlamaz; çünkü Sokrates de tasarımların alışıldık gidiş yoluna karşı Tinin yeni bir özbilincini getirmişti. Ana soru tanrısal görev değil, ama bu görevin bildirilişi ve içeriğidir. İsa'nın kendisi ondan tansıklar bekleyen Farisileri kınar ve tansıklar gösterecek olan düzmece peygamberlerden söz eder.

Şimdi daha öte irdelememiz gereken şey *Hıristiyan tasarımın Kiliseye gelişimidir*. Bu gelişimi Hıristiyanlığın Kavramından açındırmak bizi çok fazla ileri götürecektir, ve burada yalnızca evrensel kıpıları vereceğiz. İlk kıpı Hıristiyan Dininin *kuruluşudur;* bunda ilkesi sonsuz enerji ile, ama ilkin soyut olarak anlatılır. Bunu Tinin sonsuzluğunu, tinsel dünyaya yükselişini dünyanın tüm bağlarının gözardı edilmesi ile biricik gerçek öğe olarak başlıca tema alan İncil'de buluruz. Sonsuz bir gözüpeklikle İsa Yahudi halkının ortasında ayağa kalkar. *"Kutludur yürekte saf olanlar, çünkü Tanrıyı göreceklerdir,"* der Dağ Vaazında; bu insan yüreğine yüklenebilecek dışsal herşeye karşı en büyük yalınlığı ve esnekliği gösteren bir deyiştir. Arı yürek Tanrının insan için bulunduğu yerdir; kim bu deyişi özümsemişse, tüm yabancı bağlara ve boşinanca karşı silahlanmıştır. Başka deyişler de aynı tondadır: *"Kutludur barışçıl olanlar, çünkü onlara Tanrının çocukları denecektir"*; ve, *"Dürüstlük uğruna kovuşturulanlar kutludur, çünkü Göğün Krallığı onlar içindir"*; ve, *"Eksiksiz olun, tıpkı Gökteki Babanızın eksiksiz olması gibi."* İsa'nın burada bütünüyle belirli bir istemi vardır. Tinin tam arılığa sonsuz yükselişi başlangıçta herşeyin temeli olarak koyulur. Buna götüren dolaylılığın biçimi henüz verilmez, ama hedef saltık bir buyruk olarak saptanır. Dahası, Tinin bu duruş noktasının dünyasal varoluş ile bağıntısına gelince, burada da bu arılık tözsel temel olarak bildirilir. *"İlkin Tanrının Krallığı ve onun Türesi*

uğruna çabalayın, o zaman payınıza herşey düşecektir"; ve, *"Bu zamanın acıları bize gösterilecek o görkem ile karşılaştırılmaya değmez"* [Romalılara, 8.18]. Burada İsa genel olarak dışsal acıların korkulacak ya da kaçılacak şeyler olmadıklarını, çünkü o görkem karşısında birer hiç olduklarını söyler. Dahası, bu öğreti, soyut olarak göründüğü için, *polemik* karakterindedir. "Eğer sağ gözün seni gücendirirse, onu çıkar ve kendinden at; eğer sağ elin seni gücendirirse, onu kes ve kendinden at. Uzuvlarından birinin yok olması bütün bedeninin cehenneme atılmasından iyidir." Ruhun arılığını rahatsız edebilecek herşey yokedilmelidir. Benzer olarak, mülkiyet ve dünyasal kazanç ile bağıntı içinde de şunlar söylenir: "Yaşamın için ne yiyeceksin ve ne içeceksin diye, ve bedenin için ne giyeceksin diye tasalanma. Yaşam yemekten daha çoğu ve beden giysiden daha çoğu değil midir? Havanın kuşlarına bak: çünkü onlar ekmezler, hasat yapmazlar, ambarlarda toplamazlar, ve gene de gökteki Baban onları besler. Sen onlardan çok daha iyi değil misin?" Böylece geçinmek için emek reddedilir. "Eksiksiz olmak mı istiyorsun, o zaman git, elindekini sat ve yoksullara ver, o zaman gökte bir hazinen olacak ve gelip beni izle." Eğer buna dosdoğru uyulsaydı, bir devrimin ortaya çıkması gerekirdi: Yoksullar varsıllar olurlardı. İsa'nın öğretisi öylesine yüksektir ki, karşısında tüm ödevler ve törel bağlar önemsizdir. Babasını gömmek isteyen bir gence İsa şöyle der: "Bırak ölüleri ölüler gömsünler, sen beni izle." "Kim babasını ve annesini benden çok severse, benim için değeri yoktur." Der ki: "Benim annem kimdir? ve kardeşlerim kimlerdir?" Ve elini öğrencilerine doğru uzatarak der ki, "Bakın, benim annem ve kardeşlerim bunlardır. Çünkü gökteki Babamın istencini yerine getiren benim erkek kardeşim, kız kardeşim ve annem gibidir." Giderek şu bile söylenir: *"Sanmayın ki dünyaya barış getirmeye geldim. Barış değil, kılıç getirmeye geldim. Çünkü insanı babasına karşı ve kız çocuğu annesine karşı ve gelini kaynanasına karşı çıkarmaya geldim."* Burada edimsel dünyaya ait olan herşeyden, giderek törel bağlardan bile bir soyutlama yatar. Diyebiliriz ki, hiçbir yerde İncil'de olduğu kadar devrimci

sözler yoktur, çünkü geçerli herşey ilgisiz birşey, dikkate değmez birşey olarak koyulur.

Bundan sonrası bu ilkenin kendini geliştirmesidir ve izleyen bütün Tarih onun gelişiminin tarihidir. En yakın olgusallık İsa'nın dostlarının bir toplum, bir Topluluk oluşturmalarıdır. Daha önce belirtildiği gibi, ilkin İsa'nın ölümünden sonra Tin dostlarının üzerine gelebilmiş, ancak o zaman Tanrının gerçek İdeasını, yani İsa'da insana kefaret edilmiş ve uzlaştırılmış olmasını kavrayabilmişlerdi; çünkü onda bengi gerçeklik Kavramı, insanın özünün Tin olduğu, ve insanın ancak kendini sonluluğundan sıyırdığı ve arı özbilince teslim ettiği zaman gerçekliğe erişeceği tanınır. İsa, onda Tanrının ve insanın birliğinin göründüğü insan olarak insan, ölümünde, genel olarak tarihinde, kendisi Tinin bengi Tarihini göstermiştir — bir Tarih ki, her insanın onu kendisinde yerine getirmesi gerekir, öyle ki Tin olarak varolabilsin, ya da Tanrının çocuğu, onun krallığının yurttaşı olabilsin. İsa'nın bu anlamda birbirlerine bağlanan ve erekleri olarak tinsel yaşamda yaşayan izleyicileri bir Topluluk oluştururlar ki, Tanrının Krallığıdır. "Nerede ikisi ya da üçü benim adımda (e.d. ben olanın belirleniminde) toplanmışlarsa," der, "orada onların ortasındayım." Topluluk İsa'nın Tininde edimsel olarak bulunan bir yaşamdır.

Hıristiyan Dini hiçbir zaman yalnızca İsa'nın kendisinin deyişlerine indirgenmemelidir; koyulmuş, gelişmiş gerçeklik ilkin Havarilerde sergilenir. Bu içerik kendini Hıristiyan Toplulukta geliştirmiştir. Topluluk ilk olarak çifte bir ilişki içinde olduğunu buldu; ilkin Roma Dünyası ile, ve sonra geliştirmeyi hedeflediği gerçeklik ile ilişki içindeydi. Bu değişik bağıntıları tek tek ele alacağız.

Topluluk kendini Roma Dünyası içinde buldu ve Hıristiyan Dininin yayılması bu dünyada yer alacaktı. Topluluk böylece herşeyden önce kendini Devletteki tüm etkinlikten uzak tutmak zorundaydı; kendi için ayrı bir toplum oluşturmalı, ve devlet kararlarına, görüşlerine ve eylemlerine karşı tepki göstermemeliydi. Ama devletten ayrı durduğu ve aynı zamanda İmparatoru kendi sınırsız egemeni

olarak görmediği için, kovuşturmaların ve nefretin hedefi oldu. O zaman bu sonsuz iç özgürlük kendini en yüksek gerçeklik uğruna çekilen çilelere ve acılara karşı gösterilen o büyük dayanıklılıkta sergiledi. Hıristiyanlığa bu dış yayılmayı ve iç gücü vermiş olan şey Havarilerin tansıklarından çok öğretinin kendisinin içeriği ve gerçekliği idi. İsa'nın kendisi şöyle der: "Birçokları o gün benim için şöyle diyecekler: 'Efendimiz, Efendimiz! senin adına gelecekten haberler vermedik mi, senin adına şeytan kovmadık mı, senin adına birçok işler yapmadık mı? O zaman onlara itiraf edeceğim: Sizi hiçbir zaman tanımadım, uzaklaşın benden siz kötülük edenler."

Şimdi gerçeklik ile öteki bağıntıya gelince, belirtmek özellikle önemlidir ki, *İnak*, kuramsal olan yan, Roma Dünyasında daha şimdiden gelişmişken, buna karşı Devletin bu ilkeden gelişimi ise çok daha sonra olur. Kilisenin Babaları ve Konsüller İnağı saptamışlardır; ama bu oluşumdaki ana kıpılardan biri *Felsefenin* daha önceki gelişimiydi. O zamanın Felsefesinin Din ile nasıl bir ilişki içinde durduğunu daha yakından görelim. Daha önce belirtildiği gibi, kendini yalnızca soyut bir yolda tinden yoksun Kişilik olarak Benin sertliğinde göstermiş olan Roma İçselliği ve Öznelliği Stoacılık ve Kuşkuculuk felsefeleri yoluyla Evrensellik biçimine arındırılmıştı. Böylelikle Düşüncenin zemini kazanılmıştı ve Tanrı Düşüncede Bir olarak, Sonsuz olarak biliniyordu. Evrensel burada yalnızca önemsiz bir yüklem olarak durur ki, kendinde Özne değildir, ama bunun için somut, tikel içeriğe gereksinir. Ama Bir ve Evrensel, düşlemin engin Varlığı olarak, genelinde Doğuya özgüdür; çünkü sınırlı herşeyi kendi ötesine taşıyan ölçüsüz tasarımlar Doğuya aittir. Düşüncenin kendisinin toprağında tasarımlanarak, Doğunun Biri İsrail halkının görülür olmayan ve duyulur olmayan ama aynı zamanda tasarım için Özne olarak bulunan Tanrısıdır. Bu ilke bundan böyle dünya-tarihsel olmuştur.

Roma Dünyasında Doğunun ve Batının birliği ilkin dışsal olarak fetihler yoluyla yer almıştı; şimdi içsel olarak da yer almış, çünkü Doğunun Tini kendini Batının üzerine

yaymıştır. İsis ve Mithra tapınmaları bütün Roma Dünyası üzerine yayılmıştı; dışsal olanda ve sonlu ereklerde yitmiş olan Tin bir Sonsuzun özlemini çekiyordu. Ama Batı daha derin, arı içsel Evrenselliği, aynı zamanda kendi içinde bir belirlilik de taşıyan bir Sonsuzu istiyordu. Düşünce için çağın sorunu yine Mısır'da, ve hiç kuşkusuz Doğu ve Batı arasındaki iletişimin özeği olan İskenderiye'de oluşturuldu, ve çözüm şimdi Tin idi. Orada iki ilke bilimsel olarak karşılaştı ve bilimsel olarak işlendi. Özellikle belirtmeye değer ki, orada Filon gibi bilgin Yahudilerin somut olanın Platon ve Aristoteles'ten türettikleri soyut biçimlerini Sonsuza ilişkin kendi tasarımları ile birleştirdiklerini ve Tanrıyı Tinin daha somut Kavramına göre Λόγος belirlenimi ile tanıdıklarını görürüz. İskenderiye'nin derin düşünürleri de Platon ve Aristoteles felsefelerinin birliğini kavradılar, ve kurgul düşünceleri benzer olarak Hıristiyan Dininin temel içeriği olan soyut İdealara ulaştı. Gerçek olarak bilinen İdeaları konutlamalar olarak putperest dinine getirmek felsefenin putperestler arasında daha şimdiden tuttuğu yöndü. Platon yürürlükteki mitolojiyi bütünüyle yadsımıştı ve izleyicileri ile birlikte tanrıtanımazlıkla suçlanıyordu. Buna karşı, İskenderiyeliler Yunan tanrı imgelerinde kurgul bir gerçeklik göstermeye çabaladılar, ve İmparator Havari Julianus putperest tapınmaların ussallık ile yakından bağlı olduğunu ileri sürerek bu girişimi üstlendi. Putperestler bir bakıma tanrılarına salt duyusal tasarımlardan daha çoğunu imleyen bir görünüş vermeye itildiler, ve böylece onları tinselleştirmeye çalıştılar. Ayrıca şu kadarı da açıktır ki, Yunan dini bir Us kapsıyordu, çünkü Tinin tözü Ustur, ve ürünü ussal birşey olmalıdır; ama gene de Usun dinde belirtik olarak mı, yoksa yalnızca onun bulanık temeli olarak mı bulunduğu arasında bir ayrım vardır. Şimdi, Yunanlılar duyusal tanrılarını böyle tinselleştirmişken, Hıristiyanlar da kendi paylarına dinlerinin tarihsel yanında daha derin bir anlam aradılar. Tıpkı Filon'un Musa'nın belgelerinde daha derin şeylerin imlendiğini bulması ve anlatılarda dışsal olanı ideallleştirmesi gibi, Hıristiyanlar da bir yandan polemik açıdan,

ama öte yandan özellikle sorunun kendisi açısından aynı şeyi yaptılar. Ama bu inakların Hıristiyan dinine felsefe yoluyla getirilmesi onların Hıristiyanlığa yabancı olduklarını ve onunla hiçbir ilgilerinin olmadığını ileri sürmek için neden olamaz. Bir şeyin nerede doğduğu bütünüyle ilgisizdir; biricik soru kendinde ve kendi için gerçek olup olmadığıdır. Birçokları birşeyin Neo-Platonik olduğunu söyledikleri zaman onu Hıristiyanlıktan uzaklaştırmış olduklarına inanırlar. Bir Hıristiyan öğretinin İncil'de tam olarak öyle mi bulunduğu — modern zamanlarda yorum bilginlerinin tüm dikkatlerini yönelttikleri bu nokta — hiçbir biçimde biricik önemli nokta değildir. Harf öldürür, Tin diriltir; bunu kendileri söylerler ve gene de Anlağı Tin yerine alarak bunu çarpıtırlar. O öğretileri tanıyan ve saptayan Kilise, e.d. Topluluğun Tini olmuştur; ve öğretinin bir ilkesi şudur: Kutsal bir Kiliseye inanırım; İsa'nın kendisinin de dediği gibi: "Tin sizi tüm Gerçekliğe götürecektir." Sonunda (İS 325) İznik Konsülünde bugün de savunduğumuz sağlam bir inanç bildirimi saptandı; bu bildirim hiç kuşkusuz kurgul bir şekil taşımıyordu, ama derin olarak kurgul olan şey İsa'nın görüngüsünün kendisi ile sıkı sıkıya örülüdür. Giderek John'da bile (ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγοσ ἦν πρός τόν θεόν, καὶ θεόν ἦν ο λόγος) daha derin bir kavrayışın başlangıcını görürüz: *En derin düşünce İsa'nın şekli ile, tarihsel ve dışsal olanla bağlıdır; ve Hıristiyan Dininde en büyük olan şey tüm bu derinliğe karşın bilinç tarafından dışsal bakımdan kolayca kavranabilmesi ve aynı zamanda daha derin olanın özümsenmesini istemesidir.* Böylece her kültür basamağı için belirtiktir ve aynı zamanda en yüksek istemleri doyurur.

Böylece bir yanda Topluluğun Roma Dünyası ile, öte yandan İnakta kapsanan gerçeklik ile ilişkisinden söz ettikten sonra, şimdi öğretiyi olduğu gibi dış dünyayı da ilgilendiren üçüncüsüne, *Kiliseye* geldik. Topluluk İsa'nın Krallığıdır ki, etkin olarak bulunan Tini İsa'dır, çünkü bu Krallığın edimsel bir bulunuşu vardır, yalnızca gelecek bir bulunuşu değil. Bu nedenle bu tinsel bulunuşun bir de dışsal varoluşu vardır ve bu yalnızca putperestliğin de-

ğil, ama genel olarak dünyasal varoluşun yanısıra durur. Çünkü *Kilise* bu dış varoluş olarak yalnızca bir başka dine karşı duran bir din olmakla kalmaz, ama aynı zamanda dünyasal varoluşun yanısıra dünyasal varoluştur. Dinsel varoluş İsa tarafından yönetilir, dünyasal Krallık ise bireylerin kendilerinin özenci tarafından. Tanrının bu Krallığına bir örgütlenme getirilmelidir. İlk olarak tüm bireyler kendilerini Tin ile dolu bilirler; bütün Topluluk gerçekliği tanır ve ona anlatım verir; gene de bu tinsel ortaklığın yanısıra kılavuzluk ve öğretmenlik yapacak bir başkanlık için zorunluk doğar ki, Topluluğun kalabalığından ayrıdır. Başkanlığa seçilenler kendilerini yetenek, karakter, enerji, dindarlık, kutsal bir yaşam tarzı, bilginlik ve genel olarak kültür yoluyla öne çıkaranlardır. Başkanlar, evrensel tözsel yaşamı bilenler ve bu yaşamı öğretenler, gerçekliğin ne olduğunu saptayanlar ve onun hazzını dağıtanlar kendilerini genel olarak Topluluktan ayırdederler, tıpkı bilenlerin ve yönetenlerin yönetilenlerden ayrılması gibi. Bilgili başkanlığa Tin böyle olarak, Tin olarak aittir; Toplulukta ise Tin yalnızca kendinde-varlık olarak bulunur. Şimdi, başkanlıkta Tin kendi için varken ve özbilinçli iken, tinsel sorunlar için olduğu gibi dünyasal sorunlar için de bir yetkedir, gerçeklik için ve gerçeklik ile bağıntı içindeki öznenin ilişkisi için bir yetkedir, ve bireyin gerçeklik ile uyum içinde davranmasını belirler. Bu ayrım yoluyla Tanrının Krallığında bir *dinadamlığı Krallığı* doğar. Bu ayrım özsel olarak zorunludur, ama tinsel olan için yetkenin bir yönetiminin olması olgusu, daha yakından bakıldığında, zeminini genel olarak insan Öznelliğinin henüz gelişmemiş olmasında bulur. Yürekte kötü İstenç hiç kuşkusuz teslim olmuştur, ama İstenç, henüz insansal İstenç olarak, tanrısallık tarafından bütünüyle doldurulmuş değildir; ve insan İstenci yalnızca soyut olarak özgürleşmiştir, somut edimselliği içinde değil; çünkü bütün bir izleyen Tarih ilkin bu somut Özgürlüğün Olgusallaşmasıdır. Bu noktaya dek, sonlu Özgürlük yalnızca sonsuz Özgürlüğe erişebilmek için ortadan kaldırılmıştır; ve sonsuz Özgürlüğün ışığı henüz dünyasalın içine ışımış değildir. Öznel

Özgürlük henüz böyle olarak geçerli değildir; İçgörü kendi ayakları üzerinde durmamakta, ama yalnızca yabancı bir yetkenin Tininde bulunmaktadır. Böylece bu *tinsel* Krallık kendini Tinin tözünün insansal Özgürlük ile ilişkisi olarak daha öte bir *dinadamlığı* Krallığına belirlemiştir. Bu iç örgütlenişe ek olarak, Topluluk belirli bir dışsallık da kazanır ve kendine ait dünyasal bir *İyelik* kapsamaya başlar. Dinadamlığı dünyasının iyeliği olarak, özel bir koruma altında durur, ve bunun en yakın sonucu Kilisenin devlete hiçbir vergi ödememesi, ve dinadamlarının dünyasal mahkemelerin önüne çıkarılmamalarıdır. Bu durum Kilisenin mülkiyeti ve ona bağlı bireyler açısından yönetim işleriyle kendisinin ilgilenmesini getirir. Böylece Kilise ile birlikte bir zıtlık görünüşü ortaya çıkar: Dünyasal yanda yalnızca özel kişiler ve İmparatorun dünyasal gücü dururken, öte yanda başkanlarını kendisi seçen Kilise Topluluğunun eksiksiz demokrasisi durur. Ama bu demokrasi rahiplerin atama yetkileri yoluyla hemen aristokrasiye geçer; gene de Kilisenin daha öte gelişimi bu zamana düşmez ve daha sonraki bir dünyaya aittir.

Öyleyse Hıristiyan Dini yoluyla Tanrının saltık İdeası gerçekliği içinde bilince ulaşmıştır; benzer olarak burada İnsan da belirli bir Oğul tasarımında verilen gerçek doğasına göre kavranmış olur. İnsan, kendi için görüldüğünde sonlu olarak, gene de aynı zamanda Tanrının İmgesidir ve kendi içinde bir sonsuzluk kaynağıdır; kendinin ereğidir, kendisinde sonsuz değer ve bengiliğe belirlenmişlik taşır. Buna göre gerçek yeri duyulurüstü bir dünyada, sonsuz bir İçsellikte dir ki, ancak doğal varoluş ve istençten kopma yoluyla ve onları kendi içinde kırmanın emeği yoluyla kazanılır. Bu dinsel özbilinçtir. Ama dinsel yaşamın alanına ve devimine girebilmek için, insansal doğa buna yetenekli olmalıdır. Bu yetenek o ἐνέργεια için δύναμιςtir. Buna göre henüz irdelememiz gereken şey insan için onun genel olarak Özbilinç olması yanına göre ortaya çıkan belirlenimlerdir — tinsel doğası başlangıç noktası ve varsayım olarak alınmak üzere. Bu belirlenimlerin kendileri henüz somut türde değil, ama yalnızca ilk *soyut ilkelerdir* ki, Hıristiyan

Dini yoluyla *dünyasal Krallık* için kazanılırlar. İlk olarak, Kölelik Hıristiyanlıkta olanaksızdır, çünkü İnsan şimdi İnsan olarak evrensel doğasına göre Tanrıda görülür; her bir birey Tanrının kayrasının ve tanrısal son Ereğin bir nesnesidir: Tanrı *tüm* insanların kutlu olmasını ister. Öyleyse tüm tikelliğin bütünüyle dışında ve kendinde ve kendi için alındığında, İnsan, hiç kuşkusuz İnsan olarak, sonsuz değer taşır, ve tam olarak bu sonsuz değer doğumun ve vatanın tüm tikelliklerini ortadan kaldırır. — Öteki, ikinci ilke olumsal olan ile bağıntı içinde insanın İçselliğidir. İnsanlık bu kendinde ve kendi için özgür tinselliğin zeminini taşır, ve başka herşeyin ondan doğması gerekir. Tanrısal Tinin orada yaşaması ve bulunması gereken yer, bu zemin tinsel İçselliktir, ve tüm olumsallık için kararın yeri olur. Bundan şu çıkar ki, daha önce Yunanlılar durumunda Törellik biçimi olarak gördüğümüz şey bundan böyle Hıristiyan dünyada duruş noktasını aynı belirlenim içinde taşımaz; çünkü o Helenik Törellik düşünmeyen Alışkanlık iken, Hıristiyan ilke ise kendi için varolan İçselliktir, bir topraktır ki, Gerçek olan onda büyür. Düşünmeyen bir Törellik bundan böyle öznel Özgürlük ilkesinin karşısında yer alamaz. Yunan Özgürlüğü talihin ve cinin özgürlüğü idi; henüz *Köleler* ve *Biliciler* tarafından koşullandırılıyordu; ama şimdi Tanrıda saltık Özgürlüğün ilkesi ortaya çıkar. İnsan bundan böyle bağımlılık ilişkisi içinde değildir; tersine, tanrısal Varlığa ait olduğunun bilinci ile Sevgi ilişkisi içindedir. Tikel erekler açısından şimdi insan kendi kendisini belirler ve kendini sonlu herşeyin üzerindeki evrensel güç olarak bilir. Tikel herşey kendisini yalnızca tanrısal Tinin karşısında ortadan kaldıran İçselliğin tinsel zemini karşısında geri çekilir. Bu yolla bilicilerin tüm boşinançları, kuşların uçuşlarından alınan işaretler yitip gider; İnsan sonsuz karar verme gücü olarak tanınır.

Tam bu ele alınan iki ilke şimdi Tinin kendinde-varlığına bağlanır. İç yer bir yandan dinsel yaşamın yurttaşını oluşturma, kendini Tanrının Tinine uygun kılma belirlenimini taşır; öte yandan, bu yer dünyasal ilişkiler için başlangıç noktasıdır ve Hıristiyan Tarih için problemdir. Dindar-

lığa dönmenin yüreğin İçinde kalması gerekmez; tersine, edimsel olarak bulunan, o saltık Tinin belirlenimine göre davranan bir dünya olmalıdır. Yüreğin dindarlığı dışsal bağıntısı içindeki öznel İstencin bu dindarlığa altgüdümlü olmasını henüz kendi içinde kapsamaz; tersine, henüz tüm tutkuların edimsellikte daha da artan bir yolda asıp kesmeyi sürdürdüklerini görürüz, çünkü o edimsellik anlaşılır dünyanın yükseklerinden haksız ve değersiz olarak belirlenir. *Öyleyse problem Tinin İdeasının tinsel dolaysız bulunuşun dünyasında da geliştirilmesidir.* Bunun üzerine genel olarak belirtmemiz gereken şeyler vardır. Çok eskilerden bu yana *Us ve Din* arasında da tıpkı *Din ve Dünya* arasında olduğu *gibi bir karşıtlık kurma isteği* olmuştur; ama daha yakından bakıldığında, bu yalnızca bir ayrımdır. Us genel olarak Tinin, insansal olduğu gibi tanrısal Tinin de özüdür. Din ve Dünya ayrımı yalnızca Dinin böyle olarak gönüldeki ve yürekteki Us olması, Tanrıda tasarımlanan Gerçekliğin ve Özgürlüğün bir tapınağı olmasıdır; öte yandan, Devlet aynı Usa göre edimselliğin bilgisinde ve istencinde insansal Özgürlüğün bir tapınağıdır ki, içeriğinin kendisine tanrısal denebilir. Böylece Özgürlük Din tarafından Devlette saklanır ve doğrulanır, çünkü törel Hak Devlette yalnızca Dinin temel ilkesini oluşturan şeyin yerine getirilmesidir. Tarihin işi yalnızca Dinin insansal Us olarak görünmesi, insanın yüreğinde yaşayan dinsel ilkenin ayrıca Dünyasal *Özgürlük olarak da üretilmesidir. Böylece yüreğin* İçi ve Varoluş arasındaki ayrım ortadan kaldırılmış olur. Ama bu edimselleşme için gene de bir başka ulusa ya da uluslara, *Germanik* Uluslara başvurulur. Eski Roma'nın kendisinin içerisinde Hıristiyanlık edimsel toprağını bulamaz ve ondan bir İmparatorluk şekillendiremez.

ALTKESİM ÜÇ

Bizans İmparatorluğu

Büyük Konstantin ile Hıristiyan Dini İmparatorluk tahtına çıktı; onu bir Hıristiyan İmparatorlar dizisi izledi; bu ardışıklık yalnızca Julian tarafından kesintiye uğratılmış

olsa da, o da batmış olan eski din için çok az şey yapabildi. Roma İmparatorluğu bütün uygarlaşmış dünyayı kucaklıyordu — Batı Okyanusu'ndan Dicle'ye, Afrika'nın içlerinden Tuna'ya (Pannonia, Dacia) dek. Bu muazzam İmparatorlukta Hıristiyan Dini kısa bir süre içinde her yere yayıldı. Roma çoktandır İmparatorların saltık başkentleri olmaya son vermişti; Konstantin'den önce birçok İmparator Milano'da ya da başka yerlerde oturmuşlardı; ama o Konstantinopolis adını alan eski Bizans'ta ikinci bir başkent kurdu. Burada daha baştan nüfus Hıristiyanlardan oluşuyordu, ve Konstantin yeni başkentini görkemde eskisine eşit kılmak için hiçbir harcamadan kaçınmadı. İmparatorluk Büyük Theodisius'un daha önceleri zaman zaman yer alan bölünmeyi sürekli kılmasına ve onu iki oğlu arasında paylaştırmasına dek bütünlüğü içinde kalmayı sürdürdü. Theodisius'un egemenliği Roma dünyasını görkemli kılmış olan o şaşaanın son parıltısını sergiledi. Onun yönetimi sırasında putperest tapınaklar kapatıldı, adaklar ve törenler kaldırıldı, ve putperest dinin kendisi yasaklandı; ama bu din adım adım kendiliğinden bütünüyle yitti. O günlerin putperest söylevcileri daha önceki ve şimdiki zamanlar arasındaki olağanüstü zıtlık karşısında duydukları şaşkınlık ve hayreti anlatmakla bitiremezler. "Tapınaklarımız mezarlara döndüler. Önceleri tanrıların kutsal yontuları ile süslenen kutsal yerler şimdi kutsal kemiklerle (Şehitlerin kalıntıları) örtüldüler. Suçları nedeniyle utanç verici bir ölüme uğramış, bedenleri kamçı izleri ile örtülmüş ve kafaları mumyalanmış insanlar tapınma nesneleri oldular." Küçümsenen herşey yüceltilmekte, daha önce yüksek sayılan herşey tozlarda yuvarlanmaktadır. Son putperest bu olağanüstü zıtlığı derin yakınmalarla anlatır.

Roma İmparatorluğu Theodosius'un iki oğlu arasında bölündü. Büyük olan Arkadius Doğu İmparatorluğunu aldı: Trakya, Küçük Asya, Suriye, Mısır ile birlikte eski Yunanistan; küçük oğul Honorius Batı İmparatorluğunu: İtalya, Afrika, İspanya, Galya, Britanya. Theodosius'un ölümünden hemen sonra karışıklıklar çıktı ve Roma illeri

yabancı halklar tarafından ele geçirildi. Daha İmparator Valens zamanında, Hunlar tarafından sıkıştırılan Batı Gotları Tuna'nın bu yanında bir yerleşme bölgesi istemişlerdi; İmparatorluğun sınır illerini korumaları koşuluyla bu istekleri karşılandı. Ama gördükleri kötü davranış onları başkaldırmaya götürdü; Valens yenildi ve savaş alanında kaldı. Daha sonraki İmparatorlar bu Gotların prenslerine dalkavukluk yaptılar. Yürekli Got Şefi Alarik İtalya'ya doğru yöneldi. Honorius'un generali ve bakanı Stilicho onu İS 403'te Pollentia savaşı ile durdurdu; yine daha sonra Alanların generali Radagaius'u, Sueven'i ve başkalarını da bozguna uğrattı. Alarik şimdi Galya ve İspanya'ya yöneldi ve Stilicho'nun üzerine saldırması nedeniyle İtalya'ya geri döndü. Roma 410 yılında onun baskınına uğradı ve yağmalandı. Daha sonra Attila Hunların korkutucu güçleri ile onun üzerine yürüdü — salt Doğuya ait bir görüngü, ki bir fırtına gibi kasıp kavurarak herşeyi yerle bir ettikten sonra kısa bir süre içinde öylesine tükendi ki, onlardan geride bıraktıkları yıkıntıların izlerinden başka görülecek hiçbirşey kalmadı. Attila Galya'ya doğru yürüdü ve orada 451 yılında Marne üzerinde Chalons'ta Aetius komutasında güçlü bir direniş ile karşılaştı. Utku belirsiz kaldı. Attila daha sonra İtalya'ya yürüdü ve 453 yılında öldü. Ama çok geçmeden Roma Genserik altındaki Vandallar tarafından alınıp yağmalandı. Son olarak, Batı İmparatorlarının vakarı maskaralık oldu, ve boş sanları en sonunda Heruli Kralı Odoaker tarafından ortadan kaldırıldı.

Doğu İmparatorluğu çok daha uzun bir süre ayakta kaldı, ve Batıda içeri giren barbar hordalardan yeni bir Hıristiyan nüfus oluştu. Hıristiyan dini başlangıçta kendini Devletten uzak tutmuştu, ve gösterdiği gelişme inaklar, iç örgütlenme, disiplin vb. gibi noktaları ilgilendiriyordu. Ama şimdi egemendi: Bundan böyle politik bir güç, politik bir güdüydü. Şimdi Hıristiyan dinini iki biçimde görürüz: Bir yanda tüm kültüre baştan başlamaları, bilim, tüze, anayasa için en temel öğeleri ilk kez kazanmaları gereken barbar uluslar; öte yanda Yunan bilimine ve daha ince Doğu kültürüne iye olan kültürlü uluslar. Onlar için

yurttaşlık yasaması tamamlanmış, çünkü bu büyük Roma tüze bilginleri tarafından gelişiminin en eksiksiz düzeyine ulaştırılmıştı; öyle ki, İmparator Justinian'ın düzenlettiği Derlem bugün bile dünyanın hayranlığını uyandırır. Doğuda Hıristiyan dini ondan doğmuş olmayan hazır bir kültürün içine yerleşti; buna karşı, Batıda kültür süreci en başından, ve hiç kuşkusuz Hıristiyanlıktan başlayacaktı.

Öyleyse bu iki İmparatorluk çok dikkate değer bir zıtlık oluştururlar: Onda bir halkın kültürünü Hıristiyan dininin ruhunda *üretmesi gibi* bir zorunluğun büyük örneği gözler önüne serilir. Yüksek bir düzeyde gelişmiş Doğu Roma İmparatorluğunun tarihi, orada Hıristiyanlığın Tininin gerçekliği ve arılığı içinde kavranabileceğini beklememize karşın, bize kesintisiz olarak süren suçların, zayıflıkların, alçaklık ve karaktersizliklerin bin yıllık bir dizisini sergiler — bütünüyle ürpertici ve bu nedenle ilginçlikten bütünüyle yoksun bir tablo. Hıristiyan dininin tam olarak arı ve kendi içinde tinsel olması nedeniyle nasıl soyut olabildiği ve böyle olmakla nasıl zayıf kaldığı buradan açıkça görülür. Giderek dünyadan bütünüyle çekilmesi bile olanaklıdır, örneğin Mısır'da başlayan Manastırcılıkta olduğu gibi. Genel olarak dinin insanların yürekleri üzerindeki gücü söz konusu olduğunda, eğer Hıristiyan sevgi evrensel olsaydı kişisel yaşamların olduğu gibi politik yaşamın da eksiksiz olacağı, insanlığın durumunun baştan sona haktanır ve törel olacağı alışıldık bir tasarım ve konuşma yoludur. Bu tür tasarımlar dindarca birer dilek olabilirler, ama gerçeği kapsamazlar; çünkü din içsel birşeydir, yalnızca Duyunca aittir; tüm tutkular ve istekler ona karşı dururlar, ve yüreğin, istencin, düşüncenin gerçeğe bağlı olabilmek için *baştan sona eğitilmeleri* gerekir: Hak Töre, Alışkanlık olmalı, edimsel etkinlik ussal bir eyleme yükselmeli, Devlet usauygun bir örgütleniş kazanmalıdır, ve ilkin bunlar bireylerin istencini edimsel olarak haktanır bir istenç yaparlar. Karanlıkta parlayan ışık belki de renk verebilir, ama Tin tarafından dirileştirilen bir tablo veremez. *Devletin ve Yasaların bütün örgütlenişi Hıristiyan dininin ilkesi ile uyum içinde yeniden kurulmadıkça, Bizans İmparatorluğu bu dinin*

kültürlü bir halk durumunda nasıl soyut kalabileceğinin büyük bir örneğidir. Bizans'ta Hıristiyanlık süprüntünün ve başıboş ayaktakımının ellerine düştü. Bir yanda ayaktakımının yabanıllığı ve sonra öte yanda sarayın aşağılığı kendilerini din yoluyla meşrulaştırır ve dini tiksinti verici birşey yaparlar. Din açısından iki ilginç nokta öne çıktı: İlk olarak öğretinin belirlenmesi, ve sonra dinsel görevlere atamalar. Öğretinin belirlenmesi Konsüllere ve Kilise yetkililerine düştü; ama Hıristiyan dininin ilkesi Özgürlüktür, öznel İçgörüdür. Böylece tartışmaları benzer olarak yığınlar da ele aldılar ve şiddetli iç savaşlar doğdu; her yerde Hıristiyan inaklar uğruna cinayet, yangın ve soygun sahneleri ile karşılaşılır oldu. Örneğin, Τρισάγιον İnağı ile bağıntı içinde ünlü bir sapma yer aldı. Sözcük "Kutsal, kutsal, kutsaldır Zebaoth Tanrısı," demektir. Partilerden biri buna İsa'nın onuruna şunu ekledi: "Bizim için çarmıha gerilen"; bir başka parti bunu kabul etmeyi istemedi ve kanlı kavgalar patlak verdi. İsa'nın ὁμοούσιος mu yoksa ὁμοιούσιος mu olduğu, eş deyişle Tanrı ile aynı mı yoksa benzer yapıda mı olduğu tartışmasında tek bir ι harfi binlerce yaşama patladı. İmgeler çekişmesi özellikle ünlüdür; bunda sık sık İmparatorun imgelerden yana ve Başpiskoposun onlara karşı yan tuttuğu ya da tersinin olduğu görüldü. Bu nedenle kan seller gibi aktı. Nazianzlı Gregor bir yerde şöyle yazar: "Bu kent (Konstantinopolis) tümü de derin tanrıbilimciler olan ve işyerlerinde ve sokaklarda vaazlar veren zanaatçılar ve kölelerle doludur. Eğer bir insandan bir gümüş parayı bozmasını isterseniz, size Babanın Oğuldan nede ayrıldığını öğretir; eğer bir somun ekmeğin ederini sorarsanız, aldığınız yanıt Oğulun Babadan aşağıda olduğudur; ve eğer ekmeğin hazır olup olmadığını sorarsanız, Oğulun Yokluktan oluştuğu yanıtını alırsınız." Bu İnakta kapsanan Tin İdeası böylece bütünüyle tinsellikten yoksun bir yolda ele alındı. Konstantinopolis, Antakya ve İskenderiye Patrikliklerine görevlilerin atanması gibi bu Patrikliklerin kendi aralarındaki kıskançlık ve hırsları da benzer olarak birçok iç savaşa yol açtı. Tüm bu dinsel çatışmalara gladyatörler ve dövüşlerine, ve mavi ya da yeşil renkli partilere

duyulan ilgi eklendi, ve bu da benzer olarak çok kanlı kavgalara götürdü — en korkutucu değersizleşmenin bir göstergesi, çünkü en önemli ve en yüksek olan için tüm duygunun yitmiş olduğunu, dinsel tutkunun çılgınlığının en kaba saba ve acımasız oyunlara duyulan merak ile bağdaşabilir olduğunu tanıtlar.

Hıristiyan dininin ana noktaları sonunda adım adım Konsüller tarafından saptandı. Bizans İmparatorluğunun Hıristiyanları boşinancın düşlerine dalmış olarak kaldılar, patriklere ve rahipliğe körü körüne boyuneğmede direttiler. Yukarıda değinilen İmgelere-Tapınma en şiddetli kavgalara ve fırtınalara yol açtı. Özellikle yürekli İmparator Isaurialı Leo İmgeleri çok büyük bir dikbaşlılıkla kovuşturdu, ve 754 yılında bir Konsül tarafından İmgelere Tapınmanın şeytanın bir buluşu olduğu bildirildi. Buna karşın, İmparatoriçe İrene 787 yılında bir İznik Konsülünün yetkesi altında İmgelere-Tapınmayı yeniden getirdi ve İmparatoriçe Theodora 842'de imgelerin düşmanlarına karşı enerjik önlemlere başvurarak onu kesin olarak yerleştirdi. İkonoklastik Patriğe iki yüz kırbaç atıldı, piskoposlar titredi, keşişler sevindiler, ve bu Ortodoksluğun anısına her yıl Kilise şenliği kutlandı. Buna karşı Batı İmgelere Tapınmayı daha 794 gibi erken bir tarihte Frankfurt'taki Kiliseler Toplantısında reddetti; ve gerçi imgeler saklanmış olsa da, Yunanlıların boşinançları çok keskin bir biçimde kınandı. İlkin geç Orta Çağlarda İmgelere-Tapınma sessiz ve yavaş ilerlemelerin sonucunda evrensel olarak kabul görmeye başladı.

Bizans İmparatorluğu böylece her tür tutku tarafından kendi içinde karıştırıldı, dışarıdan barbarlar tarafından sıkıştırıldı, ve imparatorlar onlara çok az karşı koyabildiler. İmparatorluk sürekli bir güvensizlik durumu içindeydi ve bütününde tiksindirici bir zayıflık tablosu sergiliyordu; sefil, aslında saçma sapan tutkular düşüncelerde, eylemlerde ve bireylerde büyük hiçbirşeyin ortaya çıkmasına izin vermedi. Generallerin başkaldırıları, imparatorların onlar tarafından ya da saraylıların entrikaları tarafından devrilmeleri, kendi eşleri ve oğulları tarafından öldürülmeleri ya

da zehirlenmeleri, kadınların kendilerini kösnüye ve utanç verici davranışlara teslim etmeleri — bütün bunlar Tarihin önümüze getirdiği sahnelerdir, ta ki sonunda Doğu Roma İmparatorluğunun çürümüş yapısı güçlü Türkler tarafından on beşinci yüzyılın ortasında (1453) parçalanıncaya dek.

[HEGEL'İN *TARİH FELSEFESİ*, "YUNAN VE ROMA DÜNYASI" SONU]

EKLER

Kitap Üzerine Notlar

Hegel'in Tarih Felsefesi üzerine 1822-23 ile 1830-31 arasında verdiği derslerin ilk düzenlemesi felsefecinin ölümünden sonra 1837'de Eduard Gans tarafından 'Tüm Yapıtlar'ın [*Vollständige Ausgabe*] parçası olarak yayımlandı. Bundan sonra eldeki tüm gereç 1847'de öğrencilerin ders notlarını Hegel'in kendi elyazmaları ile bütünleştiren Karl Hegel tarafından bir kez daha düzenlendi. Ve bunu Georg Lasson tarafından Hegel'in yapıtlarının 'Eleştirel Yayım'ının [*Kritische Ausgabe*] bir bölümü olarak hazırlanan bir başka düzenleme izledi. Tüm bu çabalar doğal olarak eldeki felsefi içeriği yalnızca dışsal olarak toparladılar ve Hegel'in *Tarih Felsefesi* açıktır ki bu yapısıyla ona verilebilecek son biçimi kazanmış olmaktan uzaktır. Gene de bunun nedeni yalnızca çalışmayı yayıma hazırlayanın Hegel'in kendisi olmaması değildir. Hegel yaşamı boyunca içeriği sürekli olarak geliştirdi, yeniden düzenledi ve onu ideal kurgul biçime ulaştırmaya çalıştı. Ve yalnızca *Tarih Felsefesi*'nin değil, ama *Mantık Bilimi* de içinde olmak üzere bütün bir *Ansiklopedik Dizgenin* bir *oluş* sürecinde olması Felsefe Tarihinin işinin henüz bitmediğini, *Logosun* insan bilincinde açınmasının henüz tamamlanmış olmadığını gösterir. — Bu çeviri Karl Hegel'in düzenlemesinden yapıldı.

* * *

Hegel'in *Tarih Felsefesi Ansiklopedik dizgesinin* bir bileşenidir, ve daha tam olarak *Tüze Felsefesi*'nden (ya da "Nesnel Tin" alanından) "Saltık Tin" alanına geçiş momentini oluşturur. Tüm öncülü ile birlikte Tinin *sonluluk* alanına aittir, ve tüm içeriği ile henüz *değerler* alanının, saltık Tin alanının gerisindedir. Özsel olarak nesnel Tinin Kavramlarının *gelişimini*, realitelerinin idealitelerine eşitlenmesi sürecini izler.

Hegel felsefi çözümlemelerini bir Avrupalının, bir Hıristiyanın, bir Almanın *göreli* tarihsel bakış açısından üretmedi. Olanaklı en vurgulu anlamda, giderek en tutkulu anlamda, bakış açısının *evrensel Usun/Logosun* bakış açısı olduğunda, bir Alman ya da Batılı olarak yazmadığında, böyle kültürel sonlulukların üstünde ve ötesinde olduğunda diretti, ve bunu *Tinin Görüngübilimi*'nden başlayarak yaptı.

Kurgul Yöntem — Kavramın *nesnel* devimi — konusuna onu kendi kişiselliğine uydurma kaygısı ile başlayan sıradan bilincin tüm öznelliğine ve özencine karşı biricik çözümdür.

Hegel'in *bilgi* olarak, *ussal bir dizge* olarak, sözcüğün *tanıtlı* anlamında *Bilim* olarak gördüğü Tarih çözümlemesini Doğu ve Batı gibi, sol ve sağ gibi kendileri tarihsel olan bakış açılarından, ya da eşit ölçüde öznel ulusal, sınıfsal, ırksal, etnik bakış açılarından yargılamak onu *yorumlamaktır* ve bir 'görüş' olarak *yorumlama* açıktır ki nesnelliğin söz konusu olduğu yerde hiçbir değeri olmayan, ancak *göreli* bir anlam taşıyan bir duruş noktası, salt bir *kültürdür.* Oysa kültür, Hegel'in ereksel-gelişimsel öncülleri üzerine, tam olarak Tarihin *dışsal* gerecinin kendisidir, Tinin *ne yaptığını bilmeden* ürettiği tözsüz içeriktir, ve belirlenimi kendini uygarlığa tamamlamak, Saltık Tin alanında kendini *değerin kendisine, Saltık Değere* yükselterek ortadan kaldırmaktır.

Hegel'in felsefesinde *Tinin özünün Özgürlük olması* Tinin kendisinden *başka* bir etmen tarafından, örneğin materyalistik altyapı, üretim ilişkileri, üretici güçler vb. tarafından *belirlendiğini* ileri süren görüşleri ait oldukları despotik bilincin alanına sürer. Tarihin kavramı onun Dünya-Tininin *öz*-belirlenim alanı olması, *İstencin* kendini tüm içeriği ile edimselleştirmesidir: Özgürlük ancak Özgürlük yoluyla, ancak öz-belirlenim yoluyla gerçekleşir. Usun Duyunç olarak itki, tutku, hırs vb. üzerinde güç ve böylece özgürlük olduğunu anlatan *ereksel* nedensellik kavramı insanı salt bir uzantı olarak gören materyalistik nedensellikten bütünüyle başka bir kavramdır. İstenç kendini belirlemiyor ama başka birşey tarafından, altyapı vb. tarafından belirleniyorsa, İstenç değildir, çünkü *özgür* değildir.

Kısa Açıklamalar

A

Adalar Denizi. Inselmeer

Adytum. Antik tapınakta yalnızca rahiplerin girebildiği en iç bölüm

aedll. Roma'nın kamu işleri, oyunlar, yapılar ve yollarla ilgili işlere bakan devlet görevlileri

Aeskhylos. [Αἰσχύλος]. İÖ 525-456. Yunan tiyatro yazarı. Yunan trajedisinin babası olarak görülüyordu. Günümüze oyunlarından yalnızca yedisi ulaşmıştır (aralarında: *Thebes'e Karşı Yediler*, *Bağlı Prometheus*, ve *Orestes* üçlüsü).

Aetolla. Yunanistan; Patras Körfezi'nin kuzeyi; İÖ üçüncü yüzyılda güçlü bir devlet

Agamemnon. Truva Savaşında Yunanlıların şefi

Akarnanla. Aetolia'da bir kent

Akropolle. Antik Yunan kentinin kalesi

Amfiktyonlk Llga. Yunanistan'da kutsal yerleri ve tapınakları korumak için kurulan birlik

Apollon. Zeus ve Leto'nun oğlu, Artemis'in kardeşi. Işık, şiir, müzik tanrısı

Arelopagos Konseyl. Solon tarafından kuruldu; bir yıl süreyle seçilen arkhonlardan oluşuyordu.

arkhon. [ἄρχων] Atina'da dokuz devlet yetkilisinden her biri

Aryan, Arlan. Hint-Avrupa ırkı

A.U.C. Roma'nın kuruluşundan (İÖ 753) başlayan tarihleme; *anno urbis conditae*

auctorltaa. (Lat.) yetke

B

Boeotla. Yunanistan'da Atina'nın kuzeybatısında bir bölge

C

census. (Roma) sayım

centurla. (Roma) 'yüzlük'

colluvium. toplak, küme, kalabalık, birikinti

comitium. *(çğl: comitia)* Roma halk seçmen meclisleri

confarreatlo. *(Lat.) eski Roma evlilik töreni*

connubla. (*conubium*; Lat.) evlilik

curla. (çğl: *curiae*) Roma halkının Romulus tarafından saptanan otuz bölümünden her biri (bkz. Livius, i. 13, 6s.; bkz. Plutark, *Romulus*, xiv); Roma Yönetimi altında bir İtalyan kentinin senatosu

curule. Roma'da en yüksek yetkili

D

Decemvir. (Roma) Yasaları gözden geçirmek üzere İÖ 451 ve 450'de kurulan on magistratlık bir yönetim organının üyesi

Delfl. Apollon bilicisinin bulunduğu kent

Demon. (Dâmon) cin, vb.

dlgnitas. (Lat.) onur

dinamis, δύναμις. güç

Dryad. (Yun. Mit.) orman perisi

E

eforlar. Çeşitli Dor devletlerinde sayıları beş olan yüksek yöneticiler; tüm yurttaşlarin katıldığı oylamalar sonucunda bir yıl için seçilirlerdi.

Elis. Güneybatı Yunanistan'da batı Peloponez'de bir bölge; Elis devletinin yeri

energeia, ενέργεια. erke, enerji

Epaminondas. Thebes generali; falanxın yaratıcısı

epigram. (Yun.) nükteli özdeyiş, kısa şiir

Epos. Ortak bir epik tema çevresinde toplanan şiirler kütlesi

Etruria. Etrüsklerin ülkesi

Euripides İÖ 480-406; Yunan trajedi yazarı; günümüze oyunlarından 18'i kalmıştır.

F

falanx. Eski Yunan ve Makedonya hoplitlerinin savaş düzeni; üzerlerine örtülü bir kalkanlar duvarının arasından uzun mızraklar görünür. Thebesli general Epaminondas tarafından yaratıldı ve Filip tarafından geliştirildi.

Fokea. Küçük Asya'da İyonya kentlerinin en kuzeyde olanı

Forum. Roma'da kamu sorunlarını tartışmak üzere kullanılan açık toplantı alanı; pazar yeri

Furiler. Klasik mitolojide yılan saçlı öç tanrıçaları

G

gens. (çoğul: *gentes*) Roma'da soy

H

Hegemoni. (Yun. önderlik) Bir birlik içersinde tanınan egemenlik

Helios. güneş

Heredotos. İÖ 485?-425?; tarihin Babası olarak bilinir.

Helotlar. Sparta'da devlete ait köleler

Hermes. Tanrıların ulağı; Roma mitolojisinde Merkür

Hesiodos. İÖ 8. yy. Yunan ozanı ve en eski didaktik düzyazı yazarı; *İşler ve Günler* başlıklı yapıtı tarım ve mevsimleri ele alır; *Theogoni* tanrıların doğuşu ve dünyanın kökeni ile ilgildir.

İ

İnstitusyonlar. Eski Roma'da tüze çalışmasına giriş; Justinian'ın buyruğu ile düzenlenmiş ve *Corpus Juris Civilis*'in bölümlerini oluşturan dört kitaba bölünmüştür.

Interregnum. Normal hükümet vb. dönemleri arasındaki kesinti dönemi

J

Jason. Altın postu arayan Argonautların önderi

K

Kartaca, Fenikeliler tarafından kuruldu; Punisch (Alm.) :: Punicus (Lat.) :: Phoinix (Yun.)

Klient. *cliens* (Rom.) Patrisyenlere bağımlı olanlar

konjurasyon. (*conjuratio*) yeminle doğrulanan birlik

Konsüller. Roma Cumhuriyetinde en yüksek yetkeleri; sayıları ikidir ve bir

yıl için seçilirler

kozmogoni. Kozmogonie; evrenin doğuşuna ilişkin kuram

Kronoa. Titan; Zaman; Uranus'un (Gök) ve Gaia'nın (Yer) oğlu; Zeus tarafından tahtından indirilinceye dek dünyanın egemeni

Kyklops. (Yun. Mit.) Alınlarının ortasında tek gözleri ile devler soyunun bir üyesi

L

Lakedaemonya. Sparta'nın egemenlik alanı; birlikte Lakonia ve Messenia

lejyon. [λεγεώς] Eski Roma ordusunun temel birimi; 5-6 bin kadar piyade ve süvariden oluşur

lektisternia. (*lectisternium*) (Roma) Tanrılara sunulan bir şenlik

Likurgus. İÖ 9. yy. Sparta'nın kurucusu

Livius, Titus. (İÖ 59-İS 17) Roma tarihçisi; Roma Tarihi üzerine 142 kitabından yalnızca 35'i bulunmuştur.

Logos. Us, Λόγος

M

major domo. (Lat.; çğl. *majores domus*) Bir ev halkının reisi

μαντεία. bilicilik, peygamberlik

Matrona. (Lat.) evli kadın

Messene. Sicilya'da bir Yunan kolonisi

metempsikosis. Ruhların göçü öğretisi

Mnemosyne. (Yun. Mit.) Bellek Tanrıçası; Zeus'tan olan Müzierin annesi

Müzler. (Yun. Mit.) Dokuz kız kardeş tanrıça; her birinin ayrı bir bilim ya da sanatı koruduğu kabul edilir; Zeus'un ve Mnemosyne'nin kızları

N

Naiad. (Yun. Mit.) Su perisi

Nimfe. (Yun. Mit.) Nehir ya da orman tanrıçası

Numa. (İÖ 715-673) Roma'nın ikinci kralı

O

On İki Tablet. Roma yurttaşlık yasalarının İÖ 451-450'de yapılan en erken düzenlemesi

P

Palladium. (coğul: *palladia*): Koruyucu olduğuna inanılan birşey; Pallas Athena'nın bir yontusu; Atına'nın güneydoğusunda Ardettus yakınlarında kutsal bir alan

patre. Plutark, *Romulus*: XIII: "Şimdi kent kurulurken, Romulus silah taşıma yaşı gelmiş herkesi her biri üç bin piyade ve üç yüz süvariden oluşan askeri birliklere kattı. Bu birliklere lejyonlar [λεγεώς] dendi, çünkü halkın içinde savaşmak için en seçkin kimselerden oluşuyorlardı. Kalabalığın geri kalanına halk [δήμώς] adını verdi. En seçkinler arasından yüzünü konsüller [βουλευτάς] olarak seçerek bunları patrisyenler [πατρικίους] olarak ve birliklerini bir yaşlılar konseyi anlamına gelen senato [σενᾶτον] olarak tanımladı. Patrisyenlere böyle denmesinin nedeni kimilerine göre yasal çocukların babaları olmalarıydı. Başkalarına göre ise neden kendi babalarının kim olduğu konusunda geçerli

bir açıklama verebilmeleriydi. Bu ise kente doluşan ayak takımından herkesin yapabileceği birşey değildi. Daha başkalarına göre, ad astların korunmasını belirten 'patronluk' sözcüğünden geliyordu. Bunun kökenini zayıf ve yoksulların büyük bir koruyucusu ve savunucusu olan Evander ile birlikte gelen birini anlatan Patron [Πάτρωνά] sözcüğüne yüklerler. Ama belki de en olası yargı Romulus'un daha aşağı olanlara bir baba kaygısı ve ilgisi ile bakmayı en üst ve en varsıl olanlar için ödev sayması, ve ayrıca sıradan halkı üstlerinin onurlarından korkmamaya ya da yakınmamaya, ama böyle insanları sevmeye ve saymaya ve onları babaları olarak düşünmeye ve öyle adlandırmaya yöneltmesi ve bu nedenle onlara Patrisyenler adını vermesi olabilir. Çünkü, bugün de sürmekte olduğu gibi, yabancı halklar senatolarının üyelerine 'reisler' ya da 'efendiler' sanını verirler. Ama Romalılar, daha onurlu ve daha az haset yaratıcı bir adı kullanarak, onlara *Patres Conscripti* derler. Başlangıçta gerçekten de yalnızca *Patres* diyorlardı; ama daha sonra sayılarına daha çoğu eklenince *Patres Conscripti* demeye başladılar. Bu daha etkili sanla, Romulus Senatoyu halktan ayırdı."

Patrisyenler Roma'da kalıtsal soylular sınıfı; yüksek devlet görevlerini doldururlar; *bkz. 'patre'*

Pan. Tarla, orman, çoban ve sürülerin tanrısı

pax. (Lat.) barış

Pelasgeler. Yunanistan'ın tarih öncesi halkı

***Penatlar*.** Klasik mitolojide ev tanrıları

Plebler. Roma'da Patrisyenler dışında kalan yurttaşlar

pontifex maximus. Roma'da baş rahip

populus. (Roma) halk

Praetor. Roma'da Konsüllerin hemen altında duran yüksek yetkili

Pretorian Muhafızlar. Roma İmparatorlarının İÖ 27 ve İS 312 arasında varolan ve özellikle politik yozlaşmaları ile tanınan muhafızları

Prokonsül. (Roma) Bir Senatörlük ilinin valisi

Propraetor. Bir Praetorun yetkisini Roma'nın dışındaki illerde kullanan bir yurttaş

Pūthian Rahibesi. Delfi tapınağının ünlü bilicisi

Q

Quaestor: Roma'da para işlerini yöneten yetkili

Quirinus [Κυρῖνος]: Romulus Romalılara öldüğünde bu adı taşıyan tanrı olacağını bildirdi (Plutark, *Romulus*, xxvii, xxviii; *Numa*, i).

R

rex. kral; sözcük 'ῥέζειν'den, 'adak sunmak'tan türemiştir.

S

sacrum (çğl: *sacra*): (Rom.) kutsal bir şey

Satürn. Kronos

Selene. Ay (Luna)
Senato. (Roma) *bkz.* '*patres*'
Sensor. (Roma) yurttaşların listesini güncelleme, kamu finansının belli yanlarını denetleme ve kamu ahlakını gözetme işleriyle ilgilenen yetkili
Serez. Roma tarım tanrıçası; Yun. Demeter
Sofokles. İÖ 496?-406?; Yunan tiyatro yazarı; günümüze ulaşan yedi yapıtı şunlardır: *Ajax, Antigone, Kral Ödipus, Trachiniae, Elektra, Filoktetes,* ve *Ödipus Kolonus'ta*
suffragium viritim. (Roma) kişi başına bir oy

T

Thebes. Boetia'nın başlıca kenti; İÖ 336'da Büyük İskender tarafından yok edildi.
Thersltes. Truva savaşında Yunanlılar tarafındaki en çirkin ve en kötü dilli savaşçı; Akhilles tarafından öldürüldü.
Theseus. Atina'nın efsanevi kurucusu
Toplumsal Savaş. (Alm. Bundesgenossenkrieg; Lat. *Socii* :: 'Bağlaşıklar') Roma'nın bağlaşıkları ile savaşı (İÖ 91-88)
tribunl plebis. Pleblerin tribünleri
tribünler Plebler tarafından haklarını korumak üzere seçilen görevliler; Senato kararlarını veto etme yetkilrei vardı; başlangıçta sayıları iki iken sonra ona yükseltildi.
trlnoctlum. üç gece (Roma evliliği)
Tyre (Sur): Eski bir Fenike kenti;

U

Usus. (Lat.) kullanım; görenek

V

Vacuna. (Roma) Kırsal boş zaman tanrıçası; özellikle Sabinlar tarafından tapılırdı
virtus. (Lat.) erdem
Volscl(l). Latium'da savaşçı bir kabile; İÖ 5 ve 4'üncü yüzyıllarda Roma tarafından boyun eğdirildi.

Y

yüksek antikçağ. antikçağın doruğu

Dizin

idea

İnsan dünyaya fırlatılmış özsüz, değersiz, anlamsız bir varlık değilse, tersine bütün bir varoluşun değeri ve ereği olan ussal bir öz ile donatılı ise, tüm gizilliğinde gelişmek, fenomen dünyasını kendi özü ile uyum içinde açındırmak yazgısı ve özgürlüğüdür. O zaman Dünya Tarihi Dünya Tininin *özgürlük bilincinde* ilerlemesidir, ve bu ereksel gelişim tüm tarihsel kültürlerin, ne denli sağlam, değerli, anlamlı görünseler de, henüz yalnızca olumsuz bir varlığı olan ideal biçim karşısında güçsüz, değersiz, anlamsız olduklarını gösterir. Dünya Tarihi Doğu Dünyası ile başlar. Ama Doğu özgürlük bilincinde ilerlemedi, insanı gerçek kendisi olması ve onda kendini bilmesi için özgür bırakmadı. Belirlenimi sonsuza dek Güzeli, Doğruyu, ve Gerçeği anlamamak olan Doğu Tini tüm gelişimini despotik bilinç düzeyinin izin verdiği sınırlar içine kapadı: Ahlakı, Sanatı, Bilimi, Dini yalnızca **sonlu Birin** özügürlüğünü kabul edebilen bir kültür biçimine pıhtılaştı. — Güzel Sanat İdeali, Demokrasi, Bilim, Felsefe insanın uygarlaşma sürecine Helenik Tinin katkıları oldular — ama **evrensel Özgürlük, evrensel Eşitlik, evrensel İnsan Hakları** kavramları değil. Bütününde Helenik Tin — ve Platon ve Aristoteles bile — insanın *salt insan olduğu için* **özgür** olduğunun ve **sonsuz değer** taşıdığının bilincine yükselmedi. Bu kavramlara yer açmak için, Tinin daha öte gelişimine izin vermek için Helenik Tin ortadan kalkmak zorundaydı. Büyük İskender'in Helenik kent-devletine son vermesi ile birlikte Helenik bireysellik tüm güzelliği, sevinci ve erdemi ile Tarih oldu. — Roma Tini Helenik Tinin özsel belirlenimlerini kabul etti, ama kültürün bütününü Evrensel İstencin zorbalığı altına getirerek bireyselliği soyut tüzenin disiplini altında yok etti. Bu imparatorluk da Tinin onda doyum bulabileceği ereksel şekli değildi. İnsanın gerçek karakterine, gerçek değerine, gerçek özgrülüğüne, gerçek eşitliğine özlem duygusunu geliştirecek bir tinsel eziliş noktasında, Tinin Gerçek şeklinin başlangıç noktası olacak bir yitmişlik noktasında kendini ortadan kaldırdı. Ancak bundan sonra Dünya Tarihi Tinin tüm kavramlarına eksiksiz edimselleşme hakkını verecek olan modern gelişme sürecine girdi.

THOMAS COLE: "İMPARATORLUĞUN TAMAMLANIŞI" (1836)

LAWRENCE ALMA-TADEMA (1836-1912): "SAPPHO VE ALCAEUS", 1881

İDEA CEP KİTAPLARI — 024
FELSEFE 14

İDEA D1 2011/06
ISSN 2146-3565

